

*0: EK
*1: 2010-2011
*2: 32
*3: WordXP
*4: 32ste vergadering
*5: Dinsdag 28 juni 2011
*6: 13.30 uur
**

Tijdelijke voorzitter: Van der Linden

Tegenwoordig zijn 74 leden, te weten:

Backer, Barth, Beckers, Beuving, Van Bijsterveld, De Boer, Van Boxtel, Brinkman, Bröcker, Broekers-Knol, Van Dijk, Dupuis, Duthler, Elzinga, Engels, Essers, Ester, Faber-van de Klashorst, Flierman, Franken, Frijters-Klijnen, Ganzevoort, Fred de Graaf, Machiel de Graaf, Thom de Graaf, Marcel de Graaff, De Grave, Hermans, Hoekstra, Holdijk, Ter Horst, Huijbregts-Schiedon, Van Kappen, Klever, Kneppers-Heijnert, Knip, Koffeman, Koole, Kox, Kuiper, De Lange, Van der Linden, Linthorst, Lokin-Sassen, Martens, Meurs, Nagel, Noten, Postema, Putters, Quik-Schuijt, Reuten, Van Rey, Reynaers, Ruers, Schaap, Scholten, Schouwenaar, Schrijver, Sent, Slagter-Roukema, Smaling, Sörensens, Van Strien, Strik, Swagerman, Sylvester, Terpstra, Thissen, Vliegenthart, Vlietstra, Vos, De Vries en De Vries-Leggedoor,

en de heer Rutte, minister-president, minister van Algemene Zaken, de heer Donner, minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties, en de heer Kamp, minister van Sociale Zaken en Werkgelegenheid,

alsmede mevrouw Verbeet, Voorzitter der Tweede Kamer.

**

*N

De **tijdelijke voorzitter**: Ik deel aan de Kamer mede dat is ingekomen bericht van verhindering van het lid:

Popken, wegens ziekte.

**

Dit bericht wordt voor kennisgeving aangenomen.

De **tijdelijke voorzitter**: De ingekomen stukken staan op een lijst die in de zaal ter inzage ligt. Op die lijst heb ik voorstellen gedaan over de wijze van behandeling. Als aan het einde van de vergadering daartegen geen bezwaren zijn ingekomen, neem ik aan dat de Kamer zich met de voorstellen heeft verenigd.

**

(Deze lijst is, met de lijst van besluiten, opgenomen aan het einde van deze editie.)

*B

!Hamerstukken!

Aan de orde is de behandeling van:

- **het wetsvoorstel Goedkeuring van het op 26 februari 2010 te 's-Gravenhage tot stand gekomen Verdrag tussen het Koninkrijk der Nederlanden en de Zwitserse Bondsstaat tot het vermijden van dubbele belasting met betrekking tot belastingen naar het inkomen, met Protocol (Trb. 2010, 98) (32536);**
- **het wetsvoorstel Goedkeuring van ministeriële regelingen tot aanpassing van wetten van Nederlands-Antilliaanse oorsprong voor de openbare lichamen Bonaire, Sint Eustatius en Saba (Wet goedkeuring ministeriële regelingen BES) (32616).**

Deze wetsvoorstellen worden zonder beraadslaging en zonder stemming aangenomen.

*B

!Verkiezing Voorzitter der Kamer!

Aan de orde is **de verkiezing van de Voorzitter der Kamer.**

De **tijdelijke voorzitter**: Zoals afgesproken, hebt u allen zaterdag 25 juni 2011 de schriftelijke kandidaatstelling thuis ontvangen en is u bekend dat zich maar één kandidaat schriftelijk heeft gemeld.

Ik geef het woord aan de heer G.J. de Graaf voor een korte toelichting op zijn kandidatuur.

**

De heer **Fred de Graaf** (VVD): Voorzitter. Het zou mij een lief ding waard geweest zijn als de temperaturen vandaag en in dit huis wat lager zouden zijn, dan houd je een wat koeler hoofd. Dat neemt niet weg dat ik natuurlijk graag bereid ben om nader in te gaan op mijn kandidaatstelling.

Geachte collegae, laat ik beginnen met aan te geven dat ik het als een eer beschouw om kandidaat te mogen zijn voor het voorzitterschap van onze Kamer. U hebt mijn sollicitatiebrief kunnen lezen en ik hoop dat mijn 33 jaar ervaring in het openbaar bestuur en met een aantal nevenfuncties u voldoende vertrouwen geeft in mijn geschiktheid voor deze functie.

Het voorzitterschap kent naar mijn mening op zijn minst drie rollen. De eerste rol zou je kunnen aanduiden als een dienende, een faciliterende rol in de richting van de Kamer: de Voorzitter richt zich naar de wensen van de Kamer. Dat is te doen gebruikelijk. De tweede rol zou je kunnen aanduiden als de leidinggevende of de regisserende rol. Dat is de eigenlijke rol van de Voorzitter: het voorzitten van de plenaire vergadering, maar ook van het College van Senioren en de Huishoudelijke Commissie. De derde rol zou je kunnen aanduiden als de representatieve rol, namelijk het vertegenwoordigen van de Kamer, zowel binnen als buiten dit huis. U mag ervan uitgaan dat ik mij in al deze rollen ten volle zal inzetten als u mij tot Voorzitter zou willen kiezen. U mag ook van mij verwachten dat ik de voorzittersrol in deze zaal soepel, waar mogelijk, en strikt, indien

noodzakelijk, zal invullen en met een scherp oog voor de positie en de rol van de Eerste Kamer en de hier geldende normen en waarden.

Een goede samenwerking met de griffier en de medewerkers acht ik van eminent belang. In mijn sollicitatiebrief heb ik ook geschreven dat zonder de kwaliteit van onze medewerkers de Voorzitter en deze Kamer onthand zouden zijn. Ik stel dan ook heel veel belang in goede samenwerking met hen allen. Dezelfde goede samenwerking moeten wij nastreven -- en zeker ook uw Voorzitter -- in de relatie met de Voorzitter van de Tweede Kamer der Staten-Generaal, omdat we gezamenlijk immers het parlement van dit land vormen. Het lijkt mij wenselijk om in deze Kamer een goede maar tegelijkertijd zakelijke verstandhouding met de regering na te streven.

Mijn persoonlijke, leidende beginselen zullen ongewijzigd blijven, ook als u mij tot uw Voorzitter wilt kiezen. Die zijn, al zo lang ik mag werken in het openbaar bestuur, eerlijkheid, openheid en betrouwbaarheid.

De tijdelijke voorzitter: Ik constateer dat enkele leden het woord wensen.

**

De heer **Kox** (SP): Voorzitter. Wat kort is, lijkt soms lang: hoewel de heer Van der Linden minder dan twee jaar in deze stoel zit, lijkt het alsof hij al jaren onze Voorzitter is. Dat is bedoeld als een compliment, zeker in het licht van het feit dat ik op 6 oktober 2009 aantekening wilde vragen tegen de mededeling van de vorige Voorzitter, Yvonne Timmerman, dat zij ons ging verlaten. We stonden toen voor een voldongen feit en dat staan we vandaag ook weer. René van der Linden kandideert niet voor een nieuwe periode als Voorzitter van de Kamer. Had hij dat wel gedaan, dan had onze fractie graag indachtig het wijze woord van de apostel Paulus "onderzoekt alles en behoudt het goede" tot leidraad gemaakt. Overigens kan dat niets zeggen over ons stemgedrag, want dat zal zich nu niet voordoen. Het gebeurt niet; we hebben René van der Linden niet als kandidaat. Onze Voorzitter vertrekt en daar hebben we het dan maar mee te doen. Gevoegd bij zijn eerdere voorzitterschappen, zijn functies in de Tweede en de Eerste Kamer en in het kabinet lijkt dit ons een heel mooie kroon op een carrière, die in de prijzenkast van René van der Linden thuishoort. Op een ander moment zullen we dieper ingaan op verleden en toekomst, maar ik wil hem hier in ieder geval namens mijn fractie bedanken voor de inzet en de samenwerking in deze Kamer. Wij waren daar erg tevreden over.

Samenwerken zullen we zeker ook met de nieuwe Voorzitter. Ik ken hem al sinds wij samen in 2003 als nieuwe leden aantraden. Fred de Graaf wordt naar alle waarschijnlijkheid vandaag gekozen tot Voorzitter van de Kamer en ik ben weer herkozen als voorzitter van de SP-fractie. Dat laatste zal voor collega De Graaf waarschijnlijk onhaalbaar blijven, tenzij hij afstapt van zijn liberale geloof. Een standvastig man als hij zien we dat nog niet doen. Dat is ook bedoeld als

compliment. Wij hebben er als fractie vertrouwen in dat we goed met hem zullen kunnen samenwerken in zijn nieuwe functie. We kennen hem als een aimabel man en een goede collega. We herinneren de ruimte die hij als voorzitter van de commissie voor BDO ons en andere fracties bood bij onze ondervraging van een vorige regering op het heikele Irakdossier, zelfs toen zijn eigen fractie in deze Kamer daar nog weinig heil in zag. Dat waardeerden wij zeer. Die ruimhartigheid verwachten wij ook van hem in zijn nieuwe voorzitterschap, hoewel wij begrijpen dat dit plaatsvindt in een periode van buitengewoon complexe politieke verhoudingen. We hebben een minderheidsregering die aan de overkant een meerderheid met maar een stem heeft en die hier een stem tekortkomt. Zij kan in deze Kamer sowieso niet rekenen op partijen die zich gebonden achten aan een gedoog- en een regeerakkoord. Desalniettemin hopen wij dat de nieuwe Voorzitter op momenten dat het een beetje krap aan wordt in deze Kamer een even scherp oog zal blijven houden voor het belang van het goed functioneren van de Kamer als zodanig en de goede onderlinge verhoudingen.

Een goed verkeer tussen regering en Kamer vereist ook dat deze Kamer steeds voldoende tijd gegund moet worden om wetsvoorstellen te overwegen. Onze fractie rekent erop dat de komende Voorzitter in voorkomende gevallen de regering duidelijk zal maken dat wij geen wetsvoorstellen met stoom en kokend water behandelen, hoe urgent zij wellicht voor het kabinet ook mogen zijn, maar dat dit moet gebeuren via geordende procedures en in het belang van goede wetgeving. Ik zou daar graag een reactie op krijgen. Met die opmerkingen en met een laatste vraag hoeveel van de nevenfuncties die erg belangrijk zijn geweest in het verleden in de toekomst wellicht toch aan een ander gegund moeten worden, deel ik mee dat mijn fractie de kandidatuur van Fred de Graaf graag wil steunen.

De heer **Brinkman** (CDA): Voorzitter. Wij realiseren ons dat wij geleidelijk aan uw zeer betrokken voorzitterschap moeten gaan missen, evenals uw hartelijkheid, het brede draagvlak dat u altijd binnen en buiten de Kamer hebt nagestreefd en ook het feit dat u de waardigheid van het ambt in dit huis steeds voorop hebt gesteld. Er komen betere momenten om daar bij stil te staan, maar ik wil dit moment niet voorbij laten gaan zonder dat nadrukkelijk gemeld te hebben.

Voorzitter. Ik zeg in het bijzonder in de richting van kandidaat-Voorzitter de heer De Graaf, dat de leden van mijn fractie die al wat langer in dit huis mogen opereren, hem hebben leren kennen als iemand die niet alleen een grote bestuurlijke ervaring ten toon spreidt, maar ook als iemand die oog heeft voor de belangen van verschillende groeperingen in en buiten dit huis. Dat is iets wat van belang is als je tot Voorzitter gekozen zou worden. Met die ervaring en die uitstraling placht onze Voorzitter duidelijk te maken dat het niet alleen gaat om de functie van Voorzitter maar ook om een huis dat gezien mag worden en dat niet

permanent ter discussie mag staan. Wij rekenen erop dat de heer De Graaf, mocht hij tot dit hoge ambt gekozen worden, dat ook mede zal uitstralen naast interne evenwichtigheid en betrokkenheid.

Er is één vraag die ons op de lippen brandt. Deze betreft meer in het bijzonder de nevenactiviteiten. Velen in dit huis hebben elders activiteiten. Daar is op zichzelf ook niets mis mee, maar het burgemeesterschap van Apeldoorn lijkt ons wel een heel gewichtige functie en niet echt combineerbaar met het voorzitterschap van deze Kamer, omdat dat twee gewichtige openbare ambten zijn. Ik krijg graag klip-en-klaar antwoord van collega De Graaf of hij denkt die laatste functie ook te kunnen blijven vervullen als hij het voorzitterschap van dit huis zou aanvaarden. Voor het overige hebben wij geen enkele reden tot twijfel over zijn inzet.

De heer **Koffeman** (PvdD): Voorzitter. Ik sluit mij graag aan bij de lovende woorden die zijn gesproken over de scheidende Voorzitter. Hartelijk dank voor de afgelopen twee jaar. Wij zijn daar met veel plezier getuige van geweest. Wij wensen hem veel plezier en succes bij het vervolg van zijn loopbaan in de Eerste Kamer.

Ik wil de heer De Graaf nog iets vragen over zijn nevenfuncties. Ik heb in de NRC gelezen dat er wat onduidelijkheid zou bestaan over de nevenfunctie van het voorzitterschap van de Koninklijke Nederlandse Jagersvereniging. Dat lijkt onze fractie onverenigbaar met het voorzitterschap van de Eerste Kamer, en wel zo onverenigbaar dat wij alleen kunnen instemmen met de kandidatuur, als de heer De Graaf belooft vanmiddag nog, na zijn verkiezing, meteen terug te treden als voorzitter van de Koninklijke Nederlandse Jagersvereniging. Dat is voor ons een zespuntenwedstrijd, want wij denken dat hij een heel goede voorzitter is. Dat betekent dat we bij de Koninklijke Nederlandse Jagersvereniging een goede voorzitter kunnen weghalen en hier een goede voorzitter kunnen krijgen. Maar goed, we willen daarover wel heel graag veel duidelijkheid hebben.

De heer **Fred de Graaf** (VVD): Voorzitter. Dank voor de gemaakte opmerkingen. Ik sluit mij graag aan bij de opmerkingen in uw richting, maar ik zal straks nog wel wat tegen u zeggen. We kennen de heer Kox als voorzitter van de SP-fractie in deze Kamer en overigens zijn hele fractie als een fractie die altijd bezig is om volgens het woord van Paulus alle dingen te onderzoeken en het goede te behouden. Wat mij alleen vaak opvalt, is dat aan het einde van die queeste het goede in de ogen van de SP-fractie vaak iets anders blijkt te zijn dan in de ogen van andere fracties in dit huis. Dan hebben wij niet meer de apostel Paulus om uitleg te geven welke keuze de juiste is geweest. Wat mij wel deugd doet, is dat wij elkaar in veel gevallen toch uiteindelijk weten te vinden, omdat het uitgangspunt altijd is dat de mens centraal moet staan, ook in de discussies in deze Kamer. Het voorzitterschap van de fractie van de heer Kox is voor mij een onhaalbare zaak, dat realiseer ik mij, al doet mij dat soms wel verdriet. Ik zou graag zijn

plaats een keer willen overnemen, met zijn voortreffelijke fractieleiden, maar ik zal daar niet naar streven, dat kan ik bij dezen mededelen.

De heer Kox refereerde in verband met de ruimhartigheid aan de periode van de afgelopen vier jaar waarin ik voorzitter mocht zijn van de commissie voor Buitenlandse Zaken, Defensie en Ontwikkelingssamenwerking. Ik kan toezeggen dat dit niet zal veranderen. Dat is mij ook niet vreemd, omdat het burgemeesterschap dat ik 30 jaar heb mogen bekleden, een zelfde attitude vereist. Je wordt geacht lid te zijn van een partij voordat je kunt worden benoemd als burgemeester en zodra je benoemd bent, roept iedereen dat je boven de partijen moet staan. Als je dat niet doet, ben je gauw gezien in die functie. Ik heb dus 30 jaar mogen oefenen met boven de partijen staan en ieder het zijne geven. Gezien de reacties van diverse gemeenteraden is mij dat redelijk goed gelukt. Ik zal diezelfde handelwijze in deze Kamer in de praktijk proberen te brengen.

De heer Kox merkt terecht op dat wij voldoende tijd moeten nemen voor het behandelen van wetsvoorstellen en andere voorstellen die hier ter tafel komen. We merken wel eens dat er grote druk wordt gezet, nadat de Tweede Kamer alle ruimte heeft genomen, omdat er dan toch een datum moet worden gehaald. De ervaring van de afgelopen periode, ook onder de zittende Voorzitter, is dat wij ons niet laten dwingen in keurslijven waarin wij niet willen verkeren. De Kamer gaat erover en beslist uiteindelijk over de vraag of zij wel of niet spoed wil en kan betrachten bij een voorstel. Zij moet dat wel in alle redelijkheid doen. Aan het begin van mijn korte toespraak gaf ik al aan dat we ook moeten streven naar een goede, zij het zakelijke, verstandhouding met de regering. Wanneer wij kunnen helpen, moeten we dat niet laten, maar wanneer wij vinden dat wij meer tijd nodig hebben om tot goede besluitvorming te komen, moeten we die ruimte ook zeker voor onszelf claimen. Ik zal de Kamer daarin steunen en zo nodig voorgaan.

Dan de nevenfuncties in de toekomst. Enkele nevenfuncties houden op wanneer ik het voorzitterschap van deze Kamer zou mogen bekleden. Om direct een reactie te geven op de vraag van de heer Brinkman: mocht ik tot Voorzitter van deze Kamer worden gekozen, dan zal ik ontslag vragen uit mijn ambt als burgemeester van de gemeente Apeldoorn. Daarmee vervalt het gros van de nevenfuncties die direct gerelateerd zijn aan het burgemeesterschap.

Om maar meteen door te schieten naar de heer Koffeman, die niet meer in het hoekje zit, maar recht tegenover mij: ik zal de Koninklijke Nederlandse Jagersvereniging mededelen dat ik dat voorzitterschap zal beëindigen, mocht ik dit voorzitterschap mogen aanvaarden. Hij vraagt of ik dat onmiddellijk vanmiddag wil doen. Dat is een beetje lastig en onfatsoenlijk tegenover deze vereniging, die ook de ruimte moet krijgen voor de overdracht van het voorzitterschap. Ik vraag om enige clementie op dat punt, maar ik kan bij dezen toezeggen dat ik er wel zo snel mogelijk mee zal stoppen. Het doel is belangrijker dan de periode.

We gaan nu een recesperiode in, dus de heer Koffeman hoeft zich er de komende twee maanden niet druk over te maken. Daarmee heb ik de gestelde vragen beantwoord; dank voor de gelegenheid daarvoor.

De tijdelijke voorzitter: Dank u wel, mijnheer De Graaf.

Conform het gestelde in artikel 113 van het Reglement van Orde zal de verkiezing schriftelijk plaatsvinden.

Ik benoem tot stemopnemers de leden Holdijk, voorzitter, Frijters-Klijnen, Meurs en Reuten.

Wellicht ten overvloede vraag ik of alle leden de presentielijst hebben getekend en deel ik de leden mede dat zij de stembriefjes duidelijk en behoorlijk dienen in te vullen. De kleur is niet relevant. Niet, niet behoorlijk of niet duidelijk ingevulde stembriefjes zijn ongeldig.

**

Hierna wordt tot schriftelijke stemming overgegaan.

De tijdelijke voorzitter: Ik geef het woord aan de heer Holdijk, voorzitter van het stembureau.

**

De heer **Holdijk**, voorzitter van het stembureau: Voorzitter. Er zijn 74 stemmen uitgebracht, waarvan 73 op de heer G.J. de Graaf en 1 blanco.

De tijdelijke voorzitter: Ik dank de heer Holdijk en de overige leden van de stemcommissie hartelijk voor het volbrengen van hun taak.

Ik constateer op grond van de uitslag van deze verkiezingen dat de heer G.J. de Graaf overeenkomstig artikel 115 van het Reglement van Orde een overweldigende meerderheid heeft verkregen en daarmee is gekozen tot Voorzitter van de Eerste Kamer der Staten-Generaal.

**

(applaus)

De tijdelijke voorzitter: Ik wil hem als eerste van harte feliciteren met deze verkiezing. Vooral wil ik hem veel geluk toewensen. Hij komt in een prachtige stoel te zitten. Het is een geweldige uitdaging en zeer eervol om Voorzitter te mogen zijn van dit Hoge College van Staat. Ik draag nu eerst de voorzittershamer over aan de heer De Graaf en geef hem een prachtig boekje, dat aangeeft met welke overweldigende meerderheid hij gekozen is.

**

(De heer Van der Linden draagt de voorzittershamer over aan de heer Fred de Graaf.)

Voorzitter: Fred de Graaf

De **voorzitter:** Waarde collegae, alvorens de vergadering voort te zetten, schors ik de vergadering een enkel moment in afwachting van

enkele bijzondere gasten. Ik verzoek de leden om hun plaatsen niet te verlaten.

**

De vergadering wordt enkele ogenblikken geschorst.

De voorzitter: Ik heet de Voorzitter en de griffier van de Tweede Kamer der Staten-Generaal van harte welkom, alsook de minister-president.

Dames en heren, er resten ons nog reguliere werkzaamheden vanmiddag. We hebben de afspraak gemaakt dat we het ceremoniële deel van deze vergadering beknopt zouden houden. Dit neemt natuurlijk niet weg dat we niet zomaar kunnen overgaan tot de orde van de dag, nu mijn voorganger René van der Linden weer heeft plaatsgenomen in de bankjes van de CDA-fractie.

Ik spreek de Kamer zeer veel dank uit voor het in mij gestelde vertrouwen. Ik had al gezegd dat ik mij, mocht ik verkozen worden, in deze functie en de verschillende rollen die daarbij horen, volledig zou inzetten. Ik herhaal dat. Het doet mij genoegen dat na acht jaar Limburgs bewind er weer een Brabander op de voorzittersstoel mag zitten. Voor de acht jaar Limburgers zat er ook een Brabander. De Generaliteitslanden doen het nog altijd goed in de Kamer. Dit past volgens mij goed bij het begrip Staten-Generaal.

Waarde voorganger, beste René, twee jaar geleden ben je met ongelooflijk veel enthousiasme en een grote dadendrang begonnen als Voorzitter van de Kamer. Je hebt de voorzittershamer toen overgenomen van je partijgenote Yvonne Timmerman-Buck. Als overtuigd Europeaan heb je niet nagelaten om de aandacht van de Kamer steeds opnieuw te richten op het belang van Europa, ook voor ons land. Ook de wijde wereld mocht zich altijd in jouw belangstelling verheugen. Je hebt serieus werk gemaakt van wat je aanduidde als "parlementaire diplomatie", die van groot belang is in verband met de positie en de rol van ons land in de internationale politieke en handelsbetrekkingen.

De belangstelling en drive die je op dit gebied hebt laten zien, zijn niet vreemd, gelet op je jarenlange nationale en internationale parlementaire ervaring. Je bent misschien wel een van de bekendste Nederlanders in het buitenland. Er zijn weinig landen buiten Nederland waar jij, als je er komt, niet een behoorlijk aantal mensen van het gezelschap kent en zij jou zeer amicaal begroeten. Collegiale verhoudingen in de internationale wereld kunnen volgens mij, zeker op parlementair gebied, erg belangrijk zijn om dat laatste zetje te geven aan besluitvorming die wij in Nederland belangrijk achten voor de rest van Europa en de wereld.

Dezelfde jarenlange ervaring heeft gemaakt dat jij een goede en gedegen Voorzitter van de Kamer bent geweest, die collegialiteit altijd zeer hoog in het vaandel heeft gehad. Daar zijn we je zeer erkentelijk voor. Het is mij opgevallen dat je vooral heel geduldig in het debat was, met name bij interrupties. Ik heb hier wel eens 's avonds laat gezeten en gedacht: ietsje minder zou ook wel

mogen, René. Dat is natuurlijk de ervaring die jij hebt meegebracht van de overzijde, waar interrumpereen een tweede natuur is. Dat is hier gelukkig wat minder het geval. Jij hebt die ruimte altijd aan de Kamer gelaten, ongeacht het tijdstip waarop we hier met elkaar aan het debatteren waren. De heer Kox heeft zojuist bij mij voor een zelfde ruimte gepleit.

Ik wil je bedanken voor je onvermoeibare inzet en de plezierige manier waarop je de afgelopen twee jaar leiding hebt gegeven aan de Kamer. Ik wil je er ook hartelijk voor bedanken dat jij er na jarenlang touwtrekken in geslaagd bent om de nieuw aangetreden Kamer een ruimere behuizing te bezorgen. Eindelijk hebben we de gang op de Raad van State mogen veroveren, zij het dat de vicepresident van de Raad van State midden tussen de kamers van de fracties zijn eigen kamer heeft behouden. De ruimte die we erbij hebben gekregen is zeer belangrijk voor het functioneren van deze Kamer. Jij hebt daar na veel discussie voor kunnen zorgen.

Ik vertrouw graag op een voortzetting van onze goede samenwerking nu je weer gewoon lid bent van deze Kamer. Ik heb de samenwerking altijd zeer op prijs gesteld toen ik nog voorzitter was van de commissie voor Buitenlandse Zaken, Defensie en Ontwikkelingssamenwerking. Jouw hart lag bij onderwerpen die het buitenland betreffen. Ik hoop dat dit zo mag blijven in de komende periode.

We willen je niet laten weggaan zonder een herinnering aan twee jaar voorzitterschap. Ik mag jou namens de Kamer een geschenk overhandigen waarover in het verleden wel eens discussie is ontstaan. Deze discussie ging over het aantal dienstjaren dat je moet inbrengen om voor het geschenk in aanmerking te komen. Ik heb het nu over het zilveren koetsje. Normaliter moet je 25 jaar lid zijn geweest van deze Kamer om dit te krijgen, maar in jouw geval hebben we gemeend dat we het totaal van jouw parlementaire jaren in aanmerking zouden moeten nemen. Dan komen we ruim boven de 25 jaar uit. Als blijk van dank en waardering van deze Kamer overhandig ik je dit koetsje nu graag.

**

(applaus)

De **voorzitter**: Er is ook een boekje voor jouw echtgenote. Ik zie haar op de tribune zitten. Het is een beetje lastig om het boekje omhoog te gooien, dus we zullen het straks overhandigen. Gemma, met dit boekje willen we de dank van de Kamer overbrengen voor het feit dat jij al die jaren het werk van René hebt weten te verdragen. Dank je wel.

Dan wil ik nu graag het woord geven aan de Voorzitter van de Tweede Kamer der Staten-Generaal, mevrouw Verbeet.

**

Mevrouw **Verbeet**: Mijnheer de voorzitter. Allereerst feliciteer ik u van harte met de verkiezing tot Voorzitter van de Eerste Kamer. Ik verheug mij op een goede en plezierige samenwerking. Ik zal u

straks een boekje aanbieden namens de collega's van de Tweede Kamer der Staten-Generaal. Ik stel het zeer op prijs dat ik bij deze gelegenheid het woord mag voeren. Met uw goedvinden zou ik nu rechtstreeks het woord tot de heer Van der Linden willen richten.

Lieve René, geachte heer Van der Linden. Als er publiekelijk over de Eerste Kamer wordt gesproken, valt de term "deftig" nog wel eens. Of dat terecht is, weet ik niet. Het etiket past in ieder geval niet bij u. U staat bekend als toegankelijk en open, als iemand die dicht bij de mensen staat, een echte Limburger. Meestal gaat dat samen. Na een ambtelijke loopbaan werd u in 1977 gekozen tot lid van de Tweede Kamer. In juli 1986 kwam u in het kabinet als staatssecretaris voor Europese Zaken. Helaas moest u deze functie, zeer tot uw spijt, voortijdig opgeven. Daarna keerde u voor een periode van tien jaar terug in de Tweede Kamer en ging daar met de van u bekende gedrevenheid weer aan de slag.

Maar u hield ook spreekuur in de Limburgse thuishaven, Nuth en omstreken, om direct met de kiezers in contact te blijven. Toen lonkte Europa weer: de omgeving waarmee u eerder als stagiair en later als stafmedewerker van de Eurocommissarissen Lardinois en Vredeling kennis had gemaakt. In de periode 2005-2009 was u voorzitter van de parlementaire vergadering van de Raad van Europa. Misschien geen functie die in Nederland veel publiciteit meebracht, maar wel één die in het rijtje past van belangrijke, door Nederlanders vervulde, functies. Kortom, een functie met aanzien waar u terecht trots op was en waarvoor u een aantal buitenlandse onderscheidingen hebt ontvangen. Sinds 1999 was u ook weer terug aan het Binnenhof. Dit keer aan "de overkant", zoals we elkaar nog steeds betitelen.

Vanaf uw verkiezing als Voorzitter in oktober 2009 kregen we een goed contact. Ik kijk met veel plezier terug op onze samenwerking in de afgelopen periode. We hebben veel bezoekers ontvangen en bijeenkomsten bijgewoond. Ook in de aanloop naar de nieuwe structuur van ons Koninkrijk, kortweg 10-10-10, hebben we intensief samengewerkt. Onze samenwerking is het bewijs dat een Limburger en een Amsterdamse het goed met elkaar kunnen vinden, als zij hun werk maar vanuit dezelfde uitgangspunten doen. In ons geval is dat: staan voor de waarden van de parlementaire democratie vanuit een grote betrokkenheid bij de mensen die daarvan de basis vormen. Dat ik een enkele keer als we samen ergens waren, werd aangezien voor mevrouw Van der Linden valt u niet aan te rekenen. Maar misschien heeft men u ook wel eens voor mijnheer Verbeet aangezien.

Gezien uw passie voor Europa zou u zich in de huidige Tweede Kamer zeker op uw plaats voelen. De betrokkenheid van de Tweede Kamer bij de politieke besluitvorming op Europees niveau is in de afgelopen jaren met sprongen toegenomen. Maar u hebt gekozen voor de senaat en ik weet dat u in dit huis uw passie voor Europa kunt uitleven.

Tijdens uw voorzittersperiode is de belangstelling voor de Eerste Kamer en haar rol in het Nederlandse politieke bestel toegenomen. Dat

juich ik toe. Ik heb vorige week in het gebouw van de Tweede Kamer een expositie voor jongeren geopend waar zij spelenderwijs kennis kunnen opdoen over de manier waarop het politieke bestel in Nederland functioneert. In dat licht is het belangrijk dat jongeren ook via het publieke debat, met inbegrip van de sociale media, worden geïnformeerd over de positie van de Eerste Kamer.

Voorzitter, mijnheer Van der Linden, ik sluit af. Uw vertrek als Voorzitter betekent geen afscheid van de Nederlandse politiek. Gelukkig blijft u lid van de Eerste Kamer. Ik ben ervan overtuigd dat wij elkaar nog vaak zullen treffen. In dit geval dus geen "het ga je goed", maar een "tot gauw".

(applaus)

Mevrouw **Verbeet**: Hier in dit doosje zit een cadeau voor u. Daarvoor hebt u geen 25 jaar lid hoeven zijn van de Tweede Kamer, maar ze komen u zeer toe. Ik weet dat de inhoud ervan u goed zal staan. Ik zal het nu aan u overhandigen.

Ook overhandig ik de nieuwe Voorzitter het beloofde boeket.

De **voorzitter**: Ik dank de Voorzitter van de Tweede Kamer voor haar woorden. Ik heb genoteerd dat de heer Van der Linden het epitheton "lieve" al heeft verdiend. Ik zal mijn best doen om dat in de toekomst ook te verkrijgen.

Het woord is aan de griffier van de Eerste Kamer, de heer Hamilton.

**

De heer **Hamilton**: Mijnheer de voorzitter. Namens de griffie wens ik u van harte geluk met uw verkiezing tot Voorzitter. Weest u overtuigd van de inzet en loyaliteit van de ambtelijke organisatie aan de Eerste Kamer der Staten-Generaal en aan u als haar Voorzitter. Ik dank u voor de bijzondere mogelijkheid die u mij als griffier biedt om in de plenaire vergadering kort de afgetreden Voorzitter toe te spreken.

Mijnheer de oud-Voorzitter. Als een wervelwind: zo zou ik uw gang door dit gebouw, door Den Haag, door Nederland, door Europa en de wereld willen typeren sinds uw aantreden op 6 oktober 2009. Binnen en buiten dit huis hebt u talloze malen uitgedragen wat de rol en betekenis van de Eerste Kamer in ons staatsbestel is. U bent door de vroegtijdige val van een vorig kabinet als eerste adviseur van het staatshoofd betrokken geweest bij een kabinetsformatie. Voor het eerst is in de verslaggeving van een informateur gewag gemaakt van observaties van de Voorzitter van de Eerste Kamer. Als onpartijdig voorzitter hebt u de afgelopen maanden desgevraagd moeten duiden of een minderheidspositie van een kabinet gevolgen heeft voor werkwijze en handelen van de Eerste Kamer. Kortom, het altijd bewegende staatsrecht heeft in uw periode geen last gehad van windstilte.

Heel veel bezoekers hebt u als Voorzitter ontvangen: voorlieden van werkgevers- en werknemersorganisaties en vertegenwoordigers van maatschappelijke organisaties, adviesorganen, wetenschap en cultuur. Ambassadeurs ontving u

niet individueel voor een courtesy call, maar in groepjes, waarbij u informatie-uitwisseling en discussie entameerde. Persoonlijke contacten ziet u als het cement tussen mensen, culturen, religies en landen. Ik heb vaak kunnen waarnemen hoe u banden smeedt en versterkt, vertrouwen verdiept en op basis daarvan de kern van problemen bespreekbaar maakt. De betekenis van parlementaire diplomatie, ook voor de belangen van ons land, hebt u zichtbaar gemaakt en belichaamd. Uw optreden echode de waarden die in dit huis vaak weerklinken en verdedigd worden. In buitenlandse hoofdsteden als Berlijn, Ankara, Moskou, Bakoe, Tirana en Zagreb werd u, misschien meer nog dan in eigen land, erkend en herkend als een invloedrijk Europees parlementair voorman die een grote reputatie heeft opgebouwd als voormalig voorzitter van de Parlementaire Assemblee van de Raad van Europa en lid van de Europese Conventie.

U was een Voorzitter met een buitengewoon ambitieuze en volle agenda. Tijd vermorsen was u vreemd. Vanaf het begin gaf u aan dat u houdt van een strakke planning, bij voorkeur weken of maanden vooruit. Daarbij leek u geïnspireerd door een uitspraak van Victor Hugo: "Celui qui chaque matin projette la transaction du jour et suit dehors ce plan, porte un fil qui le guidera par le labyrinthe de la vie la plus occupée." Een goede planning in de morgen is als een draad die iemand door het labyrint van het drukste leven voert. Ik wil niet beweren dat uw planning niet aan wijziging onderhevig kon zijn. Vaak kwam daar op het laatste moment nog het nodige bij als u ontdekte dat er nog een stief uurtje beschikbaar was.

Voor u heeft de morgenstond goud in de mond. Wie tijdens een buitenlands bezoek om 8.00 uur 's morgens op het afgesproken tijdstip aan het ontbijt verscheen, werd vaak begroet met een hartelijk "goedemiddag", of met de vraag of de ander een prettige vakantie achter de rug had. Juist aan de ontbijttafel hebt u in het buitenland vaak ministers en parlementariërs ontvangen. Uw chauffeur John Meinders kan getuigen dat de weg van Nuth naar Den Haag op het laatste moment soms toch via Brussel of een andere buitenplaats bleek te lopen.

Het is logisch dat u ook hield van een strakke planning van de vergaderingen van deze Kamer en van de handhaving van die planning. "Mag ik de minister vragen hoe lang hij denkt nog nodig te hebben?" was een vaak gebezigde hint in de richting van de regeringstafel, als u percipieerde dat er nog veel papieren en kattebelletjes gesorteerd werden. Uw eigen sturing was vaak snedig en niet gespeend van humor, zoals de leden van de familie De Graaf twee weken geleden in deze zaal ervoeren toen u, geconfronteerd met hun aantal, zei dat speciaal voor hen in dit huis een Gravenkamer is ingericht. Een van hen zal daar vanaf volgende week het College van Senioren presidieren.

Als voorzitter van de Huishoudelijke Commissie hebt u toezicht gehouden op de ambtelijke organisatie en sturing gegeven aan investeringen in dit gebouw. Er hangen in deze zaal

camera's die het burgers mogelijk maken de debatten thuis live te volgen. Op de dag van uw aantreden initieerde u een stageprogramma voor getalenteerde jonge mensen. De dag erna informeerde u of er al stagiaires waren begonnen. Zo vlot ging dat niet, maar het heeft niet lang geduurd.

Vasthoudend droeg u eraan bij dat deze Kamer tijdig een ruimtelijke uitbreiding kon realiseren in de richting van de vleugel van de Raad van State, teneinde de verwachte toename van middelgrote fracties te kunnen accommoderen. Het heeft niet veel gescheeld of u had met eigen van huis meegebracht gereedschap een tweede vlaggenmast op de Mauristoren gemonteerd.

U signaleerde al snel dat er in deze instelling veel papier verspild wordt. Dat was voor de griffie een krachtige stimulans om door te gaan met het realiseren van een papierarm parlement. Nog in dit parlementaire jaar hopen wij op dit punt een belangrijke slag te maken.

Uw tomeloze energie heeft de ambtelijke organisatie niet onberoerd gelaten. U vroeg veel, maar u gaf ook veel, vooral vertrouwen, inspiratie en stimulans. Voor dat vertrouwen en de zeer plezierige samenwerking zeg ik u hartelijk dank. U zet in deze Kamer uw parlementaire loopbaan, die al meer dan drie decennia beslaat, gewoon voort. Voor uw echtgenote Gemma ben ik blij dat u meer tijd krijgt om de family man te zijn die u naast uw parlementaire bestaan altijd geweest bent.

Mijnheer de oud-Voorzitter, beste René, door het vele dat u hebt gerealiseerd, zal uw voorzitterschap als relatief kort, maar markant en met een scherp profiel de parlementaire geschiedenis ingaan.

(applaus)

De **voorzitter**: Ik dank de griffier voor zijn mooie woorden en geef het woord aan de minister-president.

**

Minister **Rutte**: Voorzitter. Ik dank u voor de mij geboden gelegenheid om het woord te voeren. Allereerst wil ik u, mede namens het kabinet, feliciteren met uw uitverkiezing. Wij zien uit naar een goede samenwerking met zo min mogelijk kattebelletjes. In strijd met het protocol wil ik mij voor deze ene keer rechtstreeks tot een van de leden van de Kamer wenden.

Beste René, in oktober 2009 werd jij Voorzitter van de Eerste Kamer. Bij die gelegenheid sprak jij gepassioneerd over vertrouwen: over het onderlinge vertrouwen tussen burgers, over het vertrouwen in onze democratische instituties en over het vertrouwen van de andere 74 leden van deze Kamer in jouw kwaliteiten als Voorzitter. Natuurlijk is het niet aan mij, en zeker niet op deze plaats en op dit moment, om een oordeel uit te spreken over de vraag hoe het allemaal is gegaan, maar als ik alle signalen goed interpreteer, kan ik zeggen dat jij dat vertrouwen meer dan waargemaakt hebt.

Uit eigen ervaring weet ik dat het ook voor de leden van het kabinet geen straf was om over allerlei onderwerpen te mogen debatteren onder een voorzitter die de ruimte gaf, ook enige ruimte liet voor interrupties, maar die tegelijkertijd de voortgang van het debat bewaakte en ervoor zorgde dat de zaken niet uit de hand liepen. Zoals jij het zelf graag zegt: scherp op de inhoud, maar ook waardig in de omgang. Ik dank je daar zeer voor. Ik heb zeer veel waarde gehecht aan onze persoonlijke gesprekken in de afgelopen maanden sinds het aantreden van het nieuwe kabinet, hetzij hier, hetzij bij mij in het Torentje.

Voorzitters van democratische instituties mogen niet te veel een persoonlijk stempel drukken op de discussie. Kamervoorzitters weten dat, maar jij hebt daar als gepassioneerd Europeaan één naar mijn mening zeer terechte uitzondering op gemaakt. Die wil ik hier absoluut markeren. Vanaf je aantreden als Voorzitter in 2009 heb jij gezegd dat wij iets moeten doen om het gebrekkige besef van de nauwe relatie tussen het Europese en het nationale beleid te verbeteren. Vorige week nog, bij het bezoek van Bundesratspräsidentin Hannelore Kraft, tevens minister-president van Noordrijn-Westfalen, wees jij mij erop hoe belangrijk de band is tussen Nederland en Duitsland, tussen Nederland en Düsseldorf, maar natuurlijk ook tussen Nederland en Berlijn. Jij hebt het in deze Eerste Kamer ook absoluut niet bij woorden gelaten. Het is jouw verdienste dat in 2010 voor het eerst in de geschiedenis van deze Kamer algemene Europese beschouwingen werden gehouden. Het is ook voor het eerst dat de gouden medaille van de prestigieuze Fondation du Mérite Européen naar een nationale parlementaire instelling is gegaan. Die prijs nam jij een paar weken geleden namens al jouw collega's in ontvangst. Ik kan mij voorstellen dat het voor jou persoonlijk een van de hoogtepunten is geweest in de afgelopen twee jaar.

In alle electorale drukte en mediaturbulentie van de afgelopen maanden is mij vooral opgevallen hoe rustig en zakelijk jij hier de vergadering hebt voorgezeten en hoe rustig en zakelijk jij hebt gekeken naar de taak van de Eerste Kamer. Jij zei het tijdens de laatste plenaire vergadering van de oude Kamer op 31 mei jongstleden heel treffend: de kwaliteit van wetgeving is en blijft doorslaggevend in dit huis en het is tegen die achtergrond helemaal niet erg dat het minderheidskabinet ook rekening moet houden met de opvattingen van partijen buiten de coalitie. Ik heb weinig andere keus dan deze woorden te onderschrijven.

Jij noemde de Eerste Kamer in het begin van dit jaar goed voor het imago van de Nederlandse politiek, omdat dit de plek is waar een zekere autoriteit, afstandelijkheid en wijsheid worden gevonden, die zo nodig zijn voor de langere termijn. Aan die ook wat mij betreft onmisbare taak van de Eerste Kamer heb jij als Voorzitter een belangrijke bijdrage geleverd. Ik denk dan ook dat ik namens veel mensen spreek als ik zeg het een geruststellend idee te vinden dat wij nog minstens één periode van jouw kennis en ervaring mogen profiteren, want jij blijft lid van deze Kamer. Ik sluit

mij dus aan bij de woorden van Gerdi Verbeet, de Voorzitter van de Tweede Kamer, door niet te zeggen "tot ziens", maar te zeggen "tot gauw". Wij blijven immers met elkaar in contact.

Ik sluit graag af met de woorden waarmee je zelf kortgeleden het afscheid van de 39 collega's afsloot die na de Kamerverkiezing niet terugkeerden in de Eerste Kamer. Jij zei toen heel mooi in het Frans: "À l'oeuvre on connait l'artisan." Deze uitspraak is zeker ook op jou van toepassing, net zoals het "grand merci" waarmee jij toen zelf jouw collega's uitliedde. Vandaag bedank ik jou voor al het werk dat je als Voorzitter van deze Kamer hebt gedaan. Ik wens jou namens het gehele kabinet alle goeds toe voor de toekomst. Tot gauw!

(applaus)

Minister **Rutte**: De Voorzitter van de Tweede Kamer kwam met een klein pakje, maar wij doen dat anders. Ik heb namelijk het grootste exemplaar uit de "Torentjesgiftshop" meegenomen. Dit is een paraplu waarop de Hofvijver staat. Die paraplu is zeker bij de huidige weersvoorspellingen, met of zonder KNMI, buitengewoon nuttig. Ik overhandig hem je graag.

(applaus)

De **voorzitter**: Ik dank de minister-president voor zijn woorden. Ik heb begrepen dat de heer Van der Linden graag nog een korte reactie wil geven op de sprekers.

Het woord is aan de heer Van der Linden.

**

De heer **Van der Linden** (CDA): Voorzitter. Laat ik beginnen met het herhalen van mijn felicitatie. Ik ben ervan overtuigd dat u deze Kamer in de toekomst ook geweldig gewicht geeft. Dat hebt u gedaan in de commissie voor BDO en zo ken ik u ook. Laat ik ook nog een keer zeggen dat ik buitengewoon erkentelijk ben voor de woorden die u gesproken hebt.

Voorzitter. Ik wil van onderop beginnen. Allereerst wil ik het personeel zeer veel dank zeggen voor de hartelijkheid en de wijze waarop het ons iedere keer met vriendelijkheid omringd heeft. Het is ongelooflijk plezierig werken als mensen uitstralen dat zij hier met plezier werken. Daarom zeg ik tegen alle mensen die hier actief zijn, in welk verband dan ook: hartelijk dank.

Ik wil een bijzonder woord van dank uitspreken voor de griffier en de staf. Ik weet wel dat zij ook tot het personeel behoren, maar ik wil hen apart noemen. Het contact met de griffier in het bijzonder is namelijk zeer intensief geweest. Wij hebben heel nauw samengewerkt en ik heb het idee dat dit naar twee kanten goed gewerkt heeft. Dat is de Kamer als geheel ook zeer ten goede gekomen.

Ik ga verder met de relaties met "buiten". Ik begin met Gerdi. Ik weet dat er wel eens discussie tussen de Eerste en de Tweede Kamer was over de vraag hoe zij zich tot elkaar verhouden. Dat was niet het geval in de afgelopen

jaren, maar door de jaren heen. Volgens mij is het heel belangrijk dat wij vanaf het begin gezegd hebben: wij doen zo veel mogelijk samen.

Toen ik voor de kerst van 2009 van Herman van Rompuy een sms'je kreeg of hij op 6 januari 2010 naar Den Haag kon komen -- ik had hem namelijk gevraagd te komen -- heb ik jou, Gerdi, ge-sms't. Je was toen op vakantie in Frankrijk en ik schreef: we doen het samen, uiteraard met de Europese vlag erbij. Dat is niet anders gebleven. Daarom zeer veel dank voor de samenwerking en vooral voor de wijze waarop wij dat op een zeer hartelijke wijze en zonder enig probleem gedaan hebben.

Ik bedank ook degenen die hier niet zijn. Ik dank hen voor de geweldig prettige contacten, of het nu Hoge Colleges van Staat zijn, zoals de Raad van State, de maatschappelijke organisaties die zijn genoemd of de adviesorganen. In het bijzonder noem ik de minister-president en de regering.

Toen ik op 6 oktober 2009 aantrad, in de week na de algemene politieke beschouwingen, was ik nieuw en wist ik niet hoe het ging. Ik kreeg de ene brief na de andere, van vier bewindslieden, nota bene van CDA-huize. Zij lieten mij weten dat zij niet aanwezig konden zijn. De eerste zat in de Baltische staten, de tweede had een heel belangrijke speech in Canada, de derde moest naar een belangrijke conferentie in Parijs. Ik heb ze toen alle vier teruggeschreven: het spijt me zeer, maar dit is een verplicht nummer voor iedereen. Volgens mij moeten wij dat in ere houden. De Eerste Kamer moet voorrang krijgen boven alles als er algemene politieke beschouwingen zijn, behalve bij heel persoonlijke zaken.

Ik bewonder mijzelf het meest omdat ik in staat ben gebleven om iedere dinsdag zo lang in die stoel te zitten. De belangrijkste vraag toen ik begon, was eigenlijk: krijg je het klaar om van 13.30 uur, soms tot 0.00 uur 's avonds, met een kleine onderbreking in die stoel te zitten. Dat is me echter licht gevallen, omdat de debatten zo interessant waren.

Ik heb inderdaad altijd veel ruimte voor interrupties gegeven, maar dat was wel afhankelijk van het onderwerp waarover het ging. Ik heb ook ruimte gegeven aan de kleinere fracties; dat mag ik wel bekennen. Volgens mij is het namelijk een goede zaak dat in dit huis het debat een plek krijgt, zolang het functioneel is en een doel dient. Het tijdschema is volgens mij niet vaak overschreden. Dat is meestal ten koste van de regering gegaan, want uiteindelijk gaat de Eerste Kamer voor.

Ik heb inderdaad een grote passie voor het werk, maar ik wil niet afronden met het citeren uit eigen werk. Ik keer nu terug in de senaat. In 1988 keerde ik terug in het parlement. Het was toen nog niet eerder gebeurd dat een aftredend bewindsman dat deed. Ik vind echter dat dit zo hoort in de politiek. Dat is in het buitenland gebruikelijk; de ene keer zit je in de oppositie, de andere keer in de regering. Als je in het kabinet gezeten hebt en je terugkomt, dan ga je weer aan de slag. Ik onderstreep dat dit het parlementaire werk en de relatie tussen kiezer en gekozenen zeer ten goede komt. Ik voelde mij altijd al onafhankelijk in de

Kamer -- ook aan de overzijde heb ik het vaak zo gevoeld -- maar ik zal mij in de komende periode met veel inzet inzetten voor dit Hoge College van Staat.

Mensen die het druk hebben, hebben altijd tijd. Dat is mijn ervaring. Volgens mij moeten wij ook in de komende periode ervoor zorgen dat wij het aanzien van dit Hoge College van Staat de plek geven die het verdient. Ik sluit af met een citaat, maar geen citaat uit eigen werk. Dit citaat heeft mij altijd zeer getroffen en ik probeer er zelf ook een beetje naar te leven. "Niemand wordt oud door een aantal jaren te leven; oud wordt men door zijn idealen in de steek te laten. Met de jaren rimpelt de huid, met het verzaken van een ideaal rimpelt de ziel. Zorgen, twijfel, vrees, wanhoop; dat zijn lange, lange jaren die een hoofd doen hangen en de opgroeiende geest doen terugbuigen naar het aardse stof. Gij zijt net zo jong als uw geloof, net zo oud als uw twijfel, zo jong als uw zelfvertrouwen en verwachting, zo oud als uw vrees en neerslachtigheid. Jong zijt ge, zolang uw hart nog de tekens verstaat van de schoonheid, de vreugde, de moed, kortom de grandeur, zolang uw hart nog de tekens verstaat van de Oneindige, maar ook van de mens en de aarde. En als ooit op een dag alle draden zijn doorgeknipt en uw hart koud is van de sneeuw van het pessimisme of het ijs van het cynisme, dan zijt ge oud geworden en dan moge God u genadig zijn."

Ik dank u allen hartelijk voor de samenwerking en de wijze waarop wij dat in de persoonlijke sfeer gedaan hebben. Het ga ons allen goed.

(applaus)

De **voorzitter**: Ik dank de heer Van der Linden voor zijn prachtige antwoord.

**

De vergadering wordt van 14.35 uur tot 15.05 uur geschorst.

De **voorzitter**: Ik deel aan de Kamer mede dat ik de heer Van Kappen heb benoemd als voorzitter van de vaste commissie voor Buitenlandse Zaken, Defensie en Ontwikkelingssamenwerking (BDO) in plaats van ondergetekende.

**

*B

!Vervanging wethouders en gedeputeerden!

Aan de orde is de behandeling van:

- het wetsvoorstel Regeling van de tijdelijke vervanging van wethouders en gedeputeerden wegens zwangerschap en bevalling of ziekte (32209).

De **voorzitter**: Ik heet de minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties van harte welkom in de Eerste Kamer.

**

De beraadslaging wordt geopend.

*N

De heer **Engels** (D66): Mijnheer de voorzitter. Vergeeft u mij dat ik dat vandaag één keer met de nodige nadruk en een duidelijke bedoeling zo uitspreek.

Op het eerste gezicht lijkt het volstrekt voor de hand liggend om een wettelijke regeling te treffen voor de vervanging van decentrale bestuurders bij bevalling en ziekte. Wij kennen immers al een vergelijkbare regeling voor volksvertegenwoordigers. Wie scherper toeziet, moet echter vaststellen dat de tijdelijke vervanging van bestuurders in ieder geval staatsrechtelijk, maar naar ik meen ook in politiek-bestuurlijk opzicht, niet in dezelfde context staat. Hoewel ik op zichzelf genomen de poging van de regering waardeer om in haar schriftelijke reacties de bezwaren weg te nemen, moet worden vastgesteld dat zij daarin niet geheel is geslaagd. Graag probeer ik namens de D66-fractie om met het oog op de toepassing van dit nieuwe regime op een aantal punten wat meer scherp te krijgen.

Mijn eerste opmerking betreft de motivering van het voorstel. De klassieke vraag is: voor welk probleem is deze wet een oplossing? De Raad van State reikt ons die vraag steeds aan. Het wetsvoorstel beoogt, aldus de regering op pagina 1 van de memorie van antwoord, onder meer om belemmeringen voor vrouwen weg te nemen om een bestuurlijk ambt op decentraal niveau te kunnen aanvaarden. Kan de minister onderbouwen in hoeverre er in de decentrale bestuurspraktijk precies sprake is van een reëel probleem? Elders in de memorie van antwoord, op pagina 2, stelt de regering immers dat het voorstel uitsluitend een oplossing voor problemen van werkdruk wil wegnemen. Hoe groot is nu het werkelijke probleem van de in afwezigheidssituaties toenemende werklast binnen colleges in de verschillende typen gemeenten? Bestaat bijvoorbeeld enig zicht op de mogelijkheid om in een bovengemiddelde periode van afwezigheid gebruik te maken van de benoemde voorzitters van de colleges, die in het algemeen niet belast zijn met inhoudelijke beleidspartefeuilles? In hoeverre ligt aan dit voorstel in wezen niet de oneigenlijke wens ten grondslag om bij een lagere afwezigheid van een collegelid de politieke stemverhouding binnen het college zeker te stellen? Graag vraag ik de minister in zijn reactie de vraag te betrekken in hoeverre op dit punt het in de artikelen 167, lid 1, Provinciewet en 169, lid 1, Gemeentewet neergelegde collegialiteitsbeginsel moet worden beoordeeld.

De D66-fractie blijft vervolgens zitten met de vraag waarom de voorgestelde regeling zich niet uitstrekt tot het rijksbestuur. Als naar de zojuist gememoreerde motieven wordt gekeken, zouden die onverkort moeten gelden voor ministers en staatssecretarissen, zo lijkt het. Wij moeten ons daarbij uiteraard realiseren dat de ambten van minister en staatssecretaris staatsrechtelijk op een wezenlijk punt verschillen van die van gedeputeerden en wethouders. Ministers zijn, naast

lid van de ministerraad en anders dan decentrale collegeleden, ook dragers van zelfstandige bevoegdheden. Ook staatssecretarissen beschikken over een meer zelfstandige positie dan wethouders en gedeputeerden.

Afgezien daarvan zouden ook op rijksniveau vrouwen belemmeringen kunnen ondervinden om een kabinetspost te aanvaarden. Ook op dat niveau zou de werklast van vooral ministers, die de taken van hun staatssecretarissen waarnemen of op basis van de bestaande vervangingsregeling ad interim hoofd van een ander ministerie zijn, op een vergelijkbare wijze of zelfs in versterkte mate als een belemmering kunnen worden gezien. Ook op dat niveau kunnen zich situaties voordoen waarin het in de ministerraad aankomt op een stemming. Volgens de regering is niet gebleken dat er op dat punt een noodzaak of behoefte bestaat. Ik kan mij daar, mede gelet op de bestaande vervangingsregeling, wel iets bij voorstellen, maar dan rijst opnieuw de vraag naar de realiteit van de behoefte op decentraal niveau. Graag zou ik van de minister een nadere toelichting krijgen op de vraag of het uit een oogpunt van staatsrechtelijke uniformiteit of van rechtspositionele gelijkwaardigheid niet aantrekkelijk zou zijn om een eenduidig regime te ontwikkelen voor alle politiek-bestuurlijke ambtsdragers.

Een volgende opmerking betreft de positie van de verschillende collegeleden in het licht van de betekenis en reikwijdte van hun staatsrechtelijke bevoegdheden. Blijkens pagina 4 van de memorie van antwoord lijkt de regering uit te gaan van de gedachte dat het met verlof zijnde collegelid weliswaar ontheven is van zijn of haar taken, maar formeel lid blijft van het college. Dat impliceert mijns inziens dat bevoegdheden en verantwoordelijkheden van de verlofganger intact blijven.

Niet geheel duidelijk is vervolgens het antwoord van de regering op de vraag of een met verlof zijnde bestuurder het recht behoudt om een collegevergadering bij te wonen en in dat kader deel te nemen aan de beraadslaging en besluitvorming. De regering stelt dat er, op grond van het feit dat de verlofganger van zijn taken ontheven is en ook niet geacht wordt zijn of haar functie uit te oefenen, geen toegang tot de collegevergaderingen behoort te zijn. Op grond van de politiek-bestuurlijke logica ben ik geneigd die opvatting te delen. Nu de regering de vraag of er nadrukkelijk geen recht daartoe bestaat normatief, dat wil zeggen met gebruik van de term "behoort", beantwoordt, nodig ik de minister graag uit nader toe te lichten of en, zo nee -- want ik ken de minister een beetje -- om welke reden dat recht in het licht van een blijvende positie qua bevoegdheden toch niet zou bestaan.

Mijn laatste opmerking sluit aan op het voorgaande punt. Met de regering stelt de D66-fractie zoals gezegd vast dat een met geoorloofd verlof zijnde gedeputeerde of wethouder lid blijft van het college en op grond van die positie beschikt over alle daaraan verbonden bevoegdheden en verantwoordelijkheden. In die zin kan worden ingestemd met de conclusie van de regering dat de

teruggekeerde verlofganger voluit verantwoordelijk is voor het aandeel van de vervanger in het collegebestuur. Ingestemd kan ook worden met de gevolgtrekking van regeringszijde dat het opzeggen van het politieke vertrouwen door een raadsmeerderheid in het gehele college dan wel in alle wethouders mede betrekking heeft op de gedeputeerde of wethouder die op dat moment met verlof is.

Minder bevredigend vindt mijn fractie de reactie van de regering op het opgeworpen probleem dat de politieke opportuniteit ertoe kan leiden dat de medische reden voor een ziekteverlof een relatie kan vertonen met het politiek-bestuurlijke functioneren van betrokkene. Deze reactie is te lezen op pagina 3 van de memorie van antwoord en op de laatste pagina van de nota naar aanleiding van het verslag. Op zichzelf genomen kan ik nog wel meegaan met het standpunt van de regering dat dit ter beoordeling is van degene die de formeel benodigde medische verklaring afgeeft. Wie echter een beetje weet heeft van de praktijk van het decentrale bestuur, zal moeilijk kunnen ontkennen dat de nu te introduceren figuur van ziekteverlof met vervangingsmogelijkheid een uitgelezen kans biedt om zwakke bestuurders tijdelijk uit de wind te zetten totdat de politieke problemen zijn geluwd.

Omdat de sanctionering van de politieke verantwoordelijkheid van collegeleden ook in het decentraal bestuur de hoeksteen vormt van de provinciale en gemeentelijke democratie, acht ik een mogelijke ontwikkeling naar een verdere uitholling daarvan zeer ongewenst. In de monistisch gekleurde praktijk van geconstrueerde staten- en raadsmeerderheden, waarbinnen collegeleden een redelijk beschermd bestaan leiden, is het instrument van het opzeggen van het vertrouwen al betrekkelijk relatief, ook in dit dualistische tijdperk. Het creëren van een extra vluchtweg voor zwakke bestuurders lijkt mij voor de kwaliteit en het imago van het decentraal bestuur niet bevorderlijk. Graag vraag ik de minister nader in te gaan op deze kwestie. Het zou plezierig zijn als hij in dat verband een nadere toelichting geeft op de opmerking van de regering dat ook in de huidige omstandigheden de politieke sanctionering wordt bemoeilijkt als een wethouder om wat voor reden dan ook niet meer in staat is zijn functie te vervullen op het moment waarop zijn wethouderschap ter discussie staat.

Daarnaast zie ik graag een nadere toelichting tegemoet op de opmerking op de laatste pagina in de nota naar aanleiding van het verslag dat in het geval de raad overweegt het vertrouwen op te zeggen in een vervangen wethouder, er een behoorlijke norm van hoor en wederhoor mag worden verondersteld. Hiermee lijkt de regering een bevoegdheid van de raad, die in een politiek subjectieve context wordt geoperationaliseerd, in juridische zin nader te willen objectiveren. Als deze interpretatie van de wettelijke ontslagmogelijkheid voor wethouders zou worden aanvaard, zou daarmee deze bevoegdheid van de raad tevens in politiek-bestuurlijke zin worden ingekaderd. De Gemeentewet kent een van reguliere regelingen afwijkende invulling van het politieke ontslag. Het is

met andere woorden de vraag of de door de regering veronderstelde behoorlijkheidsnorm een positieve gemeenterechtelijke grondslag kent.

Mijnheer de voorzitter. Uit mijn bijdrage kunt u afleiden dat de D66-fractie sterk aarzelt of dit wetsvoorstel wel kan worden aanvaard. Uiteraard zullen wij eerst het verdere verloop van het debat afwachten en uiteindelijk daarna -- de minister kijkt al heel opgelucht, maar dat zou voorbarig kunnen zijn -- ons eindoordeel bepalen.

*N

Mevrouw **Van Bijsterveld** (CDA): Voorzitter. Tijdens de schriftelijke behandeling van het wetsontwerp Regeling van de tijdelijke vervanging van wethouders en gedeputeerden wegens zwangerschap en bevalling of ziekte, zoals de officiële naam luidt, bleek al dat de CDA-fractie de nodige vragen bij het voorstel heeft. Wij bedanken de minister voor de serieuze beantwoording van deze vragen, maar dat neemt niet weg dat de CDA-fractie ook nu problemen heeft en blijft houden bij dit voorstel. Die betreffen kort gezegd de argumentatie, de meerwaarde en het mogelijk functioneren van het voorstel.

Ik begin bij de aanleiding tot het voorstel. Het voorstel wordt vooral beargumenteerd vanuit de parallelle met dat van leden van vertegenwoordigende lichamen, maar in antwoord op de vraag waarom dan voor ministers, staatssecretarissen, burgemeesters en commissarissen der Koningin geen vergelijkbare regeling in voorbereiding is, wordt vermeld dat de reden is dat er geen behoefte aan bestaat. Dat roept natuurlijk meteen de vraag op of er wel een reële behoefte bestaat aan dit voorstel. Zo ja, waaruit blijkt die dan? De CDA-fractie vraagt hier uitdrukkelijk naar omdat naar haar mening dit voorstel over bestuurders van kwalitatief andere orde is dan wat eerder ten aanzien van volksvertegenwoordigers is geregeld, zoals sommige fracties ook in de schriftelijke behandeling hebben opgemerkt. Wij spraken zelf eerder van "een stap op weg naar een verdere verambtelijking van het politieke bestuur".

De regering wees ter onderbouwing van de stelling dat er wel behoefte aan dit voorstel zou bestaan, alleen naar wensen van de VNG en het IPO, maar de feitelijke onderbouwing daarvoor, kwalitatief of kwantitatief, is daarmee niet helder geworden, ook niet nadat hierover expliciete vragen gesteld zijn. Is die helderheid alsnog te geven? De CDA-fractie gaat ervan uit dat wethouders en gedeputeerden in principe elkaars portefeuille moeten kunnen overnemen, zeker voor de relatief korte termijn waarover het in dit voorstel gaat.

Verder wordt in de behandeling gewezen op lastige situaties die zich zouden kunnen voordoen als het maximumaantal wethouders of gedeputeerden bereikt is. Maar juist als het maximumaantal bereikt is, ook al kan het soms laag liggen, zijn er toch mogelijkheden om binnen een college voor de opvang van een zieke collega te zorgen? Daarmee komt naar onze mening vooral de politieke betekenis van de vervanging naar voren,

met name in het kader van stemverhouding. Kan de minister nader op dit punt ingaan?

Ik kom bij de meerwaarde van het voorstel. Wij zijn benieuwd waar die meerwaarde precies in schuilt. Het is de CDA-fractie toch niet duidelijk geworden wat precies mogelijk wordt gemaakt met dit voorstel wat zonder dit voorstel principieel niet mogelijk zou zijn.

Ik kom bij het functioneren van de regeling. Om zo veel mogelijk een objectieve basis te creëren voor het verlenen van het verlof, wordt veel betekenis gehecht aan de medische verklaring. Die is namelijk vereist voor het inwilligen van het verzoek tot verlof. De regering laat er geen twijfel over bestaan dat dit een gebonden besluit is. De VNG heeft er al op gewezen dat de KNMG haar leden afraadt om medische verklaringen te overleggen. Als reactie daarop heeft de regering gezegd dat dit in de praktijk niet al te veel problemen oplevert. Ik kan mij voorstellen dat dit het geval is wanneer er sprake is van zwangerschap, maar bij ziekte kan het net een graadje anders liggen.

Bij de eerdere behandeling spraken wij de verwachting uit dat juist politieke spanningen tot ziekmeldingen zullen leiden. Deze regeling, inclusief de vervanging, kan dan al snel worden gebruikt om een bestuurder tijdelijk uit de wind te houden, zoals ook al door D66 naar voren is gebracht. Wij vinden dat een ongewenste situatie. Hoe staat de minister daar tegenover?

Tot slot: zou de minister een inschatting kunnen geven hoe vaak zo'n regeling gebruikt zou kunnen worden in geval van ziekte?

*N

De heer **Vliegenthart** (SP): Voorzitter. U zult nooit fractievoorzitter worden van de SP, maar waar u gaat, volg ik. We hebben vanmiddag namelijk tegelijkertijd een vergadering van de commissie voor BDO, maar aangezien u daar niet bent, ga ik met u mee om onder uw voorzitterschap plenair te gaan. Wellicht is dat het maximaal haalbare voor de SP-fractie, maar wie weet of er nog andere dingen komen. We zullen het zien.

Het wetsvoorstel dat wij vandaag behandelen heeft tot doel, en ik citeer de memorie van toelichting, "(...) een toename van het aantal vrouwen binnen het openbaar bestuur als geheel. Belemmeringen voor vrouwen om een politiek ambt uit te oefenen moeten dus zoveel mogelijk worden opgeheven." Dat is een goede doelstelling waar mijn fractie zich erg in kan vinden. Wij stemden een aantal weken geleden niet voor niets in met het voorstel dat het aantal vrouwen in de raden van toezicht wil vergroten (het amendement-Kalma) in het kader van de verandering van de wetten op het bestuur en toezicht van nv's en bv's. Toch wil mijn fractie vandaag van de mogelijkheid gebruikmaken om een paar vragen te stellen en een paar opmerkingen te maken over dit wetsvoorstel, deels langs de lijnen die D66 en het CDA hebben gevolgd. De doelstelling is goed, maar lossen we het probleem daadwerkelijk op en halen we niet te veel

nieuwe problemen binnen? Daar zou ik graag iets over horen in de beantwoording van de minister.

Allereerst heb ik een vraag over de effectiviteit van de voorgestelde maatregelen. Wat verwacht de minister concreet van de wetswijziging? In hoeveel gevallen zal er volgens hem een beroep op worden gedaan? Ik begrijp bijzonder goed dat de insteek van de minister is dat het aan de gemeenten en provincies zelf is om te besluiten of zij van de mogelijkheden die dit wetsvoorstel biedt, gebruik willen maken of niet, maar kan de minister een inzicht geven in de omvang van de problematiek die hem, of beter gezegd zijn voorganger, ertoe noopte dit wetsvoorstel te maken? Ik geloof dat de heer Engels hier ook al naar vroeg.

Met andere woorden, hoe groot is de omvang van de geconstateerde problemen waartoe dit wetsvoorstel een oplossing wil bieden? Hoeveel vrouwen denkt de minister met dit voorstel over de streep te trekken? En in het verlengde hiervan: zijn er geen grotere belemmeringen die de participatie van vrouwen in politieke ambten beïnvloeden? Ik schat in dat het probleem wellicht niet zozeer in de politieke instituties ligt als wel in de politieke cultuur van ons land. Ik geef meteen toe dat een politieke cultuur zich veel minder makkelijk laat veranderen dan instituties, maar om dan maar van lieverlee aan de instituties te gaan sleutelen, zou op den duur wel eens de aandacht af kunnen leiden van veel effectievere oplossingen van het probleem. Ik laat me graag door de minister overtuigen van het tegendeel, maar die vraag leeft zeer bij de SP-fractie.

Daarnaast is mijn fractie het met het CDA eens dat met dit wetsvoorstel de "verambtelijking" van politieke bestuurders weer een stap verder gaat. Daar is veel over te zeggen. Deze Kamer debatteerde twee jaar geleden naar aanleiding van voorstellen van de commissie-Dijkstal al eens over dit onderwerp. Ik geloof dat de heer Engels en ik toen de degens al met elkaar gekruist hebben, dus dat hoeven we vandaag niet over te doen, maar het is van belang om vast te houden wat we toen redelijk breed met elkaar van mening waren dat politici, of zij nu volksvertegenwoordiger zijn of bestuurder, geen normale werknemers zijn. Ze moeten dat ook niet worden of willen worden. Op de terecht en goede vragen die het CDA over dit onderwerp stelde, verschuilt de regering zich in de nadere memorie van antwoord wel erg makkelijk achter de bijna tien jaar oude notitie van onze huidige collega Klaas de Vries. Daarin staat weliswaar erg veel behartigenswaardigs, maar betekent dit ook dat de regering zelf op dit terrein geen nieuwe inzichten heeft, terwijl het wetgevingstraject en de voorstellen over dit onderwerp de afgelopen tien jaar wel degelijk een vlucht hebben genomen? Ik zou daar van de minister graag wat meer horen.

Het is voor ons geen argument dat deze regeling op termijn wellicht wat meer kosten met zich brengt. Met de afweging die de minister maakt, laat hij inhoud en werklast prevaleren boven de kosten van onze democratie. Er is immers goede kans dat de nieuwe wetgeving -- tijdelijk -- leidt tot

extra uitgaven om het lokale en provinciale bestuur op slagkracht te houden. Volgens mijn fractie is dat een wijze insteek, eentje die de regering in gedachten zou moeten houden als zij straks andere plannen voor onze democratie presenteert. Want hoe verhoudt zich dit voorstel, dat impliciet kwaliteit boven kwantiteit stelt, met de plannen van de regering om een derde van de nationale volksvertegenwoordiging af te hakken? Hoe staat het eigenlijk met die plannen? Maar nu dwaal ik af, voorzitter.

Mijn fractie wikt en weegt. Zij staat achter de doelstelling om meer vrouwen in politieke en bestuurlijke ambten te krijgen. In het verlengde daarvan meent mijn fractie dat in alle rede toch niet verwacht mag worden dat zwangerschap, wat toch een zeer positieve "ziekte" is, gebruikt zal worden als een insteek om politieke problemen op te lossen. Misschien ben ik wel erg naïef, maar dit lijkt mij toch iets anders dan ziekte. Ik constateer daarvoor een deel wel degelijk hetzelfde probleem als de heer Engels. In hoeverre zijn ziekte en zwangerschap echt gelijkwaardig? Zou hier niet gedifferentieerd moeten worden?

Kortom, wij vinden dit een positieve insteek van de regering, maar wij zien ons wel gesteld voor de vraag of wij ons daarmee niet veel problemen op de hals halen. Wij wachten dan ook graag de beantwoording van de minister af.

*N

De heer **Holdijk** (SGP): Voorzitter. Ik dank u dat u ermee hebt ingestemd om van de sprekersvolgorde op de lijst af te wijken.

Vanaf het eerste moment dat onze fractie in de gelegenheid was een inhoudelijke reactie te geven op het voorliggende wetsvoorstel hebben wij van onze gemengde gevoelens blijk gegeven. Wellicht ter verduidelijking: die gevoelens hielden niet alleen verband met de bezwaren die wij destijds tot tweemaal toe bij de grondwetswijziging -- eerst bij het voorstel dat in deze Kamer sneuvelde in 1996 en vervolgens bij het voorstel dat hier wel een meerderheid haalde in 2005 -- en ten slotte bij de wettelijke regeling van 7 september 2006 naar voren hebben gebracht. Bij het debat in deze Kamer over het voorstel voor de wettelijke regeling van de tijdelijke vervanging van volksvertegenwoordigers op 5 september 2006, volstonden wij met een stemverklaring. Wij hebben daarbij verwezen naar ons bij de voorstellen tot grondwetswijziging genoemde hoofdbezwaar, berustend op de visie dat het ambt van volksvertegenwoordiger een sterk persoonlijk karakter heeft.

Onze reserves bij het nu voorliggende voorstel zijn echter van andere aard. Dit voorstel heeft zoals bekend geen betrekking op gekozen volksvertegenwoordigers, maar op politieke bestuurders die in een verantwoordelijkheidsrelatie staan tot de volksvertegenwoordigingen. En het moge voor een ieder duidelijk zijn dat een tijdelijke vervanging van bestuurders een veel verder strekkende impact heeft dan de tijdelijke vervanging van volksvertegenwoordigers. Dat komt

alleen al meer dan voldoende tot uitdrukking in de schriftelijke gedachteswisseling die voorafgaand aan deze plenaire behandeling tussen de regering en deze Kamer heeft plaatsgevonden. Het meest overtuigende argument voor de overbodigheid van de regeling wordt naar onze mening geleverd door de nadere memorie van antwoord. Daarin wordt ons desgevraagd meegedeeld dat de regering de indruk heeft dat aan een formele regeling voor bewindslieden geen behoefte bestaat.

Het kabinet kent reeds geruime tijd een eigen vervangingsregeling. Mijn ervaring met het provinciaal bestuur heeft mij geleerd dat ook voor het college van Gedeputeerde Staten zo'n vervangingsregeling wordt getroffen, of in elk geval getroffen kan worden.

Wanneer men echter van mening is dat er wel een dringende behoefte bestaat aan een vervangingsregeling voor decentrale bestuurders, zouden wij ons dat nog eerder kunnen voorstellen als het gaat om zwangerschap en bevalling. In zoverre stelt de SGP-fractie zich in dit debat op ten faveure van de vrouwen in de politiek.

Bij ziekte in algemene zin ligt dat toch wat anders. Als wetgever kan men weliswaar dicteren dat dit besluit tot vervanging op een verzoek om verlof wegens ziekte een gebonden karakter heeft en dat de medische verklaring daarbij leidend is, toch ben ik er lang niet van overtuigd dat politieke omstandigheden in algemene zin via de band van al dan niet vermeende gezondheidsklachten tot een verzoek om verlof en een besluit tot vervanging kunnen leiden. Ik meen dat het niet zou behoeven te verwonderen wanneer bij aanneming en toepassing van het voorliggende voorstel zou blijken dat politieke spanningen of dreigende politieke spanningen via een gezondheids- of ziekteverklaring worden afgeleid naar een tijdelijk vervangingsbesluit. Kortom, de vraag is of er waarborgen zijn in te bouwen die het onmogelijk maken dat de voorgestelde regeling gevoelig is voor fraude. Misschien is fraude niet het goede woord en zouden wij moeten spreken over oneigenlijk gebruik.

Deze beide bezwaren die ook in de voorbereidende stukken reeds aan de orde zijn geweest, doen ons tot nu toe grote vraagtekens plaatsen bij de wenselijkheid van de voorgestelde wettelijke regeling. De argumentatie van de zijde van de regering heeft ons tot nu toe niet kunnen overtuigen. Niettemin zal dat ons er niet van weerhouden om de reactie van de regering op onze bijdrage op ons te laten inwerken. Dat geldt ook voor de reactie op de bijdragen van de andere woordvoerders.

De beraadslaging wordt geschorst.

De vergadering wordt enkele ogenblikken geschorst.

*B

!Algemene Ouderdomswet/AOW!

Aan de orde is de behandeling van:

- het wetsvoorstel Wijziging van de Algemene Ouderdomswet teneinde een korting te kunnen toepassen op de toeslag voor de echtgenoot die jonger is dan 65 jaar (32430);

- het wetsvoorstel Wijziging van de wet houdende wijziging van de Algemene Ouderdomswet teneinde een korting te kunnen toepassen op de toeslag voor de echtgenoot die jonger is dan 65 jaar (32697).

De **voorzitter**: Ik heet de minister van Sociale Zaken en Werkgelegenheid van harte welkom in de Eerste Kamer en breng de Kamer in herinnering dat op 20 en 21 december 2010 de plenaire behandeling van het wetsvoorstel 32430 heeft plaatsgevonden. Op 4 februari 2011 heeft de minister de Kamer een brief gezonden houdende aanpassing van genoemd wetsvoorstel 32430, met de mededeling dat een novelle in voorbereiding was. Thans liggen beide wetsvoorstellen ter behandeling en afronding voor.

**

De beraadslaging wordt geopend/heropend.

*N

De heer **Elzinga** (SP): Voorzitter. Allereerst natuurlijk mijn hartelijke felicitaties in uw richting. Ik wens ons vele spannende en inspirerende debatten toe, want dat maakt het voorzitten vast ook een stuk aangenamer. De vorige voorzitter heeft daar vandaag ook van getuigd. Dat uw eerste dag als voorzitter maar gelijk een spannend debat mag brengen! En ik denk dat dat met het voorliggend wetsvoorstel wel gaat lukken; in elk geval loopt de temperatuur al aardig op.

Welkom ook aan de nieuwe deelnemers in dit debat. Zoals bekend zijn we dit debat in de Eerste Kamer in oude samenstelling in december al begonnen. Ik spreek niet alleen namens mijn eigen fractie, maar ook namens de fracties van de PvdA, GroenLinks en de Partij voor de Dieren.

In december hebben we al uitgebreid stilgestaan bij de argumenten voor en tegen de korting op de partner-AOW. Het is niet nodig alles te herhalen, maar heel kort even terughalen kan geen kwaad. Er waren in deze Kamer namelijk breed gedeelde en overwegende bezwaren.

Er was kritiek op de aanpassing van de systematiek van de AOW, ook onder andere door de Raad van State.

Er werd gewezen op de willekeurigheid van de keuze om juist deze groep middels een bezuiniging te treffen, met name in het licht van de gebroken belofte dat na de beslissing, reeds in 1996, om de AOW te individualiseren en de partner-AOW per 2015 te staken, deze partnertoeslag tot dan met rust zou worden gelaten.

Ook werd gewezen op de relatief grote negatieve gevolgen voor de koopkracht van een kleine groep waarvan de koopkracht dit jaar toch reeds onder druk staat, en dan met name voor de lage inkomens binnen die groep.

Er is sprake van een zeer korte invoeringstermijn, waardoor de doelgroep in het geheel niet was voorbereid.

De situatie op de arbeidsmarkt is zeer moeilijk, waardoor juist de mensen die getroffen worden zeer weinig kans maken om betaald werk of een uitbreiding van het werk te vinden om de inkomensgevolgen te compenseren.

Niet alleen de vier fracties voor wie ik vandaag spreek waren uitermate kritisch. De woordvoerder van het CDA zei dat "zekerheid was ontnomen" en noemde het voorstel "onevenredig hard". De woordvoerder namens ChristenUnie/SGP zei: "in meer dan één opzicht ongelukkig". Namens de OSF/D66 werd gesproken van "geen mooi plan". Volgens deze fracties zou "de minister wat anders moeten bedenken". Zij zagen het oorspronkelijke voorstel niet zitten. De minister streek aanvankelijk de hele Eerste Kamer tegen de haren in en moest door het CDA met een derde termijn gered worden.

De CDA-woordvoerder legde een voorstel op tafel dat voor haar fractie wel aanvaardbaar zou zijn, en daarop concludeerde de minister dat er niets anders opzat dan een nieuwe wijziging in de Trêveszaal en de Tweede Kamer voor te leggen. En nu is hij terug met een novelle op zak.

De minister heeft inderdaad de minimumvariant die het CDA voorstond uitgewerkt. Hij heeft het voorstel met minimale steun door de Tweede Kamer gekregen. Daarom na de voorzitter nu ook felicitaties voor de minister, want ik kan me voorstellen dat hiermee in elk geval de CDA-fractie nu tevreden zal zijn. De VVD was al tevreden en de minister wist in de Tweede Kamer ook de PVV-fractie te overtuigen. De PVV-fractie in dit huis is nog helemaal nieuw. Ik snap wel dat het lastig is om direct aan elk debat mee te doen. Maar misschien is het, wellicht ten overvloede, wel goed nog even te wijzen op het gevoel van de meeste fracties in dit huis, ook coalitiefracties, dat men zich minder gebonden hoeft te voelen aan een regeer- of gedoogakkoord. Ik wil maar zeggen: maak vooral een eigen inhoudelijke afweging. En ik ben zeker benieuwd naar die afweging en het uiteindelijke standpunt ten aanzien van een korting op de AOW van deze nieuwe fractie in ons midden. De AOW is daarvoor toch belangrijk genoeg? Wellicht ook ten overvloede: ook wanneer u niet op de sprekerslijst staat, staat het u vrij mee te doen aan het debat. We hebben straks ook nog een tweede termijn.

In december vond ik de minister niet overtuigend op mijn hoofdbezwaren bij het eerdere voorstel: de betrouwbaarheid van de overheid, de ernst en verdeling van de negatieve inkomensconsequenties van de AOW-korting, de onmiddellijke werking en de mogelijkheden om het inkomensverlies te compenseren. In het wijzigingsvoorstel wordt de omvang van het koopkrachtverlies voor een deel van de doelgroep nog vergroot, maar, zeker niet onbelangrijk: een grotere groep lagere inkomens wordt ontzien, en dat is in elk geval pure winst. Daarvoor dank ik nu reeds de minister, al was het vooral het verzet in de oude Eerste Kamer, dat wil zeggen van alle partijen

behalve zijn partij, de VVD, dat deze wijziging heeft afgedwongen.

Echter, dat het voorstel op dit ene punt nu minder slecht is, wil nog niet zeggen dat het nu dus goed is. Dat valt nog te bezien. De betrouwbaarheid van de overheid blijft namelijk in het geding; de belofte wordt nog immer geschonden. En de arbeidskansen voor de getroffen blijven belabberd. Daarover hadden onze fracties nog vragen. Dank, ook aan de ambtenaren, voor de schriftelijke beantwoording en voor de snelheid waarmee dat kon, maar overtuigend vinden onze fracties deze antwoorden nog niet. Inderdaad zijn de arbeidskansen voor oudere werknemers over de afgelopen jaren gemiddeld toegenomen -- dat is goed nieuws natuurlijk -- maar tegelijkertijd moeten we constateren dat van de vrouwen tussen de 60 en 65 jaar nog steeds 80% geen betaald werk heeft. En het zijn juist de partners met weinig of geen werkervaring die ook nu niet in staat zullen blijken werk te vinden. Een verwijzing van de minister op onze vraag daarop naar de reguliere diensten van het UWV WERKbedrijf of het uitzendbureau, alsof het gewone werknemers die tijdelijk zonder werk zitten betreft, is dan zacht uitgedrukt een erg goedkoop antwoord.

De onmiddellijke werking is ten opzichte van het vorige debat in elk geval met een halfjaar uitgesteld. Maar ook nu is het onduidelijkheid troef tot vlak voor de beoogde invoering. Bovendien: ook een halfjaar is nog niet genoeg om financieel daadwerkelijk te kunnen anticiperen op een dergelijk inkomensverlies. Voor de afschaffing van het partnerpensioen per 2015 had de doelgroep die dat gaat treffen twintig jaar de tijd zich daarop voor te bereiden. Bij een korting van 10% voor een nieuwe doelgroep had een aantal jaren overgangstermijn dan ook niet misstaan. Nu worden deze ouderen plompverloren geconfronteerd met een extra korting op hun AOW-toeslag van 10% die resulteert in een koopkrachtverlies van 2% tot 3%. En dat is van deze maatregel alleen. Veel ouderen hebben dit jaar ook reeds te maken met niet of slechts beperkt geïndexeerde pensioenen.

De invoering komt bovendien alsnog onverwachts, omdat de invoeringsdatum nog niet bekend is en daardoor -- gelukkig maar -- de desbetreffende ouderen ook nog niet daarover zijn geïnformeerd. De minister mikt nu op 1 augustus, omdat pas onlangs bij de behandeling in de Tweede Kamer bleek dat 1 juli alweer onhaalbaar was.

Ten eerste is deze beoogde invoeringsdatum ongelukkig omdat dit voorstel nu met haastig spoed in één week door deze Kamer wordt geloodst. Het bleek mogelijk, want we staan hier nu. Het kon omdat het een zeer eenvoudig wijzigingsvoorstel betrof. Zo eenvoudig, dat het de vraag rechtvaardigt waarom het voorstel, na aankondiging in december, niet reeds begin februari bij het parlement had kunnen liggen. Dan hadden we het hier in april of mei rustig kunnen bespreken. Graag op dit punt de reactie van de minister.

De invoeringsdatum is ook ongelukkig omdat we samen zogenaamde vaste

verandermomenten hebben afgesproken. Het argument dat het oorspronkelijke wijzigingsvoorstel van de AOW al in idee geboren was voor 2010, is voor onze fracties geen goed argument. We bespreken een nieuwe invoeringsdatum als gevolg van een nieuw wijzigingsvoorstel. En dat voorstel is pas dit voorjaar aan het parlement gestuurd, en als idee ook niet eerder ontstaan dan 21 december, hier in deze zaal. Verwijzen naar een eerder wetsvoorstel is een gelegenheidsargument. Ik wil de minister graag het debat over deze vaste verandermomenten met hem in april van dit jaar, ook in dit huis, in herinnering roepen. Staat deze minister nu wel of niet achter dit principe? Ik zou graag een toezegging krijgen dat hij zich daar voortaan aan wil houden.

De minister geeft in dit geval nog een andere reden om per 1 augustus reeds te willen korten: de omvang van de bezuiniging. Als je in vier jaar 18 mld. wilt bezuinigen, en in het eerste jaar doe je dat om verschillende redenen nog even rustig aan, dan moet je het op een gegeven moment ergens vandaan halen. Mijn fractie zou daarin fors andere keuzen maken. De andere fracties namens wie ik nu spreek ook, en bovendien zouden die keuzen onderling verschillen. Maar de AOW'ers waren niet onder de eerste categorieën slachtoffers waaraan wij dachten toen de rekening van de bankencrisis betaald moest worden.

Mijn fractie had ook vraagtekens bij de omvang van het totale bezuinigingspakket. En de twijfels bij de noodzaak om het relatief kleine gaatje dat het eventueel niet doorgaan van het voorliggende wetsvoorstel in de begroting achterlaat te dichten, zijn dit voorjaar alleen maar groter geworden. Sinds de nieuwe ramingen van de Voorjaarsnota is de, door deze regering zo dringend beleefde, noodzaak om zoveel te bezuinigen immers afgenomen: de groei van de WW valt gelukkig mee, waardoor ook de uitgaven daarvoor meevallen. De belastinginkomsten vallen ondertussen eveneens mee, waardoor het begrotingstekort kleiner uitpakt dan voorzien en de staatsschuld alweer sneller daalt dan verwacht. Is bezuinigen voor deze regering een ideologisch doel? Zijn de oorspronkelijke streefcijfers heilig, ongeacht verdere ontwikkelingen? Zijn de regeringspartijen, nadat er eenmaal een regeer- en/of gedoogakkoord is getekend, blind voor wat er om haar heen gebeurt?

Ik zie de antwoorden van de minister met belangstelling tegemoet.

De **voorzitter**: Ik dank de heer Elzinga, en geef graag het woord aan de heer Nagel, waarbij mag worden opgemerkt dat ieder Kamerlid maar eenmaal een maidenspeech houdt in ofwel de Tweede, ofwel de Eerste Kamer. Bij hem is het 28 jaar geleden dat hij in deze Kamer sprak. Dat is een hele periode, zou ik haast willen zeggen. Ik geef hem graag het woord.

**

*N

De heer **Nagel** (50PLUS): Voorzitter. Dat betekent in ieder geval dat ik in een vorige periode gesproken heb. Dat is een goede herinnering.

Wij willen er geen twijfel over laten bestaan dat wij het voorliggende voorstel om vele redenen onacceptabel vinden. Mensen van boven de 60 die gerekend hadden op een vast inkomen tot 2015, worden met liefst 10% gekort. Dat was niet met ze afgesproken, integendeel. Het gaat om mensen, veelal vrouwen die geen recente ervaring hebben in het arbeidsproces, die weinig of geen kans hebben hiervoor financiële compensatie te vinden. Een in onze ogen onbetrouwbare overheid voor een winst van 100 mln. per jaar, maar de schadepost is veel groter.

Terwijl iedereen langzamerhand weet dat de gemiddelde Nederlander het vertrouwen in de Haagse politici volledig kwijt is, wil een nipte politieke meerderheid vanuit de Tweede Kamer dit voorstel toch doordrukken. Uit een niet zo heel lang geleden gehouden enquête van Maurice de Hond bleek dat 71% van de mensen boven de 50 vindt dat de huidige partijen te weinig voor ouderen doen. En ze voegen eraan toe: als ik zie wat ze in Den Haag aan het doen zijn, voel ik me machteloos. Dat zegt 74%. Machteloos en moedeloos worden en in de steek gelaten worden, dat voelen de kiezers.

Ook de aanhangers van de PVV komen zeer bedrogen uit. Werd eerst een verhoging van de AOW-leeftijd naar 66 jaar, wat volgens het verkiezingsprogramma een breekpunt moest zijn, volledig omarmd, nu verdedigt de PVV ook dit de ouderen rakende voorstel opnieuw. Terwijl deze partij eerst tegen wat ze zelf noemde "dit staaltje van onbetrouwbare overheid" was. Wat eerst onbetrouwbaar was, blijft natuurlijk onbetrouwbaar. Wie als de PVV een onbetrouwbare overheid nu steunt, is zelf onbetrouwbaar geworden.

De benadering van de minister is er een van: zo erg is het allemaal niet. Gewoon twee weken per jaar werken of een baantje als betaalde vrijwilliger, waar hebben we het over. Bovendien, die oudjes dat zijn vermogende mensen, zegt hij. Ik denk dat er twee mogelijkheden zijn. Of de minister heeft dit zelf bedacht, maar daar acht ik hem eerlijk gezegd te hoog voor, of er is een speelse ambtenaar geweest die op een 1-aprildag wat losjes op het toetsenbord van zijn computer heeft getikt en die, nu de minister het heeft overgenomen, niet meer terug kan. Want die baantjes liggen voor de ouderen niet voor het oprapen en redelijk massaal betaald vrijwilligerswerk in een tijd dat overal de subsidies gekapt en gekort worden is evenzeer buiten de realiteit, zoals al knap door de SGP in de Tweede Kamer werd betoogd. Daar vond de SGP het niet reëel te verwachten dat deze mensen zonder aanvullende maatregelen alsnog een baan kunnen bemachtigen, met name omdat het ook gaat om een aantal zieke mensen. Voor 50PLUS betekent dat, zo we al twijfels hadden, dat we door de SGP volledig zijn overtuigd.

Over die vermogende oudjes waarover de minister het heeft het volgende. Ze zullen er zonder twijfel zijn, maar voor zeer grote groepen ouderen

geldt dat niet. In veel gevallen gaat het om woningbezit waarmee financieel niets gedaan kan worden en dat op een bepaald moment door de volgende generatie geërfd gaat worden. Het is vooral de denktrant van deze minister en zijn kabinet, die inhoudt dat er van de oudjes best nog wat geplukt kan worden. Dat belooft wat voor Prinsjesdag. Ook de manier van communiceren met de belanghebbenden is ontstellend en arrogant.

Ik wil de minister het volgende voorleggen. Stel: hij heeft vorig jaar november een brief gehad dat hij per 1 januari gekort zou worden, tenzij de Eerste Kamer daar niet mee akkoord zou gaan. Vervolgens heeft hij geconstateerd dat hij niet in januari is gekort en vervolgens heeft hij sinds november acht maanden niets meer gehoord. Zou hij dan niet redelijkerwijs mogen denken dat het voorstel van de baan is? Mooi dus niet. De overheid is daarentegen wel betrouwbaar -- eerlijk is eerlijk -- als het gaat om de kortingen te verhogen: van 6% naar 8% en van 8% naar 10%. Ook dat moet als een onaangename verrassing in de brievenbus vallen op een moment dat de korting al is ingegaan. Het spijt me, maar zoiets willen vind ik tegenover de betrokkenen meer dan onfatsoenlijk. Het feit dat de minister hoog opgeeft van de berichtgeving van de websites van de SVB en het ministerie doet hier niets aan af. Deze week kreeg ik nog een brief van een wanhopige oudere die erop wijst dat hij en vele generatiegenoten geen toegang tot internet hebben. Volgens het CBS was dat vorig jaar voor 65-plussers nog 40%. Ik denk dat daarmee rekening moet worden gehouden, juist voor die groep ouderen. Dit los van de vraag of de andere 60% het tot een dagelijkse hobby heeft gemaakt de website van het ministerie te bezoeken. Hoe dan ook, er dient met deze gegevens rekening gehouden te worden.

Er zijn talrijke andere steekhoudende argumenten om tegen dit wetsvoorstel te zijn. Ze zijn eerder en vaker genoemd en ik zal ze niet herhalen. 50PLUS hoopt twee dingen: ten eerste dat de minister zal stoppen met zijn niets-aan-de-hand-show en ten tweede dat deze Kamer dit voorstel definitief zal verwerpen.

De **voorzitter**: Ik geef het woord aan de heer De Lange, die zijn maidenspeech zal houden.

**

*N

De heer **De Lange** (OSF): Voorzitter. Mijn bijdrage staat op de rol voor tien minuten. Ik zal u geruststellen: zo lang zal het niet duren, want de voorliggende problematiek is redelijk gemakkelijk in minder woorden te vangen.

De voorgenomen korting op de AOW-partnertoeslag roept bij mijn fractie heel ernstige vragen, en heel veel problemen op. Veel van die problemen zijn niet door de memorie van antwoord -- dank voor de snelle toezending -- beantwoord.

Ik zal ingaan op de volgende punten. Allereerst is dat het willekeurig selecteren van een groep ouderen. Ten tweede is dat het ontbreken van voldoende inzicht in de totale

inkomensontwikkeling van deze groep. Ten derde is dat de zeer gebrekkige communicatie met deze groep. Ten vierde zijn dat de vrijwel onoverbrugbare problemen voor deze groep om de inkomensachteruitgang te compenseren. Ten vijfde is dat het verdere ondermijnen van het vertrouwen in de overheid door deze maatregel.

Al in 2010 is geprobeerd, een korting op de partnertoeslag AOW toe te passen. Het betrof toen een andere inkomensgroep en een ander kortingspercentage. In beide gevallen was de opbrengst voor de staatskas ongeveer even groot. De schijn wordt gewekt dat het veeleer gaat om geldklopperij, liever dan om afgewogen beleid.

De pensioenwereld is in rep en roer, en niemand weet wat er met de aanvullende pensioenen gaat gebeuren. Of het voorgenomen pensioenakkoord doorgaat, is uitermate dubieus, en de vooruitzichten voor veel pensioenfondsen zijn ongunstig. Wat betekent dit voor de koopkrachtontwikkeling van de doelgroep, in een tijd van toenemende inflatie, die inmiddels al weer boven de 2% is gestegen? Joost mag het weten. Ook minister Kamp geeft uiteraard geen uitsluitsel. Wat weten we wel? Wat we wel weten, is dat de koopkracht van gepensioneerden in elk geval bij de bedrijfstak pensioenfondsen, waarbij zo'n 80% van alle Nederlanders is aangesloten, vergeleken met mensen die werken ongeveer met 8% is teruggelopen. Die cijfers gelden voor het ABP en ongeveer een kwart van alle gepensioneerden is bij het ABP aangesloten.

Als we kijken naar wat "cumulatief" betekent voor mensen die al een aantal jaren gepensioneerd zijn, zien we dat hun koopkracht achteruit is gegaan met een bedrag dat overeenkomt met een kwartaal pensioen: drie maanden zijn in wezen niet uitbetaald, vergeleken met mensen die in dezelfde periode werkten. Dat is de bijdrage van gepensioneerden aan de economische crisis, die mijn fractie liever als een morele crisis ziet. Het zijn overigens cijfers die ik niet bedenkt; het zijn de cijfers van het ABP zelf. Alleen heeft het ABP nooit helemaal het fatsoen -- tegenwoordig noemen we dat "transparantie" -- om de cijfers op die heldere manier te presenteren. Het komt hier echter wel op neer. Bij andere grote fondsen is het niet significant anders. Als we al iets over de toekomst van de aanvullende pensioenen kunnen zeggen, is het dat vooral onzekerheid troef is.

Het derde punt is dat de communicatie met de betrokken groep absoluut ontoereikend is geweest, zodat van inspelen op de nieuwe situatie geen sprake kan zijn, zo dat überhaupt al mogelijk is. Dat punt is door beide vorige sprekers uitgediept en ik zal er verder niet veel woorden aan wijden.

Het vierde punt is dat de enige mogelijkheid voor de betrokken partners van de AOW'ers om de korting te compenseren, is om de arbeidsmarkt op te gaan. Maar welke arbeidsmarkt? In de huidige situatie heeft iemand boven de 50 die zijn baan verliest een kans van 1:13 om weer aan de slag te komen. Dat zijn cijfers van het UWV. Voor vrouwen tussen 60 en 65 jaar zijn de kansen nog aanzienlijk lager. Waar is het werkgelegenheidsbeleid van deze

regering voor ouderen, maar ook voor starters? Waar blijft de druk op de werkgevers die volgens allerlei enquêtes slechts minimale bereidheid vertonen om ouderen in dienst te nemen? Hier ligt naar de mening van mijn fractie de problematiek waarmee onze economie en ons land kampt. "Kampt": het is bijna Freudiaans!

Het vijfde punt is dat het vertrouwen in de overheid door deze en andere maatregelen wordt uitgehold. Het is opvallend hoe met name onder ouderen die toch traditioneel een groot vertrouwen in de overheid hadden -- de overheid die over ons geplaatst is -- sprake is van een enorme woede, radeloosheid en onzekerheid over wat hen overkomt en gaat overkomen. Ik spreek regelmatig voor grote groepen ouderen en je staat versteld van de emoties die dit soort maatregelen bij de mensen oproept. Ze voelen zich machteloos, radeloos en zonder verdediging. We zouden dat niet moeten willen. Wat de overheid hen te bieden heeft, is vooral stigmatisering. Vergrijzing is uitgeroepen tot een van de grote problemen van ons huidige tijdsgewricht. Het is welhaast een scheldwoord geworden.

Hoe verder? Zolang niet ten aanzien van de groeiende groep ouderen met de allerhoogste prioriteit wordt gewerkt aan een cultuuromslag zullen de problemen alleen maar groeien. Mijn fractie zet zich graag met hart en ziel in om aan dat proces een bijdrage te leveren. Het huidige wetsvoorstel is echter een grote stap in de verkeerde richting.

Ik zie de reactie van de minister met belangstelling tegemoet.

De **voorzitter**: Mijnheer De Lange! Namens de Kamer feliciteer ik u met uw maidenspeech. Namens de Onafhankelijke Senaatsfractie hebt u zojuist gesproken over de gevolgen van de door de regering voorgestelde korting op de toeslag voor partners van AOW-gerechtigden. In publicaties en openbare optredens hebt u zich in de afgelopen jaren vaak uitgesproken over de positie van ouderen en gepensioneerden, met name in uw functie als voorzitter van de Nederlandse Bond voor Pensioenbelangen. Dat bent u van mei 2009 tot januari 2011 geweest. Ook was u lid van de Deelnemersraad van de Stichting Pensioenfonds ABP.

Het is een bijzonder toeval dat in de eerste plenaire vergadering van deze nieuwgekozen Kamer waarin wij debatteren over het regeringsbeleid, u het woord mag voeren over een onderwerp dat u na aan het hart ligt. Anders gezegd, u valt met de neus in de boter.

Het moge duidelijk zijn dat de Eerste Kamer over zeer uiteenlopende wetsvoorstellen debatteert en u als aanvoerder van een eenmansfractie vele bijdragen zult leveren op tal van andere terreinen, waarop wij uw deskundigheid nader zullen leren kennen.

Uw gevarieerde loopbaan in het wetenschappelijk en toegepast onderzoek aan de Universiteit van Amsterdam, de Vrije Universiteit en bij Shell is een aanwijzing voor uw brede oriëntatie. Van 1988 tot 2004 was u hoogleraar

laserspectroscopie aan de Universiteit van Amsterdam en daarvoor was u hoogleraar moleculaire spectroscopie aan de Vrije Universiteit. Daarnaast bent u actief in organisaties voor het behoud van het Noord-Hollands landschap. Met deze gevarieerde kennis en betrokkenheid zult u in deze Kamer stellig nog vaak van u laten horen. Ik wens u daarmee veel succes!

Degenen die de agenda en de notulen van de vergadering van het College van Senioren hebben gelezen, zullen daaruit hebben opgemaakt dat het gelet op het grote aantal nieuwe leden in de Kamer -- 39 in getal -- regelmatig zal voorkomen dat maidenspeeches worden gehouden. Het was altijd gebruikelijk om na de maidenspeech even te schorsen, zodat degene die de speech had gehouden, kon worden gelukgewenst. Nu hebben we afgesproken dit te doen bij de eerstvolgende schorsing in het debat.

We krijgen nu de tweede spreker die zijn maidenspeech gaat houden en dat is de heer Backer. Die zal ik ook toespreken en dan zijn we aan het einde van de eerste termijn van de Kamer. In de schorsing kunnen we beide heren van harte gelukwensen.

**

*N

De heer **Backer** (D66): Voorzitter. Ook mijn felicitaties voor uw verkiezing! Het is een voorrecht om zo snel daarna hier voor het eerst het woord te mogen voeren. Ik kan u verzekeren dat u een veel kortere felicitatie aan mijn adres kunt richten; ik heb geen leerstoelen bezet, zoals mijn illustere voorganger, die ik ook feliciteer met zijn maidenspeech.

Mijn past enige terughoudend, omdat de fractie van D66 niet aan de beraadslagingen over dit wetsvoorstel in december vorig jaar heeft deelgenomen. Ik begrijp dat het een gewoonte is om dan ook enige bescheidenheid te tonen. Wij hebben echter wel een mening over dit wetsontwerp. Het is een specifieke maatregel die gemotiveerd wordt door een generieke noodzaak tot ombuigingen en zij maakt dus onderdeel uit van de ombuigingsinspanningen van dit kabinet. De motivatie gaat eigenlijk ook niet veel verder. Ik wil de minister geen onrecht doen, maar daar komt de toelichting toch steeds op neer. Ik zal de inhoud van het wetsvoorstel ook niet verder behandelen, want die is bekend.

De korting van de partner is voorzien voor 2015. Daarover is zelfs al een Postbus 51-campagne gevoerd, heb ik begrepen. Ik zou graag van de minister willen weten of dat inderdaad juist is, want dat is natuurlijk onderdeel geweest van een behoorlijke overgangstermijn. Die individualisering vanuit het sociaal-liberale gedachtegoed steunen wij, maar deze onverhoedse ingreep is toch wel een andere. Er zouden toch ook mogelijkheden moeten zijn die het rechtsgevoel wel bevredigen, bijvoorbeeld het voorstel te beperken tot nieuwe gevallen. Dit geldt voor iedereen. Ik begrijp dat het antwoord daarop natuurlijk zal zijn dat nieuwe gevallen te weinig opleveren. Bovendien

zou het wetsontwerp dan weer gewijzigd moeten worden, maar als je denkt aan rechtvaardige oplossingen zou dat er één kunnen zijn.

Met de verhoging van het percentage en de inkomensgrens lijkt een rechtvaardiging te zijn gevonden vanuit een inkomenspolitieke gedachte. Toch verbaas ik mij over de logica daarvan. Eerst is 6% een passend percentage, maar dat was van de voorganger van deze minister. Dan is het 8% voor iedereen met een gezamenlijk inkomen vanaf €20.000 en vervolgens wordt het 8% vanaf €30.000. Elke keer is het percentage passend. Die logica kan ik niet zien. Er is ook geen differentiatie te zien. Ik kan maar één ding zien, namelijk dat er steeds grosso modo hetzelfde bezuinigingsbedrag uit moet komen. Mijn fractie vindt het niet verstandig om met specifieke maatregelen inkomenspolitiek te bedrijven, die bovendien nog niet eens goed overzienbaar is. Er worden percentages in de brief genoemd die het ministerie met bewonderenswaardige snelheid dit weekend heeft bezorgd, maar dat zijn geen cumulatieve getallen. De brief gaat er ook niet dieper op in, maar waarschijnlijk is het ook niet goed te overzien, temeer daar het kabinet nog een groot aantal ingrepen met inkomenspolitieke effecten heeft aangekondigd. Ik wijs in dit verband op de zorg en niet zozeer op de kindregelingen voor deze groep.

Als dit allemaal bij elkaar wordt geplaatst, te weten de groep waarover het gaat, de tijd waarin het moet en de tijd die ook al is verstreken sinds staatssecretaris Klijnsma de eerste gedachte hiertoe opperde -- ik zag overigens in de Handelingen dat de minister niet naliet om dat onze collega's van de PvdA in te wrijven -- zien we dat sindsdien niets echt is gepresteerd. Nu zou het onverhoeds op 1 augustus moeten worden ingevoerd. Is het dan niet fair om even rust aan dit front te behouden en te kijken naar de echte structurele wijzigingen in de AOW? Het staat voor mijn fractie wel vast dat er structurele wijzigingen zullen komen. Onze opvattingen daarover zijn bekend. Zij betreffen andere maatregelen dan die het kabinet voor ogen heeft. Als de structurele maatregelen om de begrotingsdiscipline op orde te brengen, en dat steunen wij, niet worden genomen, waarbij ik denk aan de structurele aanpak van de AOW, de verkorting van de WW-duur en de hypotheekrenteaftrek, om maar een paar onderwerpen te noemen, ja, dan ga je sprokkelen. Dit is inderdaad sprokkelwerk. Het gaat ten laste van een bepaalde groep die er niet op hoeft te rekenen en die in onzekerheid wordt gebracht. Er is maar één zekerheid, namelijk dat deze groep eerder aan de beurt komt dan de wijziging van de AOW zelf. Tegen de tijd dat deze partners zelf de AOW-leeftijd bereiken, zal deze er wel anders uitzien.

Concluderend. De ingreep tast de rechtszekerheid en de betrouwbaarheid aan van de overheid, zonder dat de noodzaak voor ons overtuigend is aangetoond. Dat zou in een enkel geval best kunnen, maar hier niet. Dat wordt verzwaard door de gedachte dat oudere mensen, die ook op vakantie gaan, als zij terugkeren van

vakantie een korting op de toeslag aantreffen. Wij vinden dat niet gepast. Zoals het er nu uitziet, kunnen wij dit wetsvoorstel dan ook niet steunen.

De **voorzitter**: Mijnheer Backer, ook u mag ik gelukwensen met uw maidenspeech. U hebt gesproken over het wetsvoorstel dat gevolgen heeft voor de financiële armslag van gepensioneerden en hun partners. Sinds 2005 bent u landelijk actief in D66, onder meer als voorzitter van de permanente programmacommissie, van 2005 tot 28 mei 2011, en als voorzitter van de Hans van Mierlo Stichting, het wetenschappelijk bureau van de partij. Uw entree in de Eerste Kamer is tevens uw eerste formele functie in een vertegenwoordigend orgaan.

U maakt, vergeleken met vele andere Kamerleden, relatief wat later uw entree in de landelijke politiek, alhoewel, u was van 1979 tot 1983 persoonlijk medewerker van het toenmalige Kamerlid Laurens-Jan Brinkhorst. We mogen dan ook zeggen dat u na 30 jaar op het Binnenhof terug bent van weggeweest. U vervulde en vervult diverse managementfuncties in het nationale en internationale bedrijfsleven. Zowel in de energiesector als in de luchtvaart had en hebt u veel te maken met ondernemingsrecht en de regulering van Europese markten, terreinen die in hoge mate worden beïnvloed door nationale en internationale wetgeving. Uw kennis op dit terrein zal u in dit huis stellig van pas komen. Ik wens u dan ook veel succes met uw lidmaatschap van de Eerste Kamer.

**

(applaus)

De **voorzitter**: Dames en heren, u kunt beide collega's die een maidenspeech hebben gehouden, van harte gelukwensen.

**

De beraadslaging wordt geschorst.

De vergadering wordt van 16.20 uur tot 16.45 uur geschorst.

*B

!Vervanging wethouders en gedeputeerden!

Aan de orde is de voortzetting van de behandeling van:

- het wetsvoorstel Regeling van de tijdelijke vervanging van wethouders en gedeputeerden wegens zwangerschap en bevalling of ziekte (32209).

De beraadslaging wordt hervat.

*N

Minister **Donner**: Voorzitter. Ik dank de leden voor de bijdragen. Ik denk dat het goed is dat op deze wijze een discussie over dit wetsvoorstel wordt gevoerd. Het betreft een wetsvoorstel dat al een lange weg is gegaan. Het is ingediend door mijn ambtsvoorganger, thans lid van uw Kamer,

mevrouw Ter Horst. Het is jammer dat zij vanwege die betrokkenheid niet over dit onderwerp kan spreken, want anders had men er wellicht een eloquentere verdediging van gehad, met ook het bijpassende gevoel. Mijn ambtsvoorganger de heer Hirsch Ballin heeft dit in de Tweede Kamer verdedigd en ik zal nu met minder kracht het einde moeten doen.

Ik memoreer deze voorgeschiedenis, omdat wellicht anders de vraag zou rijzen: vanwaar dit wetsvoorstel. Ik wijs erop dat niet de geringste van mijn ambtsvoorgangers het de moeite hebben gevonden om dit onderwerp verder te brengen. Er is ook gevraagd wat het nut of het doel van dit wetsvoorstel is. Welk probleem lost dit op? Dat ging begeleid met vragen over de kwantiteit waarin er een beroep op wordt gedaan en de situaties waarin dat het geval zal zijn.

Ik kan niet zeggen dat dit wetsvoorstel is bedoeld om een acuut, breed voorkomend probleem in Nederland op te lossen. Het gaat meer om een principiële punt dat opgelost moet worden. Het moet inderdaad een oplossing bieden in die situatie dat de colleges van gedeputeerden of van wethouders waarover wij hier spreken, aan het maximum zitten van het toegelaten aantal leden en dan worden geconfronteerd met het uitvallen van een van hun collega's door ziekte, zwangerschap of anderszins. In andere situaties laat dit probleem zich inderdaad al oplossen door binnen het benoembare aantal leden nog een wethouder of gedeputeerde toe te voegen.

Het gaat dus om tijdelijke benoeming in een uitzonderlijke situatie. Desondanks meen ik dat het juist is dat de wetgever dit probleem regelt. Nogmaals, dit probleem is in de praktijk opgekomen, in die zin dat het verzoek is gedaan door de VNG en door het IPO om te komen tot een wettelijke regeling, omdat de grondwetgever en vervolgens de wetgever het terecht vonden om dit te regelen voor volksvertegenwoordigers, ook met de motieven die daarvoor zijn bij volksvertegenwoordigers. Voor gekozen volksvertegenwoordigers moest dit uiteraard eerst worden geregeld in de Grondwet en moest dit worden geregeld in de wet.

De motieven zijn niet anders en zijn gelegen in de situatie waarin het zich voordoet dat een wethouder of gedeputeerde door zwangerschap dan wel door ernstige ziekte in de knel komt met de plichtsgetrouwheid om door te gaan, waar iedere wethouder of gedeputeerde ook mee werkt. In het geval van een zwangerschap leidt dit mogelijk tot schade aan het nog ongeborn kind en in het geval van ziekte tot schade aan de gezondheid. We kennen allemaal de situatie dat politici doorgaan tot het eigenlijk niet meer kan, om collega's niet te belasten met taken en omdat men voelt dat men dit moet doen. Ik kan niet zeggen dat dergelijke situaties veel voorkomen. Het gaat er echter om dat deze situaties plaatsvinden. Net als voor gekozen volksvertegenwoordigers geldt het motief van de bescherming van de gezondheid van het nog ongeborn kind en van de moeder ook voor de gedeputeerde of de wethouder. Als we hiervoor een

wettelijke regeling vaststellen, is er een oplossing voor de beschreven situatie.

De heer **Engels** (D66): Alle motieven die in de stukken staan en in de verschillende bijdragen zijn gewisseld, komen weer voorbij. Ik markeer twee punten. Ten eerste noemt de minister als principiële punt dat we moeten oplossen, een situatie waarin we aanlopen tegen een maximaal aantal collegeleden. Dit betekent volgens mij dus dat alle andere motieven in de ogen van de minister aan betekenis hebben verloren in vergelijking met hun eerdere verwoording. Ten tweede is interessant dat het over plichtsbetrachting gaat. Het past bij deze minister om dit element te benadrukken. Stel dat deze wettelijke regeling er zou zijn en dit een recht zou zijn waarvan je gebruik kunt maken, zijn we er dan zeker van dat vrouwen die zwanger worden of vrouwen en mannen die ziek worden, ook al hebben we deze regeling, uit een vorm van politieke of andersoortige plichtsbetrachting doorgaan, terwijl dit wellicht medisch niet verantwoord is? Ik denk dat dit wetsvoorstel geen sluitend systeem biedt.

Minister **Donner**: Nee, dat is wat de heer Engels en mij qua politieke richting altijd fundamenteel zal scheiden, namelijk dat ik niet meen dat wetten bedoeld zijn om logisch sluitende systemen tot stand te brengen, maar dat wetten bedoeld zijn om menselijke problemen mee op te lossen. Ik kan ook niet garanderen dat men in die situatie niet doorgaat uit plichtsbetrachting, wat mogelijk zelfs tot schade leidt. Dit doet er niet aan af dat de wetgever de verantwoordelijkheid heeft om, als de regeling een belemmering vormt, deze belemmering weg te nemen, zelfs als maar een enkele keer per decennium een beroep op de regeling wordt gedaan. Juist in die situaties moet men de belemmering wegnemen, niet omdat het kwantitatief een groot probleem is, maar omdat het een probleem kan zijn. Zo regelen wij tal van zaken, omdat we principiële menen dat de situatie niet anders is. Daarom zeg ik ook niet dat die andere motieven niet gelden. Het motief is dat men kan doorgaan met schade aan het kind of aan de politicus zelf tot gevolg. Omdat dit het motief is, betekent dit nog niet dat je de andere motieven kunt wegnemen. Dit is precies hetzelfde motief als bij gekozen volksvertegenwoordigers, al was daar een andere noodzaak om het wettelijk te regelen.

De heer **Vliegenthart** (SP): Dit werpt volgens mij de vraag op waarom dit wetsvoorstel niet wordt uitgebreid naar ministers en staatssecretarissen, want bij hen zou het ook heel goed kunnen gebeuren dat zij doorwerken tot schade aan het ongeborn kind of aan de eigen gezondheid.

Minister **Donner**: Ik heb in de loop der tijd verschillende collega's gehad die zwanger werden. Uit ervaring weet ik dat er bij ministers op dat punt geen probleem van een kwantitatieve belemmering bestaat. Die is er bij wethouders en gedeputeerden wel. Daarom wees ik op de situaties waarin men aan het maximum zit. In andere gevallen kan men er nu al een wethouder of een gedeputeerde bij

benoemen. Bij ministers is er een ongelimiteerd aantal.

Mevrouw **Van Bijsterveld** (CDA): Ik hoor de minister net iets heel interessants zeggen. Hij zegt dat het probleem zich eigenlijk uitsluitend voordoet in situaties waarin er sprake van is dat het wettelijk maximum van het aantal wethouders of gedeputeerden bereikt is. In wezen gaat het hier om een situatie waarin voor een relatief korte periode taken moeten worden overgenomen. Is de minister van oordeel dat het algemeen wettelijk maximum voor wethouders en gedeputeerden zodanig te laag is dat men niet in de gelegenheid is om voor wat voor reden dan ook elkaars portefeuilles waar te nemen?

Minister **Donner**: Dit is altijd mogelijk. Het kabinet zal een voorstel doen om tot minder hoge aantallen te komen. Dit miskent echter de werkelijke situatie van gemeentebesturen op dit moment. Zij zoeken bij het vaststellen van het aantal wethouders namelijk vaak naar een evenwicht tussen de vertegenwoordigers van de verschillende stromingen die het college steunen. Bij een toenemend aantal kleinere fracties ontstaat de situatie snel dat men gebruikmaakt van het maximum aantal dat kan worden benoemd. Dan kan het bij een zwangerschap voorkomen dat een bepaalde stroming niet meer vertegenwoordigd zal zijn in het college. Mevrouw Van Bijsterveld spreekt van een relatief korte periode, maar zelfs bij zwangerschap geldt volgens mij een verlof van zo'n acht weken. Mevrouw Van Bijsterveld weet dat dit in de politiek een betrekkelijk lange periode kan zijn. Bij ziekte kan dit zelfs langer zijn, zeker als daar een medische verklaring voor wordt afgegeven. Derhalve denk ik dat het onjuist zou als we deze belemmering laten voortbestaan waaraan deze regeling een einde kan maken. Anders zou men door het evenwicht dat men op plaatselijk niveau heeft gezocht, heengaan.

De heer **Vliedhart** (SP): Ik ken de minister als een bijzonder consistent man. Hij begon met het argument dat wij dit doen omdat het ongeboren kind en de zieke beschermd moeten worden. Daar komt nu een argument bij, namelijk dat de partijpolitieke verdeling in colleges, op gemeentelijk niveau en op provinciaal niveau, ook meegenomen moeten worden in de afweging. Volgens de minister is dit wetsvoorstel dus eigenlijk noodzakelijk om twee redenen.

Minister **Donner**: Als u dit zegt, maakt u een onderscheid tussen de *causa finalis* en de *causa efficiens*. Er kunnen meerdere redenen zijn. Nogmaals, een factor is dat een wethouder of gedeputeerde te lang doorgaat. De wettelijke regeling is bedoeld om te voorkomen dat iemand in die situatie doorgaat tot schade van het ongeboren kind of tot schade aan de gezondheid van een politicus. Er kunnen verschillende factoren aan de orde zijn. Ik wees erop dat in de praktijk meestal een collega de taak tijdelijk overneemt. Maar daar gaat het niet om bij dit wetsvoorstel. We lossen

geen kwantitatief probleem op; het gaat om het principe. Als iemand gedwongen zou zijn om door te gaan, is het de wetgever die deze belemmering moet wegnemen. Zou de heer Vliedhart het voor zijn verantwoording willen nemen dat iemand te lang doorgaat, als hij dit kan oplossen? Dat is de gewetensvraag die ieder zich hier moet stellen.

De heer **Vliedhart** (SP): Dit klinkt prachtig. Ik heb wel eens een minister horen zeggen dat we niet voor een enkel geval wetgeving zouden moeten maken. Volgens mij is het dezelfde minister die dat nu weer zegt. In eerste termijn heb ik gezegd dat wij positief staan tegenover het idee achter het wetsvoorstel. De vraag is echter of wij met het wetsvoorstel een probleem oplossen dat zo groot is dat de mogelijke bijwerkingen, waarover een aantal collega's van mij terecht gesproken heeft, niet groter zijn dan de kwaal die we ermee gaan verhelpen. Die vraag moeten wij vandaag met elkaar beantwoorden. De minister kan volgens mij niet eenvoudigweg de vraag stellen of wij het voor onze verantwoordelijkheid willen nemen dat een persoon te lang doorgaat. Volgens mij doet de minister het debat hiermee onrecht.

Minister **Donner**: Ik constateer dat in het geval dat het voorkomt, het kwalijk zou zijn als de onmogelijkheid van vervanging zou leiden tot schade aan de gezondheid. De heer Vliedhart maakt er onmiddellijk een kwantitatief probleem van. We zitten hier als wetgevers niet alleen om de kwantitatieve problemen op te lossen, maar ook de kwalitatieve problemen. Dat doen we met dit wetsvoorstel.

De heer **Engels** (D66): Ik kom even terug op het argument van de politieke stemverhoudingen. De minister noemt dit als een van zijn motieven. Ik heb er nu al een stuk of vijf uit zijn mond genoteerd. Kan de minister dit in de sleutel zetten van het collegialiteitsbeginsel dat wij op decentraal niveau kennen? De minister noemt als belangrijke overweging dat bij een maximum aantal gedeputeerden en wethouders een partij misschien niet vertegenwoordigd is als er eentje uitvalt. Er is toch een collegialiteitsbeginsel? Hoe vaak komt het voor dat er in colleges gestemd wordt en zijn stemverhoudingen daarom wel relevant? Bovendien blijven de politieke verhoudingen tussen coalitie en oppositie in de gemeenteraad onverminderd bestaan. Wordt het probleem hierdoor niet groter gemaakt dan het in de politiek-bestuurlijke werkelijkheid is?

Minister **Donner**: De heer Engels reduceert ieder probleem dat daar bestaat tot een kwantitatief probleem; tot een probleem bij stemming. Het gaat er echter om dat bij de gedachtevorming een bepaalde gedachtelijk niet vertegenwoordigd is. Stel er zit één SP-wethouder in het college. Moet die vervangen worden door collega's die het SP-gedachtegoed niet behartigen? Of is het wenselijker om daar iemand te hebben die in die gedachtelijk meegaat?

De heer **Engels** (D66): Of je nu SP-wethouder of juist bestuurder van een andere snit bent, in een college ben je collegiaal bezig met collegebeleid dat is geformuleerd in een collegeprogramma, al vergeet je daarbij je achtergrond natuurlijk niet. Daar gaat een sterk depolitiserend effect van uit. Dat verwachten wij ook. Daarom begrijp ik niet zo goed waarom er zo veel nadruk wordt gelegd op het feit dat de afwezigheid van een partijpolitiek element in een college gedurende een paar weken of maanden dodelijk zou zijn voor de voortgang van het gemeentelijk bestuur, zeker als er een maximaal aantal collegeleden is.

Minister **Donner**: Deze discussie loopt het gevaar in de bagatel getrokken te worden met termen als "dodelijk". Daar gaat het niet om. Gemeentebesturen zijn samengesteld zoals ze zijn samengesteld omdat de essentie van democratie is dat burgers zichzelf besturen. Anders kunnen we er ook wel ambtenaren neerzetten. Juist omdat het gaat om mensen uit een politieke stroming, gaat het niet om de kwantitatieve verhouding bij stemmingen. Het gaat om de inbreng bij de meningsvorming en de oordeelsvorming binnen het college. Juist in colleges met een brede samenstelling die steunt op een groot aantal kleinere fracties, is het van belang dat deze mogelijkheid er is. Nogmaals, ik denk ook dat men vaak zal bekijken of iets middels collegialiteit of op een andere manier kan worden opgelost. We dienen dit wetsvoorstel ook niet in omdat het zo vaak voorkomt dat we het moeten oplossen, maar omdat het onwenselijk is dat de wet dat verhindert als het zich wel voor zou doen.

De heer Engels heeft gevraagd waarom dit niet ook zo gaat bij ministers en staatssecretarissen. Die vraag heb ik beantwoord. Bij andere bestuurders waar juist de kwantiteit een belemmering zou kunnen vormen, hebben we andere oplossingen. Bij burgemeesters kan een waarnemer of een locoburgemeester benoemd worden. Bij ministers en staatssecretarissen is er geen sprake van een kwantitatieve belemmering. Hier kan die wel een rol gaan spelen en daarom besteden we daar aandacht aan.

Ik ben ook ingegaan op het verschil tussen de vervanging van volksvertegenwoordigers en bestuurders. Bij volksvertegenwoordigers zit het vast op de kwantiteit. Het zou geregeld kunnen worden door de volgende op de lijst te laten aantreden. Die treedt dan weer terug bij het weer optreden van het lid dat vervangen is. Dat is een ander soort regeling. De wetgever heeft denk ik terecht gemeend dit zo te moeten doen. Het doel wat men probeert te bereiken is het vermijden van schade aan de gezondheid. Die reden geldt hier evenzeer. We kunnen niet zeggen dat er mogelijk andere oplossingen zijn en dat men die dan maar moet gebruiken. Nee, als we meenden dat het daar geregeld moest worden, is er eveneens een goede reden om het hier te regelen.

Verschillende woordvoerders hebben gevraagd of dit een ontsnappingsmogelijkheid dreigt te worden waardoor iemand zich in een situatie van politieke moeilijkheden kan

terugtrekken. In het debat is er volgens mij al adequaat op gewezen dat zwangerschap zich hiervoor minder leent dan ziekte. Dat vereist een zekere vooruitziendheid met betrekking tot het moment dat er problemen ontstaan. De situatie zou zich in het bijzonder moeten voordoen bij medische problemen. Daarom wordt in het wetsvoorstel ook een medische verklaring geëist. Dit punt kan dus geen voorwerp van discussie zijn. Het kan als een gebonden element worden beschouwd zodat er geen politieke discussie over kan ontstaan. Dat betekent niet dat de afwezigheid in de weg zou kunnen staan aan een politiek debat over het functioneren van de betrokken wethouder. In sommige situaties zal men dat niet doen, maar er is geen belemmering. De wethouder zal op moeten treden en eventueel handelingen en besluiten van de tijdelijke voorganger moeten verantwoorden. Zo zal ook de tijdelijke vervanger de wethouder die zich heeft teruggetrokken verantwoorden. De raad kan te allen tijde constateren dat er geen basis voor vertrouwen meer is en dat er ontslag verleend kan worden. Die situatie lijkt me minder waarschijnlijk.

Er is gevraagd of de teruggetreden wethouder het recht heeft om collegevergaderingen bij te wonen. Dat recht heeft hij. Hij blijft wethouder. Tegelijkertijd is het minder waarschijnlijk dat hij daar optreedt en tegelijkertijd zijn werk niet kan doen vanwege ziekte.

Er is ook gewezen op de collegiale samenwerking binnen het college en het belang daarvan. Dat ontken ik ook niet, maar ik geef aan dat als er beroep gedaan wordt op deze regeling dit waarschijnlijk gedaan zal worden door kleinere colleges waarin een groot aantal stromingen vertegenwoordigd is.

Ook is er gevraagd naar de motieven voor het wetsvoorstel. De wettelijke regeling mag niet tot schade leiden van het ongeboren kind en de gezondheid. Wanneer die situatie zich voordoet, heb ik geschetst. Die factoren bepalen in welke situatie het zich voordoet. Wat echter voorkomen moet worden, is schade aan de gezondheid.

Mevrouw Van Bijsterveld en de heer Vliegthart vroegen of dit leidt tot een verdere verambtelijking van politieke bestuurders. Dat vind ik een onterecht verwijt. Nogmaals, het gaat hier om gezondheidsredenen of omdat het vanwege zwangerschap van belang is dat er rust genomen wordt. Dat is geen specifieke eigenschap van ambtenaren. Als we dit regelen voor bestuurders worden zij niet plotseling ambtenaren. We hebben het ook geregeld voor volksvertegenwoordigers omdat ook zij in hun gezondheid geschaad kunnen worden. Er is dus alle reden om dit te regelen. Uiteraard moet het geregeld worden omdat -- en dat zal ik niet ontkennen -- wethouders en gedeputeerden ambtenaren zijn; zij hebben een ambt, een politiek ambt. Dat is wettelijk geregeld.

De heer **Engels** (D66): Misschien mag ik dit thema met een andere term wat verder uitdiepen. Het woord "verambtelijking" kan verwarring veroorzaken. Een ambtsdrager is geen ambtenaar; daar zijn we het wel over eens. Zouden we het als volgt kunnen formuleren? Als wij politieke

ambtsdragers rechten gaan verlenen die in het normale arbeidsrecht ook aan werknemers worden toegekend, zijn we dan niet bezig om van politieke ambtsdragers steeds meer werknemers te maken? Bij volksvertegenwoordigers hebben we dit eigenlijk ook al gedaan. Staat dat niet haaks op het feit dat een politiek of bestuurlijk ambt iets heel eigenstandigs is?

Minister **Donner**: Ik ben dit volstrekt niet met de heer Engels eens. Met bepaalde elementaire zaken, zoals tijdelijke terugtreding vanwege verlof, introduceren we absoluut geen verhouding als tussen werkgevers en werknemers. Als het nu ging om de zekerheid van de betrekking zou ik het wel met de heer Engels eens zijn, maar hiermee regelen we gewoon elementaire arbeidsvoorwaarden waardoor iemand in gezondheid kan blijven functioneren. Ik meen dat er zelfs extra redenen zijn om dat te doen bij politieke ambtsdragers, omdat die anders wellicht nog sterker het gevoel hebben dat zij moeten doorgaan in deze functie. Wij regelen toch ook het pensioen voor politieke ambtsdragers? Dat is toch ook geen bewijs van verambtelijking? Men neemt zelfs bij een politiek ambt een grotere onzekerheid op zich. Als deze regeling er niet was, zou de druk om de functie te blijven vervullen alleen maar groter zijn, vanuit de vrees dat men anders wellicht niet terug zou kunnen komen. Zeker zwangerschapsverlof zou inderdaad een belemmering kunnen zijn voor vrouwen om toe te treden. Terecht heeft de heer Holdijk een aantal vragen gesteld -- hoewel hij misschien dacht: dat heb je er nu van -- maar het gaat niet alleen om zwangerschap. Het gaat evenzeer om ziekte. Als een vrouw zwanger is, moet ervoor gezorgd worden dat de gezondheid van het kind niet geschaad wordt doordat zij te lang doorwerkt. Idem dito geldt dit echter in geval van ziekte, als het gaat om de gezondheid van mannelijke en vrouwelijke leden van colleges.

De heer Vliegthart vraagt of culturele belemmeringen eveneens een factor zouden kunnen zijn bij het werven van vrouwen voor deze functies. Dat is mogelijk. Als wij die kunnen isoleren en daar een verandering in kunnen aanbrengen, moeten wij dat niet nalaten. Maar vooral daaraan werken en niet deze belemmering wegnemen, zou kwalijk zijn, want deze factor hebben wij makkelijker in de hand dan de eventuele culturele factoren die een belemmering zouden kunnen zijn voor vrouwen om toe te treden tot colleges. Ik ben het met de heer Vliegthart eens dat wij gezamenlijk moeten vechten om die belemmeringen weg te nemen, maar laten wij dan beginnen met de belemmeringen die potentieel een belemmering zouden kunnen zijn en die wij wel in de hand hebben.

Mevrouw Van Bijsterveld vraagt hoe de medische verklaring werkt. Ik heb al geschetst dat het in hoge mate gaat om een gebonden situatie, namelijk primair de situatie dat er een verzoek gedaan is. Een medische verklaring moet uitsluitend geven of er een grondige oorzaak voor het verlof is. Het mag geen voorwerp van politieke discussie

worden of men ziek genoeg is om terug te treden. Dat wil de wetgever op deze wijze uit de discussie nemen. Uiteraard zal de betrokkene zelf moeten verzoeken om te worden vervangen. Het college kan niet zonder verzoek tegen een lid van het college zeggen: gaat u maar een tijdje thuis zitten; wij hebben een arts gevonden die wel een verklaring wil afgeven. Bepalend blijft het verzoek van betrokkene zelf. Ik vind dat er alle reden is om dit te regelen.

Ik hoop dat ik de gestelde vragen afdoende heb beantwoord. Nogmaals, het zou voor mij eenvoudiger geweest zijn om met een redenering te komen op basis waarvan het beter zou zijn het wetsvoorstel in te trekken, zoals ook al gesuggereerd is. Ik meen echter, vanwege de overwegingen die ik gegeven heb, dat het niet aan mij mag liggen dat deze belemmering zou kunnen bestaan. Ik hoop dat alle leden van deze Kamer dit met mij meevoelen. Het kan slechts een kleine belemmering zijn, maar als het een belemmering is, dan moeten wij die wegnemen. Ook de kleinste hobbel in de weg kunnen wij beter wegnemen dan die te laten zitten en er iemand over te laten struikelen.

*N

De heer **Engels** (D66): Voorzitter. Ik dank de minister voor de grote inzet waarmee hij een spervuur van vragen vanuit de Kamer heeft beantwoord en de kritiek heeft proberen weg te nemen. Ik ga daar niet meer lang op in; de standpunten zijn gewisseld, ik maak nu de balans op.

In mijn betoog ben ik ingegaan op drie punten: de motieven, het verschil tussen decentraal en centraal bestuur en de politieke verantwoordelijkheid. Ik zal niet bagatelliseren of anderszins stemming maken, maar wij hebben in het hele debat een carrousel aan motieven voorbij zien komen, waarbij ik mij niet aan de indruk heb kunnen onttrekken dat in de weging van die motieven het accent eerst zus werd gelegd en tien minuten later zo werd gelegd. Dat is geen aanbeveling om in de fractie tot een goed eindoordeel te komen. Eerdere motieven in de stukken over werkdruk, emancipatie en het stimuleren van vrouwen zijn helemaal achteraan komen te staan. Het lijkt nu vooral te gaan over het principiële punt van het maximaal aantal collegeleden, waarbij partijpolitieke verhoudingen zouden moeten worden beschermd. Dat is wellicht ook de achtergrond van de inbreng van VNG en IPO. De minister kwam op een gegeven moment zelfs met de redenering dat de stemverhouding in colleges zo belangrijk is vanuit het democratisch principe dat burgers zich op decentraal niveau zelf besturen, maar dat doen via vertegenwoordigers. Dat kon ik niet volgen. Een dergelijke redenering past bij de waardering van de wijze waarop een gemeenteraad institutioneel in elkaar is gestoken en hoe die functioneert. Het college is een veel meer gedepolitiseerd bestuursorgaan, waarbij de politieke stemverhoudingen in mijn beleving lang

niet zo'n grote rol spelen als de minister doet voorkomen.

Met belangstelling heb ik kennisgenomen van de opmerkingen over het element plichtsbetrachting. De vraag kan gesteld worden of de wetgever decentrale ambtsdragers moet beschermen tegen een te grote aandrang om te blijven doorwerken. De politieke praktijk is dat, als iemand zelf niet komt met de vraag of hij of zij er vanwege ziekte of zwangerschap er een tijdje uit kan, de collega's in het collegiaal orgaan al snel zullen zeggen: zou het niet beter zijn als jij er een tijdje uit gaat? Ik blijf dus van mening dat wetgeving op dit punt niet het beste antwoord is. Dat geldt ook voor het element van de bescherming van de gezondheid en het ongeboren kind. Dat is allemaal zeer belangrijk, maar ik vraag mij af of dit de manier is waarop wij dat moeten beschermen.

Vervolgens een opmerking over de beperking van het wetsvoorstel tot het decentraal bestuur. Wij hebben argumenten gewisseld met een aantal fracties en de minister. Mij is niet duidelijk geworden dat het probleem bij het decentraal bestuur dermate anders en ernstiger is dan op centraal niveau dat wij dat met wetgeving moeten regelen. Ik stel vast dat wij het daar niet over eens zijn geworden.

Ik heb gevraagd naar de mogelijke erosie van politieke verantwoordelijkheid, in het bijzonder van het sanctionerende element. Het wetsvoorstel mag niet leiden tot een oneigenlijk gebruik van politieke verantwoordelijkheid -- de heer Holdijk noemde dat terecht -- waarbij wethouders en gedeputeerden door vervanging wegens ziekte tijdelijk uit de wind worden gehouden. Daarmee slaan wij het eindverantwoordelijke volksvertegenwoordigende orgaan een politieke sanctie verder uit handen. Dat orgaan heeft die politieke sanctie nodig om zijn eindverantwoordelijkheid te dragen. Daar heb ik geen reactie op gehoord. Graag hoor ik die nog in tweede termijn.

*N

De heer **Holdijk** (SGP): Voorzitter. Ik bedank de vertegenwoordiger van de regering. Zoals ik in eerste termijn heb beloofd, heb ik met aandacht geluisterd naar zijn reactie op de inbreng van de diverse woordvoerders. Ik ben eigenlijk onder de indruk van de wijze waarop hij via dit wetsvoorstel de belangen van bestuurders die hun plichtsgetrouwheid tot in het onverantwoordelijke dreigen door te trekken, wil beschermen.

Niettemin blijft voor mij de vraag of hierbij de primaire verantwoordelijkheid niet bij de personen in kwestie zelf ligt. Rechtvaardigt het enkele geval dat zich in decennia -- zo drukte de minister zich volgens mij uit -- zou kunnen voordoen, een ingreep van de wetgever? Die vraag is voor mij nog steeds niet afdoende beantwoord, al onderschrijf ik -- hoe zou het anders kunnen -- dat de belangen die in het geding zijn, bescherming van het ongeboren kind en bescherming van de gezondheid, een geweldige verantwoordelijkheid zijn. Dat is allereerst het geval voor degene die zo'n

ambt aanvaard heeft en uitoefent. Ook speelt de vraag een rol in hoeverre in verreweg de meeste gevallen andere oplossingen denkbaar zijn.

Ook de minister heeft volgens mij onderkend dat in veel gevallen in collegialiteit een oplossing wordt gevonden voor problemen van de aard waarover wij het nu hebben. Dat lijkt mij ook de meest aangewezen weg.

In eerste termijn heb ik stilgestaan bij mogelijke ongewenste neveneffecten van een regeling zoals nu wordt voorgesteld. Ik heb gesproken over oneigenlijk gebruik. Zeker deze minister, die zich in een vorige hoedanigheid intensief met de WAO-discussie heeft beziggehouden, hoef ik niet duidelijk te maken waaraan ik denk bij niet direct eigenlijk gebruik van een regeling.

Volgens mij bevat het voorliggende voorstel daartegen geen enkele waarborg. Wij kunnen blindvaren op een medische verklaring, maar de vraag is of dat altijd een voldoende basis en een richtsnoer biedt voor een verantwoord besluit, in de geest van de manier waarop de regeling bedoeld is. Dat is volgens mij in het verleden in de WAO-praktijk gebleken. Kortom: de twijfels zijn bij onze fractie niet weggenomen, ondanks het bijna emotionele beroep dat de minister in zijn argumentatie op ons heeft gedaan.

*N

Mevrouw **Van Bijsterveld** (CDA): Voorzitter. Wij danken de minister voor zijn beantwoording en ook voor de voorgeschiedenis die hij heeft verteld. Volgens mij doet de minister zeker qua eloquentie van verdediging niet onder voor zijn voorgangers.

In eerste termijn hebben wij onze aarzelingen bij dit wetsvoorstel al verduidelijkt. Die aarzelingen zal ik niet herhalen, maar ik wil wel ingaan op een aantal argumenten die de minister genoemd heeft. Het belangrijkste wat de minister zei, was: het gaat ons niet om aantallen, maar om het creëren van een sluitend systeem; dat is de verantwoordelijkheid van de wetgever. Mijn vraag is: hoe sluitend is dat systeem eigenlijk?

Ik wil daar drie andere vragen aan verbinden. Allereerst is het heel duidelijk dat het probleem eigenlijk maar op één punt knelt, namelijk als het maximum aantal wethouders of gedeputeerden bereikt is. Daarover staat nog steeds mijn vraag open: als je zelfs met het maximum niet op korte termijn vervanging kunt regelen, moet je dan niet tot de conclusie komen dat het aantal wethouders of gedeputeerden dat maximaal benoemd kan worden in principe te laag is? Dan ligt het meer voor de hand om dat aantal te verhogen -- daar ben ik overigens geen voorstander van -- in plaats van met zo'n regeling te komen.

Ten tweede gaf de minister aan dat vooral het voorkomen van het aanrichten van schade aan de gezondheid van betrokkenen een belangrijk punt is. Hij wees daarbij heel mooi op de plichtsgetrouwheid die de gezondheid van bestuurders in de weg kan zitten. Volgens mij is het heel helder dat het ook met dit wetsvoorstel niet

mogelijk is om iemand te dwingen van de regeling gebruik te maken. Het betreft namelijk een verzoek dat men zelf moet doen. Als dat verzoek eenmaal is ingewilligd, wil dat niet zeggen dat er inderdaad vervanging komt.

Er zit namelijk een tweetrapsraket in het voorstel. Het betreft ten eerste het verzoek om verlof. Als er een verklaring is, moet er verlof verleend worden. Er kán echter tot vervanging worden besloten, maar dit is niet eens een noodzakelijk vervolg, als ik het wetsvoorstel goed gelezen heb. Dan blijft het punt dat de minister noemde dus nog steeds openstaan. Ten tweede, als je het van een andere kant benadert, kun je zeggen: ook al is er geen verzoek van de betrokkene zelf, kan er door zo'n regeling zodanig druk op iemand worden uitgeoefend dat het functioneren toch onmogelijk wordt. Ben je dan niet met iets bezig wat je helemaal niet wilt?

Mijn derde vraag betreft de politieke verhoudingen. De minister heeft zelf gezegd dat dit met name een probleem is bij colleges waarin het een punt is als iemand uitvalt en een andere persoon, met een andere politieke kleur, de taken moet overnemen. Dat raakt zodanig aan de politieke verhoudingen dat het de vraag is of dat wenselijk is. Vindt de minister het een wenselijke situatie als je op die manier de sterk politieke kant binnen zo'n college, een verschil van kleur, moet benadrukken? Moet je zo'n politisering wel willen stimuleren?

Ik kom tot een afronding. De minister zei: als er een hobbel is, moet de wetgever die wegnemen. Volgens mij neemt de wetgever die hobbel echter niet weg, maar creëert hij hoogstens een kader waarmee die hobbel onder omstandigheden weggenomen kan worden. Er wordt hiermee echter geen zekerheid gegeven. Daarom blijven vooral de bezwaren tegen het voorstel volgens mij overeind staan.

*N

De heer **Vliegenthart** (SP): Voorzitter. Ik dank de minister voor zijn beantwoording. Hij was op dreef vandaag. Ik heb bijna de indruk dat zijn verdediging een betere zaak waardig was. Ik doel op het vuur waarmee hij dit wetsvoorstel heeft verdedigd. Ik ben het erg met mijn collega's eens dat dit niet onderdoet voor de manier waarop zijn voorgangers dit wetsvoorstel vandaag verdedigd hadden kunnen hebben.

Wat dat betreft kan de minister gerust zijn; hij gaat straks met een schoon blazoen naar huis. De vraag is echter of hij deze Kamer met zijn argumenten heeft overtuigd. Daarbij is in ieder geval voor mijn fractie nog het een en ander onduidelijk.

De heer Engels wees er al op dat de regering vandaag wisselende argumenten heeft gebruikt om het wetsvoorstel te ondersteunen. Dat heeft met allerlei causaliteiten te maken. Als ik met een moeilijk verhaal thuiskom en met woorden kom die mijn vriendin niet begrijpt, zegt zij altijd: volgens mij heb je een gebrek aan argumenten omdat je het niet simpel kunt uitdrukken. Ik zeg

dan altijd: je moet in het woordenboek opzoeken wat mijn woorden betekenen.

Ik heb bekeken wat de minister precies met zijn inbreng bedoeld heeft. Ik kan mij niet helemaal aan de indruk onttrekken dat het ook met een gebrek aan argumenten te maken heeft dat hij zijn toevlucht neemt tot woorden waarvan ik de betekenis niet direct weet. Dat kan echter ook heel goed aan mij liggen.

Als ik de minister goed begrijp, hebben wij kabinet op kabinet in zonde geleefd.

Minister **Donner**: Ja!

De heer **Vliegenthart** (SP): Dat is een ernstig vergrijp. Als ik de sfeer hier vandaag proef, kan ik mij niet aan de indruk onttrekken dat het door deze Kamer gerelativeerd wordt. Ik vrees dat de minister in dat opzicht niemand heeft overtuigd.

De vraag is of wij het wetsvoorstel desalniettemin moeten aannemen. Daarbij geldt voor mijn fractie een tweetal overwegingen. Allereerst de overweging dat dit voorstel de rechtsongelijkheid tussen steden en provincies kan versterken. In sommige steden kan wel vervangen worden, maar in andere steden niet; dat ligt aan de onderlinge verhoudingen in colleges van wethouders en gedeputeerden. De vraag is of dat wenselijk is en of wij daar veel beter van worden.

Het tweede argument van de minister is dat elke hobbel vereffend moet worden. Als deze minister met de minister voor mobiliteit zou spreken, vraag ik mij af of zij deze hobbel daadwerkelijk zou verhelpen. Waarschijnlijk zou zij deze minister aanraden om waar mogelijk om die hobbel heen te rijden. Volgens mij is dat hetgeen in de praktijk gebeurt; volgens mij worden de problemen, voor zover die zich voordoen, reeds op een creatieve wijze opgelost. If it ain't broke, don't fix it. Daartegenover staat dat deze wetgeving wel degelijk een symboolwaarde heeft. Wij geven daarmee aan dat wij het belangrijk vinden dat vrouwen kunnen participeren in de publieke dienst. Die afweging neem ik graag mee terug naar mijn fractie. Ik vraag hierbij dan ook stemming aan over dit wetsvoorstel.

Gezien het feit dat de minister zelf constateerde dat ziekte en zwangerschap kwalitatief van een andere aard zijn, geef ik hem in overweging om na te denken over een scheiding van die twee dingen. Wellicht kan hij zwangerschap door deze Kamer loodsen en ziekte laten vervallen. Het is maar een suggestie. Ik hoor graag een reactie van de minister in tweede termijn.

*N

Minister **Donner**: Voorzitter. Ik zal met mijn beperkte mogelijkheden antwoorden. Ik voel nog geen ziekte opkomen.

In de eerste plaats wil ik het beeld wegnemen dat er een carousel van motieven is. Niets is minder waar. Het gaat om die situaties waarin er schade kan ontstaan omdat men te lang doorgaat, schade voor het ongeboren kind of voor de gezondheid. De factoren die daarbij een rol

spelen, willen wij wegnemen. Dat is de causa finalis. Er kunnen omstandigheden zijn die deze situatie creëren, de causa efficiens, bijvoorbeeld dat men met het college aan het maximum zit of dat er een zodanige verdeling van politieke stromingen is dat er geen oplossing kan worden gevonden in de collegialiteit. Die verschillende factoren heb ik genoemd en die maken dat er een beroep zou kunnen worden gedaan op deze regeling.

Door de jaren heen is het beleid volstrekt consistent geweest met betrekking tot de motieven. Wellicht was er in het ene kabinet een iets andere waardering van het moment waarop de situatie zou ontstaan, maar het gaat om bescherming van gezondheid. Om die reden zou het niet terecht zijn om een onderscheid te maken tussen zwangerschap en de gezondheid van de betrokken wethouder of gedeputeerde. Dat zou een onterecht verschil maken. In het geval van zwangerschap is het grootste risico voor het ongeborn kind, in het andere geval is het de eigen gezondheid. In beide gevallen wordt de gezondheid potentieel op het spel gezet. Als er een reden is om een belemmering weg te nemen, geldt die voor beide gevallen. Het zou discriminerend zijn om het ene wel te doen en het andere niet. Mannen kunnen immers niet zwanger zijn en moeten dus altijd doorgaan. Vervolgens zou bij zwangerschap bij vrouwen wel de reden weggenomen kunnen worden. Dat zou pas waarlijk een onderscheid zijn naar geslacht, iets wat ik zeker niet voor mijn rekening zou durven nemen. Ik zal niet zeggen dat u dat wel wilt. Ten aanzien van de redenen is er dus voortdurend consistentie geweest.

Het tweede argument dat is aangevoerd, is dat er potentieel andere oplossingen zijn. Dat ontken ik niet. Ik denk niet dat dit de meest wenselijke oplossing is. Het verzoek is echter gekomen van VNG en IPO, die geconstateerd hebben dat deze situatie zich kan voordoen. Die instanties hebben meer inzicht in het lokale bestuur dan een bestuurder in Den Haag. Wie is dan de minister om te zeggen: ja, dat kun je wel een probleem vinden, maar ik meen dat je dat maar op een andere manier moet oplossen. Dat zou inderdaad denken zijn onder de kaasstolp. Dan zouden wij de gedecentraliseerde overheden met hun problemen laten zitten. Zo zit ik niet in elkaar.

De heer **Vliegenthart** (SP): De minister spreekt behartigenswaardige woorden over de VNG. Als dat geldt voor dit wetsvoorstel, geef ik hem in overweging dat de VNG ook behartigenswaardige woorden heeft gesproken over de sociale werkplaatsen.

Minister **Donner**: De VNG spreekt altijd behartigenswaardige woorden. Bij sommige punten is het echter een verantwoordelijkheid om primair hier te oordelen. Hier gaat het om de vraag of de situatie zich voordoet. Dan zijn VNG en IPO de eerste om daarover een oordeel uit te spreken. Het is de vraag of wij goede redenen hebben om het niet te doen, als men daar constateert dat er een vraagstuk is. Ik heb gezegd dat die redenen er niet zijn, hoezeer men ook kan zeggen dat er mogelijk

andere oplossingen zijn. Als men gevraagd wordt om hulp, moet men niet eerst gaan beoordelen of de vraag om hulp terecht is. Dan biedt men geen hulp. Andere overheden constateren via hun vertegenwoordigers dat er een probleem kan zijn of is. Ik meen dat het in dit geval aan de wetgever is om na te gaan of daarvoor een oplossing kan worden geboden, ook al zou de wetgever het mogelijk anders oplossen.

De heer **Engels** (D66): Ik heb al gemarkeerd dat de minister zei dat dit niet de beste oplossing is, maar dat nu eenmaal VNG en IPO iets hebben geroepen. Het is de vraag of wij daar dan altijd naar moeten luisteren. Soms moet je instanties tegen zichzelf in bescherming nemen.

De minister vraagt zich af of er misschien andere redenen zijn om dit niet te doen. Een van de redenen die door diverse fracties zijn genoemd, is dat er zich in de praktijk ongewenste neveneffecten kunnen voordoen op basis van deze regeling. Ik heb zelf genoemd de erosie van de sanctionering van politieke verantwoordelijkheid. In de stukken heeft de CDA-fractie erop gewezen dat je zwakke wethouders zo tijdelijk uit de wind kunt houden. De vraag is of wij dat moeten willen. Er zijn meer voorbeelden. Wij hebben bijvoorbeeld geregeld dat wethouders van buiten binnen twee jaar in de gemeente moeten wonen. Wij bieden een mogelijkheid om voor twee jaar een ontheffing te verlenen. Wat zien wij in de praktijk, ondanks het feit dat de VNG zegt dat gemeenten dat niet moeten doen? Wij zien dat die toestemming strijk en zet vier jaar lang in alle gemeenten wordt verleend. Wij kunnen wel denken dat die neveneffecten zich niet zullen voordoen en dat deze regeling vooral haar nut zal bewijzen als dingen op gemeentelijk niveau gaan ontsporen. Ik ben echter heel bang -- hoewel ik van nature niet angstig ben aangelegd -- dat juist dat effect zich vooral in de praktijk zal voordoen en dat de andere belangen die de minister terecht wil beschermen, eigenlijk al door iedere betrokkene zelf worden beschermd. Ik hoor graag een reactie van de minister over de erosie van de sanctionering en het oneigenlijke gebruik -- ik wil het woord "fraude" evenmin gebruiken als de heer Holdijk -- van deze regeling in de praktijk.

Minister **Donner**: De heer Engels zegt dat er andere en misschien in concrete situaties betere oplossingen zijn. Ik heb mijn mening gegeven. Het gaat om de vraag die er is. Ik zeg niet dat wetgeving altijd het beste instrument is, maar het gaat om een belemmering die alleen door wetgeving kan worden weggenomen. Dat is de reden om op dit punt met wetgeving te komen.

Ik denk juist dat het oneigenlijk gebruik minder zal zijn. In die situaties waarin men onder politieke omstandigheden al te gemakkelijk naar dat oneigenlijk gebruik grijpt, wordt wel verondersteld dat er een medische verklaring aan ten grondslag ligt. Ik heb al gezegd dat de medische verklaring en het verlof geen belemmering voor de gemeenteraad vormen om daarover te oordelen. Ik ben het dus niet met de

heer Engels eens dat er in die situatie oneigenlijk gebruik zal kunnen zijn.

De heer Holdijk wijst op oneigenlijk gebruik waarbij het verlot, als het eenmaal is verleend, te lang voortduurt omdat de betrokkene huiverig is om weer terug te komen in de politiek. Ook in dat geval zit het college erbij, maar ook dan is er een medische verklaring vereist. Waar gaat het nu om bij het gemeentebestuur? Het gaat er in het gemeentebestuur om dat de gemeente goed bestuurd wordt. De essentie van gemeentebestuur is niet dat men wethouders naar huis stuurt, maar dat men gewoon wethouders heeft die het gemeentebestuur goed doen. Zelfs in situaties waarin de persoon in kwestie minder goed functioneert, is dit een betere oplossing dan iemand laten zitten met de eventuele bijkomende schade van de terughoudendheid om dat te sanctioneren. Daarom zie ik de geldigheid van dat argument niet. De essentie van gemeentebestuur is niet het heenzenden van wethouders, maar dat wethouders zich verantwoorden en wij goede bestuurders hebben.

Tegelijkertijd constateer ik dat de heer Engels aan de ene kant zegt dat de vervanging geregeld zou moeten worden omdat gemeentebestuur gedepolitiseerd is, terwijl hij als belangrijkste argument om het niet te doen, de politieke sanctie van wethouders aandraagt. Daarin zit een zekere tegenspraak die mij eerder bevestigt in het vermoeden dat stromingen een rol kunnen spelen en dat we het, als het verzoek er ligt en er geen goede argumenten zijn om het niet te doen, beter wel kunnen doen.

Daarmee ben ik ook grotendeels ingegaan op de vragen van de heer Holdijk. Ik ben het geheel met hem eens dat de persoonlijke verantwoordelijkheid, als het om de gezondheid gaat, de primaire en uiteindelijke verantwoordelijkheid is. Daar wees ik ook op: er zal een verzoek moeten liggen. Dit wetsvoorstel is geen instrument om wethouders en gedeputeerden ongevraagd te beschermen tegen hun eigen plichtsbetrachting, maar dient om te voorkomen dat deze factor een reden zou kunnen zijn dat ze te lang doorgaan. Als dit probleem, waar door de VNG en het IPO op gewezen is, zich voordoet, is er geen reden om het niet weg te nemen terwijl dat wel mogelijk is, ook al moet je constateren dat er misschien niet frequent een beroep op dit wetsvoorstel gedaan moet worden. De wetgeving is er echter niet alleen voor frequente problemen. De moeilijkste gevallen worden juist vaak opgevoerd om aan te geven waarom een wettelijke regeling op een bepaalde wijze zou moeten worden ingekleed. Het gaat daarbij vaak om uitzonderingen en niet om de regel.

Mevrouw Van Bijsterveld is ingegaan op mijn stelling dat het feit dat men aan het maximumaantal wethouders zit, een praktische factor zou kunnen zijn. Nogmaals, ook in de andere situaties, als men niet aan het maximum zit, kan men van deze regeling gebruikmaken. Anders zou men er een wethouder bij moeten benoemen, waarmee niet gegeven is dat deze weer aftreedt wanneer de eerste weer optreedt. Met dit

wetsvoorstel wordt dat duidelijker geregeld. Ik heb aangegeven dat ik dit een lapmiddel vind in de situatie waarin men aan het maximum zit, maar ook als dat niet het geval is, is dit de betere oplossing. De situatie die ik schetste, geeft niet aan dat men systematisch zou kunnen constateren dat de colleges te klein zijn; dat ben ik met mevrouw Van Bijsterveld eens. Dat is hier niet het geval.

Ik ben al ingegaan op het feit dat gezondheid de causa finalis is die dit wetsontwerp beoogt te beschermen, ook al zijn er andere oorzaken en situaties die ertoe kunnen bijdragen dat die in het gedrang komt.

Het gaat bij bestuur niet om de eventuele stemverhouding. Het gaat erom dat men in een collegiaal bestuur de verschillende vraagstukken bespreekt. Als er geen collegiaal bestuur zou zijn, zou er meer reden kunnen zijn, omdat iedere wethouder dan alleenheerser is op zijn eigen terrein en bij de verantwoording niet de input van zijn collega's meeneemt. Juist vanwege collegiaal bestuur is er aanleiding om er in bepaalde situaties voor te zorgen dat de verschillende politieke gedachtestromingen betrokken zijn bij de meningsvorming.

Ten slotte zijn verschillenden ingegaan op het wegnemen van hobbels. Zoals ik heb aangegeven, is er een factor die voor de VNG en het IPO voldoende was om op dit probleem te wijzen en ons een verzoek te doen. De Kamer kan weliswaar zeggen dat er verschillende wijzen zijn waarop we daaromheen zouden kunnen gaan, maar dat is niet de wijze waarop we in een gedecentraliseerde eenheidsstaat reageren op dergelijke verzoeken. Als bijvoorbeeld van de zijde van de VNG wordt gewezen op de sociale werkplaatsen, zal dat ook dubbel en dwars reden zijn om daaraan aandacht te besteden. Dat betekent niet dat we op die wijze bestuurd worden, maar we kunnen hiervoor een oplossing vinden. Ook de Tweede Kamer meent dat er een reden is om hier een oplossing voor te vinden. Is dit dan reden om hier "nee" te zeggen? Iedereen vraagt het, iedereen constateert het, maar toch "nee", op basis van het argument dat er andere middelen zijn? Als dat een doorslaggevend argument was, zou veel wetgeving niet nodig zijn.

De beraadslaging wordt gesloten.

De voorzitter: De heer Vliegthart van de SP-fractie heeft stemming gevraagd over dit wetsvoorstel. Ik stel daarom voor om volgende week dinsdag over dit wetsvoorstel te stemmen.
**

Daartoe wordt besloten.

De vergadering wordt enkele ogenblikken geschorst.

*B

!Algemene Ouderdomswet/AOW!

Aan de orde is de voortzetting van de behandeling van:

- **het wetsvoorstel Wijziging van de Algemene Ouderdomswet teneinde een korting te kunnen toepassen op de toeslag voor de echtgenoot die jonger is dan 65 jaar (32430);**

- **het wetsvoorstel Wijziging van de wet houdende wijziging van de Algemene Ouderdomswet teneinde een korting te kunnen toepassen op de toeslag voor de echtgenoot die jonger is dan 65 jaar (32697).**

De beraadslaging wordt hervat.

*N

Minister **Kamp**: Voorzitter. Mag ik beginnen met de leden De Lange en Backer te feliciteren met hun maidenspeech? Het waren doorwrochte verhalen. Ik hoop dat deze de toon zetten voor de periode dat zij deel zullen uitmaken van de Eerste Kamer. Ik hoop ook dat zij veel genoeg zullen beleven aan hun lidmaatschap van dit huis.

Staat u mij toe, mijnheer de voorzitter, dat ik, hoewel het geen maidenspeech was, ook de heer Nagel gelukwens met zijn rentree. Het is een genoeg om ook met de heer Nagel te maken te krijgen.

Om nog een laatste vriendelijkheid te uiten voordat ik aan het echte werk begin zoals u dat van mij gewend bent, voorzitter, wil ik de Kamer bedanken voor de bereidheid om op zo korte termijn dit wetsvoorstel te behandelen. De vragen zijn vlak voor het weekend bij ons ontvangen. Wij hebben kunnen reageren op maandag en de Kamer was bereid om deze voorstellen nu te behandelen. Ik ben de Kamer daarvoor zeer erkentelijk.

De heer Elzinga zei dat wij dat heel wat vlotter hadden kunnen doen. Ik denk dat dit niet juist is. Misschien wil de heer Elzinga even met mij meekijken? Eind vorig jaar hebben wij dit wetsvoorstel hier behandeld. Dit huis heeft guidance gegeven hoe een eventuele novelle die mogelijk steun zou kunnen krijgen, eruit zou moeten zien. Wij hebben die novelle vervolgens uitgewerkt en op 23 februari voor een adviesaanvraag naar de Raad van State gestuurd. Op 2 maart hebben wij het advies van de Raad van State gekregen. Op 11 maart hebben wij dat met een nader rapport naar de Tweede Kamer gestuurd en al op 21 april werd de nota naar aanleiding van het verslag richting Tweede Kamer opgesteld. Op 9 juni was de Tweede Kamer in staat om dit plenair te behandelen. Op 14 juni heeft daar de stemming plaatsgevonden en nu ligt het al bij u op de tafels. Ik hoop dat de heer Elzinga met mij wil constateren dat het nogal wat tijd heeft gekost, maar dat die tijd nodig was voor de procedure die een zorgvuldige behandeling vergt.

De heer Elzinga zei dat hij de indruk kreeg dat bezuinigen een ideologisch doel is van dit kabinet. Dat is niet zo. Het is echter wel de overtuiging van dit kabinet dat het op orde brengen van de overheidsfinanciën in het belang is van iedereen in dit land. Het houdbaarheidsprobleem

van de overheidsfinanciën is voor een deel door de AOW-uitgaven veroorzaakt. Het is dan ook logisch dat een deel van de oplossing daar gezocht wordt. Misschien mag ik even illustreren waarom het redelijk is dat wij dat doen?

In deze kabinetsperiode zal de begroting van Sociale Zaken en Werkgelegenheid exclusief AOW-uitgaven dalen met 3,6 mld. reële euro's, maar in diezelfde periode stijgen de uitgaven voor de AOW met 3,7 mld., waardoor wij er net in slagen om het totaalbedrag voor SZW gelijk te houden. Ondanks alle maatregelen die in het regeerakkoord staan en die allemaal hierin verwerkt zijn, moet er in deze kabinetsperiode 3,7 mld. extra worden opgebracht voor de AOW.

Ik zeg in het bijzonder tegen de heer Elzinga, die ook namens de fractie van de PvdA sprak, dat dit voorstel geen onderdeel is van de bezuinigingstaakstelling van 18 mld. Dit voorstel is ingediend door het vorige kabinet, waarvan ook de PvdA deel uitmaakte. Een PvdA-bewindspersoon heeft het ingebracht. Ik heb het ongewijzigd in de Tweede en in de Eerste Kamer verdedigd. Het maakt geen deel uit van de bezuinigingsopdracht van het huidige kabinet. Het zou dan ook niet vreemd zijn als bij enkele partijen ter linkerzijde enig begrip zou zijn voor de wenselijkheid van dit voorstel. Ik wil niet uitspreken bij wie er wel redelijkheid aanwezig is. Bij de vorige plenaire behandeling in dit huis is een aantal bezwaren naar voren gebracht en is aangegeven hoe daarvoor een oplossing gevonden kon worden. In de geest van de behandeling hier in de Eerste Kamer ben ik met deze novelle gekomen. Ik hoop dat wat de heer Elzinga daarover tegen mij gezegd heeft, niet verwijtend bedoeld was. Ik denk dat het een kwestie is van gemeen overleg in dit huis en dat zou wat mij betreft niet tot de uitzonderingen hoeven te behoren.

De heer **Noten** (PvdA): Voorzitter. Al op 10 december heeft de minister er bij voortduring op gewezen dat hij dit wetsvoorstel niet in eerste instantie had ingediend. Hij heeft er ook bij voortduring op gewezen dat dit door het vorige kabinet gedaan is en dat bewindslieden van het vorige kabinet er hun handtekening onder hebben gezet. De heer Van Driel heeft daarop keer op keer gereageerd, maar de minister schijnt het nodig te vinden om dat te herhalen. Het is dus een heel belangrijk punt. Dat kan niet anders. Mag ik daaruit afleiden dat als het vorige kabinet dit voorstel niet had ontwikkeld, deze minister het ook niet gedaan zou hebben? Of beschouwt hij dit als een zeer zware last die hem door het vorige kabinet is opgelegd en zou hij tot een ander voorstel gekomen zijn? Als die conclusie niet juist is, vraag ik de minister gewoon zijn verantwoordelijkheid te nemen, voor het voorstel te gaan staan en niet voortdurend te verwijzen naar het vorige kabinet.

Minister **Kamp**: Voorzitter. Ik begrijp dat het niet zo leuk is voor de vertegenwoordiger van de Partij van de Arbeid om dit te horen. Het is ook voor mij niet zo leuk te merken dat als je een voorstel uit die koker ongewijzigd in het parlement verdedigt,

er zowel in de Eerste als in de Tweede Kamer een "njet" komt. U kunt dan een reactie verwachten en die is dan ook gegeven.

Ik weet niet wat ik gedaan zou hebben als ik destijds voor die keuze had gestaan. Ik weet wel dat ik het voorstel nu met overtuiging voor mijn rekening heb genomen en het ook verdedig. Dat heb ik zowel in de Tweede Kamer als in de Eerste Kamer gedaan. Ik mag toch hopen op enige consequentheid in de omgang met het parlement! Zo zie ik dat en ik hoop dat u het mij gunt dat hier naar voren te brengen.

Dit wetsvoorstel en de bijbehorende novelle strekken ertoe om de partnertoeslag met ingang van het komende jaar met 10% te korten. Wij doen dat voor huishoudens met een inkomen boven €30.000. Huishoudens met een inkomen tot €30.000 worden ontzien. Er zijn inderdaad inkomensgevolgen. Ik zal daarover straks wat meer zeggen. De heer Nagel zei tussen 2% en 3%. Voor inkomens tot €30.000 zijn de gevolgen 0%. Precies bij €30.000 is sprake van een negatief effect van 2,25%. Naarmate het inkomen hoger wordt, daalt het tot uiteindelijk 0%. Het maximum van 2,25% ligt op €30.000. Dit voorstel is vorig jaar in de Kamer aan de orde geweest. De uitkomst van het overleg dat wij toen hebben gevoerd, ligt nu voor. Mijn oorspronkelijke voorstel had een grens van €20.000 en een korting van 8%. Bij een inkomensgrens van €30.000 hoort een hoger kortingspercentage en dat komt nu uit op 10. Ik heb vorig jaar in de Kamer aangegeven dat het de bedoeling was om dit in te voeren per 1 juli 2011. Ondanks de bereidwillige medewerking van de Eerste Kamer kan dat op die datum niet op een verantwoorde manier plaatsvinden. Ik streef nu naar invoering per 1 augustus aanstaande en hoop dat u mij daarvoor de ruimte biedt. Wij hebben het voorwerk al gedaan. De brieven om mensen te informeren en hun de gelegenheid te geven om aan te tonen dat hun inkomen beneden €30.000 is, liggen klaar. Als u instemt met dit voorstel zullen die binnen enkele dagen verzonden worden. De gegevens van mensen met een inkomen beneden €20.000 zijn bekend bij de SVB. Die mensen hoeven niet met aparte gegevens te komen, maar mensen die meer verdienen maar toch onder €30.000 zitten, hebben drie weken de tijd om dit aan de SVB door te geven. Vervolgens wordt bekeken of zij wel of niet voor deze korting op de partnertoeslag in aanmerking komen.

De heer **Elzinga** (SP): Voorzitter. De minister geeft aan dat het oorspronkelijke voorstel was een inkomensgrens van €20.000 met een korting van 8%, dat nu de inkomensgrens omhoog is getrokken tot €30.000 en dat daarbij dan 10% hoort. Kan hij dat logische verband nog eens uitleggen?

Minister **Kamp**: Ik dank de heer Elzinga dat ik daarvoor de gelegenheid krijg. De marges worden altijd bepaald door de regels en de afspraken. Afsproken is dat het kabinet zorgt voor de houdbaarheid van de overheidsfinanciën. Daarbij hoort een ombuiging van 18 mld. Daar maakt dit geen deel van uit. Dit maakt onderdeel uit van onze

wens om ieder jaar met een sluitende begroting bij de Kamer te komen. Wij hebben deze bezuiniging meegenomen in de begroting. Als wij deze bezuiniging hier niet zouden kunnen realiseren zoals voorgesteld, zouden wij haar ergens anders moeten realiseren. Uitgaande van onze wens om de bezuiniging hier te realiseren, uitgaande van die bezuinigingstaakstelling van 100 mln. op dit punt, is de koppeling gelegd met die €20.000 8% en die €30.000 10%.

De beoogde invoeringsdatum is 1 augustus aanstaande. Vorig jaar is met alle mensen die hiervoor in aanmerking komen, gecommuniceerd dat er een voorstel bij de Eerste Kamer lag en dat, als dat gesteund zou worden, die korting zou worden doorgevoerd. De steun van de Eerste Kamer is er niet gekomen. Wij hebben niet weer aparte brieven verstuurd, omdat wij nog niet wisten wat het vervolg zou brengen. Je moet niet communiceren over iets waar je niet zeker genoeg van bent. Vandaar dat wij via de website van de SVB de mensen in de gelegenheid hebben gesteld om informatie te krijgen. Als zij zouden bellen, krijgen zij die informatie natuurlijk ook. Wij hebben ze in de tussenperiode op de hoogte gehouden en wij zullen ze, indien de Kamer positief besluit, opnieuw informeren. De korting kan dan per 1 augustus aanstaande worden gerealiseerd.

De heer **Elzinga** (SP): Dat lijkt mij een nieuw inzicht. De minister zegt: over datgene waar je niet zeker genoeg van bent, moet je niet communiceren. Over die vorige datum was wel gecommuniceerd voordat er duidelijkheid was over het besluit van deze Kamer. Is het voortschrijdend inzicht dat het nu niet gebeurt?

Minister **Kamp**: Ja, wij hebben de vorige keer gecommuniceerd voordat het in de Eerste Kamer kwam, omdat dat ons verantwoord leek op grond van de inschatting die wij hadden gemaakt. Ik heb al wat verteld over de voorgeschiedenis. Er is een brede wens om te zorgen voor een sluitende begroting. Ik had de inschatting gemaakt dat het verantwoord was. De uitkomst van de Eerste Kamer was zoals zij was. Ik heb de tweede keer een andere inschatting gemaakt. Het leek mij beter om nu eerst af te wachten wat de Eerste Kamer zou beslissen en mij pas dan tot de mensen te richten. In de tussenperiode heb ik de mensen via de website op de hoogte gehouden.

De heer Nagel zei dat 40% van de ouderen nog niet op internet is aangesloten. Hij en ik zullen erover verheugd zijn dat 60% dat wel is. Mogelijk zijn degenen die niet aangesloten zijn, via relaties, familie of kennissen in staat geweest om geïnformeerd te worden. Dat kon natuurlijk ook steeds per telefoon. De mogelijkheid om via internet met ouderen te communiceren, wordt jaarlijks groter. Dat is een heel goede ontwikkeling. De verschillen tussen het internetgebruik door ouderen en door jongeren, nemen af. Dat is een bewijs van het feit dat ouderen steeds vaker actief in de samenleving blijven participeren.

De heer **De Lange** (OSF): De minister zegt dat de deelname van ouderen aan het internet toeneemt. Dat is een feit, maar het is niet het interessante punt waar het hier om gaat. Het gaat er hier om hoe de mensen op dit moment bereikt worden. De heer Nagel heeft terecht opgemerkt dat 40% van de ouderen geen toegang tot het internet heeft. Iedereen die in ouderenorganisaties actief is geweest, weet dat het kennismaken van zaken via het internet een heel groot probleem is. Dat de toekomst wellicht zonniger is dan het heden, hopen wij met z'n allen, maar op dit moment is die participatie beperkt. Wij hebben wel degelijk een communicatieprobleem. Mensen hebben vorig jaar een brief ontvangen. Sindsdien heeft men niets meer gehoord. In redelijkheid mogen die mensen aannemen dat de zaak zijn verloop heeft gehad, dat er niets meer gebeurt.

Minister **Kamp**: Wij zijn het er in ieder geval over eens dat 60% van de ouderen actief van internet gebruikmaakt. Alle ouderen zijn geïnformeerd over wat hier ging spelen. Daarna hoefden zij niet dagelijks via internet te volgen wat er aan de hand was, maar één keertje naar de site van de SVB gaan was voldoende om te weten dat de zaak was uitgesteld totdat het onderwerp opnieuw in de Eerste Kamer aan de orde zou komen. Een telefoontje was voldoende geweest om die informatie te krijgen. Men was geïnformeerd of men was in staat om geïnformeerd te zijn. Bij dit soort maatregelen ben je natuurlijk altijd afhankelijk van de parlementaire besluitvorming. Dat laat niet altijd toe dat je communiceert op een wijze die je zou prefereren als je niet gezegd was met parlementaire besluitvorming.

De heer Backer zei dat eerst was aangekondigd dat het in 2015 zou gebeuren, terwijl het nu plotseling al in 2011 komt. Wij moeten twee dingen uit elkaar houden. In 2015 vervalt de partnertoeslag helemaal. Ik zit sinds 1994 in Den Haag, maar nog vóór mijn tijd is daar door het parlement toe besloten. In 2015 worden alle ouderen geacht, individueel voor hun inkomen te kunnen zorgen. Dan vervalt die partnertoeslag 100%. Wat wij tot 2015 doen, is doorgaan met betalen, maar wij voeren nu een korting van 10% door voor inkomens boven de €30.000 met beperkte koopkrachtgevolgen. Het is niet zo ingrijpend als wat er in 2015 gebeurt. Wat er in 2015 gebeurt, geeft al aan wat onze inschatting is van de kansen van ouderen op de arbeidsmarkt. Ik denk dat dat een reële inschatting is. De arbeidsdeelname van vrouwen boven de 60 is verdubbeld. Het percentage ligt niet zo hoog: iets boven de 20. Vanaf 62 jaar werkt men gemiddeld niet meer. Het gemiddelde jaar van uittreden is 62. Wat er aan deelname tussen 60 en 65 is, wordt vooral door 60- en 61-jarigen gerealiseerd. De cijfers die de heer Backer noemde, hebben betrekking op een arbeidsdeelname van twaalf uur en meer per week. Om in deze korting te voorzien via werken, is een factor vijf lager dan die twaalf uur per week voldoende. Twaalf uur per week komt neer op 540 uur per jaar, maar hier is 100 uur werken tegen het minimumloon voldoende, dus

twee of tweeënhalve week, om in vervangend inkomen te voorzien.

De maatregel raakt met name de groep van 65- tot 69-jarigen, omdat gemiddeld de partnertoeslag vier jaar duurt. Het gemiddelde verschil in leeftijd is vier jaar. Gedurende die vier jaar is er een korting van 10% op de helft van het totale gezinsinkomen aan AOW. Er zijn een paar cijfers genoemd over de koopkracht en het vermogen van deze ouderen. Wij moeten helder op ons netvlies hebben hoe dit zit. In de periode 2001-2009 is er bij de 65-minners een stijging van de koopkracht geweest met 21%. Bij deze groep, de 65- tot 69-jarigen, is er een stijging van de koopkracht geweest van 37%. Het gaat dus niet om een groep die de afgelopen jaren slecht behandeld is, integendeel. Over de vermogenspositie heb ik de vorige keer al iets gezegd. Het is niet zo dat sommige ouderen vermogen hebben, het gemiddelde vermogen in 2009 bedroeg €240.000. Het is waar dat dit voor een belangrijk deel in de eigen woning zit, maar die is vaak hypotheekvrij, hetgeen betekent dat de woonlasten voor deze groep beperkt zijn. Gelet op de vermogenspositie, maar in het bijzonder de inkomenspositie heeft deze groep zich de afgelopen jaren niet slecht ontwikkeld.

Ik ben al ingegaan op de flinke groei in de arbeidsdeelname. De groep van vrouwen net boven de 60 kent de meest bescheiden arbeidsparticipatie, maar ook daar is een verdubbeling te zien. In alle andere groepen die je vanaf 55 jaar kunt onderscheiden, groeit de laatste jaren de arbeidsdeelname van ouderen fors. Het is de overtuiging van het kabinet dat wij de werkkraft van deze mensen ten minste tot het 65ste jaar, en liefst ook op het 66ste en 67ste jaar als de pensioenleeftijd wordt verhoogd, zeer goed kunnen gebruiken. Binnenkort zal ik dan met een voorstel komen, in eerste instantie aan de Tweede Kamer, waarbij ik aangeef dat er een pakket van maatregelen komt waarover met sociale partners overeenstemming is bereikt, om de arbeidsdeelname van ouderen, die al fors is gestegen, verder te verhogen, waarbij het mijn ambitie is om ze evenredig blijvend te laten participeren op de arbeidsmarkt. Mijn streven is een arbeidsmarktparticipatie gelijk aan die van de generatie die nog wat jonger is.

De heer **Thissen** (GroenLinks): De getallen die de minister noemt, zijn bemoedigend, maar dat gaat vooral om de groei van het aantal mensen dat al op de arbeidsmarkt aanwezig waren, en die nu langer blijven. Maar dat geldt volgens mij niet voor oudere vrouwen boven de 55 jaar die zich als herintreder melden. Dat is een problematische groep, reden waarom wij daarover samen met de SP, de Partij voor de Dieren en de Partij van de Arbeid vragen hebben gesteld. Wat kan de minister hun bieden in het kader van re-integratie, om hen heel doelbewust bij het verliezen van de AOW-toeslag, naar de arbeidsmarkt te leiden?

Minister **Kamp**: Allereerst: wat gedaan moet worden om in vervangend inkomen te voorzien, is tweeënhalve week werken tegen een minimumloon, op jaarbasis. Maar de noodzaak daarvan wordt in wat mindere mate gevoeld, omdat de inkomens tot €30.000 in dit voorstel worden ontzien: het begint pas na €30.000 te spelen, en dan gaat het om een percentage voor de eerste groep van 2,25. Een van de woordvoerders zei: dan doe je het af met een verwijzing naar het UWV. Nee, het UWV is de overheidsdienst die hiervoor is. Wij hebben daar een groot budget voor uitgetrokken, en daar werken veel gekwalificeerde mensen die er onder andere zijn om de aansluiting tussen vraag en aanbod op de arbeidsmarkt te realiseren. Dit is dus de overheidsinstantie die daarvoor is. Als ik verwijs naar een overheidsinstantie die daarvoor is, maak ik me er niet met een jantje-van-leiden van af, maar dan verwijs ik terecht. Als de Kamer positief besluit over dit voorstel, zijn wij van plan om bij de informatie die nog naar betrokkenen gaat -- bijvoorbeeld in verband met de beschikking over de korting op de partnertoeslag -- te verwijzen naar het UWV. Ik doe dat ook met groot genoegen.

De heer Elzinga zei dat ik me wel aan de vaste verandermomenten moet houden, want dat is nu eenmaal de afspraak. Dat is een afspraak, maar de afspraak is ook dat daarop vaste uitzonderingen zijn. Het is regeringsbeleid om vaste verandermomenten als uitgangspunt te nemen, en het is regeringsbeleid om in een aantal gevallen uitzonderingen te maken. Daarbij gaat het met name om die gevallen, dat er aanmerkelijke ongewenste publieke nadelen zouden zijn als we de zaak zouden uitstellen. Oorspronkelijk was gerekend op invoering per 1 januari 2011, wat later 1 juli 2011 werd, en nu gaan we uit van 1 augustus 2011, indien de Kamer positief besluit. Er is dus al een paar keer uitstel geweest. Dat kost ons 8 mln. per maand, wat ergens anders moet worden binnengehaald. Om dat zoveel mogelijk te beperken, zijn wij in overeenstemming met het vastgestelde beleid op dit punt van het vaste verandermoment afgeweken.

Ik hoop dat de heer De Lange heeft opgepakt dat het laatste wat ik wil doen, is ouderen stigmatiseren, integendeel. Ouderen vervullen een cruciale functie in onze samenleving, ten minste tot hun 65ste, en daarna ook op andere manieren. Ik heb de vaste wens om de maatschappij zo lang mogelijk van hun arbeidskracht te laten profiteren en ben dan ook van plan, er met beleid naar te streven dat de arbeidsdeelname van ouderen, al verdubbeld in de afgelopen jaren, nog verder stijgt. Van stigmatisering is van de kant van de regering absoluut geen sprake.

De heer De Lange vroeg zich ook af, waar het werkgelegenheidsbeleid van de regering blijft. Het zal hem niet zijn ontgaan dat Nederland samen met Noorwegen het laagste werkloosheidspercentage van Europa heeft. Ook onze jeugdwerkloosheid is het laagste, samen met Duitsland, van heel Europa. Wij hebben op dit moment al een arbeidsmarktsituatie waarin de spanning al voelbaar is, en waarin bedrijven zich alweer zorgen maken over de toekomst. Wij hebben

de vaste overtuiging om dat lage werkloosheidspercentage vast te houden, maar sterker nog, wij willen de arbeidsdeelname van ouderen, arbeidsgehandicapten, vrouwen en mensen met een niet-Westerse allochtone achtergrond, op het gemiddelde niveau zien te brengen. Wij zijn daarin zeer ambitieus.

Tegen de heer Nagel kan ik over die tweeënhalve week zeggen dat het geen ambtenaar was achter zijn computer, maar de minister achter zijn computer.

De woordvoerder van D66 heeft tegen mij gezegd -- ook hij -- dat hij vond dat deze maatregel eigenlijk wel een beetje onverhoeds kwam. D66 is niet bang om iets snel te doen als ze denken dat dat noodzakelijk is. Het kabinet heeft voorgesteld, de leeftijd voor het ingaan van het pensioen te verhogen van 65 jaar naar 66 jaar in 2020, omdat wij denken dat mensen een behoorlijke periode moeten hebben om zich daarop voor te bereiden. D66 vindt dat niet nodig, en denkt dat het veel sneller kan. Dan gaat het toch om wel iets veel ingrijpenders: een jaar langer werken dan dat je hier voor inkomens boven de €30.000 gedurende gemiddeld vier jaar een korting hebt op de helft van het gezamenlijke AOW-inkomen van 10%. Dat is toch iets heel anders. Ik weet niet of die onverhoedzaamheid voor D66 een doorslaggevend punt zou moeten zijn. Dat maak ik gelukkig niet uit, dat maakt de fractie van D66 zelf uit.

Ik heb het op prijs gesteld te mogen reageren op wat de woordvoerders naar voren hebben gebracht, en ik hoop met mijn reactie te hebben bevorderd dat brede steun voor dit voorstel kan worden verkregen.

*N

De heer **Elzinga** (SP): Voorzitter. Dank voor de antwoorden van de minister in eerste termijn. Ik geloof dat hij inderdaad al mijn vragen langs is gegaan.

In eerste termijn heeft deze Kamer door vier woordvoerders namens in totaal zeven fracties laten blijken dat er nog veel niet mis te verstane bezwaren tegen het aangepaste voorstel leven. Een ondersteuning van de kant van de Kamer voor het voorstel heb ik hier vandaag nog niet gehoord. De coalitiepartner daarentegen, de gedoogpartner in de Tweede Kamer en de kleine christelijke fracties hebben we tot op heden helemaal niet gehoord in dit debat. Tot hen wil ik me straks ook nog even richten.

Ik heb het proces tot de totstandkoming van deze novelle zitten meerekenen, en er kan inderdaad niet anders dan worden geconcludeerd dat het departement wel degelijk redelijk hard heeft doorgewerkt om het zo vroeg al bij de Tweede Kamer te krijgen, waar het dan tussen de schriftelijke beantwoording in de memorie van antwoord en de plenaire behandeling van 21 april tot 9 juni heeft liggen wachten, ongetwijfeld vanwege de drukke agenda daar. Dat is jammer, maar het was wellicht te verwachten, gezien de bekendheid van de agenda's. Achteraf moeten we misschien concluderen dat 1 juli te ambitieus is

gepland en kunnen we daarvan leren. De minister geeft in antwoord op mijn vraag aan dat hij het korten op de AOW wel redelijk vindt, in tegenstelling tot de fracties namens welke ik in eerste termijn sprak, omdat de uitgaven stijgen. De SP vindt dat een tamelijk bizar argument, want deze kostenstijging is al heel lang voorzien en bekend. Daar wordt ook op allerlei niveaus rekening mee gehouden. Om die reden hebben we ook een pensioendiscussie en hebben we een AOW-fonds in de jaren negentig opgericht. Die stijgingen waren voorzien en ik kan de minister verzekeren dat de kosten nog wel even zullen doorstijgen. Maar dat kan toch geen reden zijn om daar iedere keer weer in te schrappen. De mensen hebben het gevoel dat zij recht hebben op hun AOW en ingaan tegen eerdere toezeggingen en beloftes is wat ons betreft dus geen goed idee.

De minister geeft ook aan dat deze bezuiniging geen deel is van het pakket van het regeer- en het gedoogakkoord. Dat is mooi; nog meer redenen voor de fracties die zich achter deze akkoorden hebben geschaard om zich in dit debat vrij te kunnen bewegen. Tegelijkertijd zegt de minister echter dat het wel om de omvang van de bezuiniging gaat, die al was ingepland in de begroting. Dat is uiteindelijk het enige argument om met een novelle van 8% naar 10% te gaan. Het is, kortom, het enige argument voor het toch willen doorvoeren van dit wetsvoorstel. Ik zou dit toch "ideologisch bezuinigen" willen noemen, in tegenstelling tot de minister. Het is een pluspunt dat de minister wijzer is geworden in die zin, dat hij voortaan het standpunt van de Eerste Kamer zal afwachten voordat de bevolking over de gevolgen van nieuwe wetsvoorstellen zal worden ingelicht.

De minister noemde het UWV als de aangewezen instantie waar mensen zich moeten melden als zij betaald werk zoeken. In het geval van deze doelgroep gaat het echter ook vaak om nuggers -- niet-uitkeringsgerechtigden -- en daarvoor is de gemeente de aangewezen instantie. De gemeenten laten dat helaas ook nog wel eens liggen voor deze groep.

Mijn fractie is door het antwoord van de minister nog altijd niet overtuigd. Zij wacht natuurlijk de tweede termijn van de minister af en zal daarna haar eindafweging maken. Ik vraag daarom ook nu vast stemming aan.

Ik kom nu bij de fracties die tot dusverre afwezig zijn geweest in dit debat. Mijn stelling is altijd dat fracties hier een eigenstandige afweging maken, onafhankelijk -- als het goed is -- van regeer- en gedoogakkoorden en van de stellingname in de Tweede Kamer. Indien een fractie hier van standpunt verandert of een standpunt inneemt dat anders is dan dat van de evenknie aan de overkant, vinden wij die andere afweging natuurlijk wel zeer interessant. Het is vreemd als die achterwege zou blijven, want er komt een ander standpunt uit.

Ik had in eerste termijn de verwachting uitgesproken dat de VVD-fractie consequent de eigen minister zal steunen. Dat heeft zij in december gedaan en in de Tweede Kamer heeft zij dat tot tweemaal toe gedaan. Ik verwacht ook dat

de CDA-fractie in de senaat akkoord gaat, omdat de minister met deze novelle precies heeft uitgevoerd waarom de CDA-woordvoerder in december heeft gevraagd. Het is ook in lijn met de wijze waarop in de Tweede Kamer is gestemd. De PVV-fractie had ik reeds uitgenodigd om deel te nemen aan het debat, want ik ben oprecht nieuwsgierig naar de argumenten van deze fractie, temeer omdat het niet in het gedoogakkoord staat en omdat naar mijn mening Henk van 65 jaar en Ingrid van 62 jaar niet bepaald zitten te wachten op dit AOW-bezuinigingsvoorstel. Maar als zij niet aan het debat deelnemen, vermoed ik dat zij, net als hun collega's in de Tweede Kamer, hiermee zullen instemmen. Zeer benieuwd ben ik naar de stellingname van de fracties van de ChristenUnie en de SGP, omdat we alle andere fracties hebben gehoord die niet tot de coalitie behoren. In december heeft de ChristenUnie ook namens de SGP uitgesproken dat dit voorstel in meer dan een opzicht ongelukkig is. In een opzicht wordt in de novelle aan een van de bezwaren van de Kamer tegemoet gekomen. De woordvoerder van de ChristenUnie gaf aan dat ook het vertrouwen van de burger in de overheid in het geding was. De ChristenUnie heeft ook gewezen op de zeer minimale kansen op de arbeidsmarkt. Dit argument kwam ook vandaag weer naar boven. Zij concludeerde al na de eerste alinea dat weliswaar de daadkracht van dit kabinet te prijzen was, maar dat het daadkracht met blinde trekken was.

In de tweede termijn waren de bezwaren onverminderd. Ook in de derde termijn zie ik geen verplichtingen. Wel zie ik blijdschap dat het voorstel van destijds van de baan is, maar over het optrekken van de grens van €30.000 -- het enige wat in de novelle is geregeld -- werd gezegd dat het voor de vuist weg was en dat er een beredeneerde visie onder moest liggen. Ik heb die niet gelezen of gehoord.

Vervolgens heeft mevrouw Ortega-Martijn, de woordvoerder van de ChristenUnie in de Tweede Kamer, op 9 juni naar voren gebracht dat de hoogte van de inkomensdaling als gevolg van dit gewijzigde voorstel voor de ChristenUnie niet acceptabel was. Als de fractie van de ChristenUnie in deze Kamer er anders over denkt, zou ik graag willen weten waarom het hier wel acceptabel zou zijn.

Dezelfde woordvoerder in de Tweede Kamer heeft gepleit voor een jaar uitstel, omdat er nog steeds onvoldoende tijd is voor de mensen om zich serieus te kunnen voorbereiden op dergelijke inkomensconsequenties. Daarop heb ik helaas ook in dit voorstel geen antwoorden gekregen. Dezelfde vragen kunnen ook gesteld worden in de richting van de SGP-fractie, omdat de SGP-fractie in de Tweede Kamer met enige blijdschap sprak over "driemaal is scheepsrecht" en zij hoopte dat het in derde behandeling in de Tweede Kamer uiteindelijk zou sneuvelen.

De heer **Kuiper** (ChristenUnie): Wij hebben in eerste termijn niet het woord gevoerd, omdat wij geen nieuwe vragen aan de minister hadden. Ik zag dus geen noodzaak om mee te doen, maar ik zal straks in de tweede termijn het standpunt van de

fractie van de ChristenUnie over dit voorstel toelichten.

De heer **Elzinga** (SP): Ik kijk ernaar uit! Hartelijk dank.

*N

De heer **Nagel** (50PLUS): Voorzitter. Ik dank de minister voor zijn vriendelijke woorden, hoewel de waardering afnam toen hij inhoudelijk over het onderwerp sprak. Een rode draad in zijn betoog en in de schriftelijke voorbereiding is de al veel eerder gesignaleerde kloof tussen de burgers en de houding en de opvatting van de Haagse politici. Ook vandaag is dit de rode draad in het betoog van de minister. Als 40% van de ouderen geen internet heeft, is dat een belangrijk gegeven. Daar wordt een beetje overheen gefietst door de minister. Hij bedenkt nog een uitweg, namelijk dat de mensen toch kunnen bellen. Maar het is toch niet reëel dat mensen die acht maanden niets gehoord hebben en daardoor denken dat het van de baan is, opeens bedenken dat ze maar even zullen bellen? Alsof het bellen naar het ministerie of de SVB zo gemakkelijk is. Dat is een lijdensweg. De minister had in de voorlichting veel actiever moeten zijn. Twee keer per jaar gaat een bericht uit naar alle AOW'ers over de verhoging. In mei wordt de verrekening van het vakantiegeld verstuurd. De minister had daar gemakkelijk een briefje bij kunnen doen met de stand van zaken op dat moment. Dat was een heel klein beetje service geweest, die je van een goed functionerende overheid mag verwachten. Neen, het is hooghartig: we hebben niets te melden en mensen kunnen toch bellen als zij acht maanden niets gehoord hebben. Met dergelijke redeneringen vervreemdt de overheid zich van de burger. In eerste instantie sprak ik over het onderzoek van Maurice de Hond. Daaruit blijkt dat maar 74% van de mensen ouder dan 50 jaar zegt dat ze in Den Haag maar wat doen. Zij voelen zich machteloos. Kennelijk is dit kabinet het percentage nog niet hoog genoeg. De kloof tussen wat de politici doen en wat de burgers ervaren, neemt alleen maar toe. Dat kan niet goed blijven gaan. Ik kan een brief laten zien die ik gisteren heb ontvangen van een 70-jarige man, die altijd alleenverdiener is geweest. Zijn vrouw heeft niet gewerkt. Hij schrijft dat zij erop hadden gerekend dat zij tot 2015 niet gekort zouden worden en dat ik zijn laatste strohalm ben om duidelijk te maken dat dit uitermate onredelijk is. Maar wat je ook zegt, het heeft geen effect. Liever de schade van een onbetrouwbare overheid groter maken dan tegemoetkomen aan wat er onder grote groepen van de bevolking leeft. Dat vinden wij een droeve zaak, want het getuigt in onze ogen van Haagse arrogantie. De kloof tussen de burger en de politiek in Den Haag wordt hierdoor onnodig steeds groter.

Wat betreft de houding van de fracties van de ChristenUnie en de SGP ga ik ervan uit dat het primaat ligt aan de overzijde en dat zij het stemgedrag van hun fracties in de Tweede Kamer zullen volgen.

*N

De heer **De Lange** (OSF): Mijnheer de voorzitter. Allereerst dank ik de minister voor zijn vriendelijke woorden en voor de toelichting op de vragen. Hij is inderdaad op het merendeel van de vragen ingegaan, maar of het helemaal bevredigend is, is een andere vraag. Daar moet ik nu toch even op terugkomen.

Het woord "koopkracht" is uitgebreid aan de orde geweest. Er wordt met cijfers gegooid. Als het om cijfers gaat, is het erg belangrijk om helder te zijn over de cijfers die wij bedoelen. Als we kijken naar koopkracht in absolute zin, dan is duidelijk dat de koopkracht van de Nederlandse bevolking omhoog gaat en dat de koopkracht van ouderen omhoog gaat. Als je die cijfers analyseert, komt dat vooral doordat mensen zonder pensioen of mensen met een heel minimaal pensioentje statistisch langzaam maar zeker aan het uitsterven zijn. De mensen die overblijven, zijn degenen die langere tijd na de Tweede Wereldoorlog hebben gewerkt, die gespaard hebben voor hun pensioen en die langs die weg een groter pensioen, een groter inkomen en grotere koopkracht hebben verworven dan mensen van voor die periode. Het is dus een heel normaal, autonoom proces dat de koopkracht van iedereen in Nederland omhoog gaat, ook van de ouderen, en misschien van de ouderen nog wel iets sneller door het effect dat ik noemde.

Er is een ander effect en dat is veel interessanter. Dan gaat het om de koopkracht in relatieve zin. Dat is een veel knellender onderwerp, want als we kijken naar mensen die gewoon een baan hebben, die op de arbeidsmarkt actief zijn, en naar ouderen die ofwel gepensioneerd zijn of in heel veel gevallen niet actief kunnen zijn op de arbeidsmarkt, dan zien we dat zich enorme verschillen voordoen. Wat betreft de AOW moeten we constateren dat de ontwikkeling ervan over een lange periode de koopkracht niet heeft bijgehouden door de ontwikkeling van de inflatie. Er is heel veel baanbrekend werk over van Harrie Verbon, uit Tilburg, die dat allemaal in groot detail onderbouwt.

Als we kijken naar de aanvullende pensioenen sec, dan kunnen we constateren dat mensen die in een periode van vier jaar gepensioneerd zijn geweest vergeleken met mensen die werken, een achterstand hebben opgelopen van 8% in koopkracht. Dat kan nog steeds betekenen dat de absolute koopkracht omhoog is gegaan, maar vergeleken met mensen die werken, blijven ouderen consistent achter. Dat betekent dus dat de ouderen in relatieve zin steeds meer tekortkomen, ook in hun eigen beleving, vergeleken met mensen die werken.

Wat mij betreft is het een teken van beschaving als wij met z'n allen zouden willen dat de koopkrachtontwikkeling van de ouderen, even los van de absolute cijfers, in relatieve zin gelijke tred houdt met die van de mensen die werken. Ik denk dat dit een opgave van beschaving is. Op verkiezingsbijeenkomsten vraagt men altijd of dat links of rechts is. Men mag zelf beoordelen of dat links of rechts is, maar het is een teken van eenvoudige beschaving, en daar houd ik mij dan maar aan.

Dan gaan we kijken naar het werkgelegenheidsbeleid en de arbeidsdeelname. Het goede nieuws dat ik eruit destilleer, is dat er kennelijk plannen zijn om hier iets aan te doen. Laten we niet cynisch zijn en zeggen dat die plannen veel te laat komen, maar laten we dat positief beoordelen en zeggen: het werd tijd, we zullen ze op hun verdienste beoordelen. Toch beluister ik tussen de regels door nog erg veel vertrouwen in allerlei marktmechanismen, die in het verleden hebben bewezen te kunnen falen. Ik zou zeggen dat een uitermate actief beleid van de overheid op dit punt essentieel is.

Het is een gevaarlijke redenering om in zekere zin achterover te leunen en te zeggen dat de markt het voor ons oplost en dat de vraag naar arbeidskrachten alleen maar kan toenemen. In het verleden heeft dit ook vaak niet gewerkt. Wat gebeurt er namelijk? Als de arbeidsmarkt aantrekt, zie je bij schoolverlaters ook dat mensen die als starters een aantal jaren werkloos zijn geweest, niet aan de bak komen. De werkgever zal dan toch proberen om mensen die net van school komen, een baan te geven en niet degenen die al een aantal jaren werkloos zijn geweest. Bij ouderen zal dat niet wezenlijk anders zijn.

De minister zegt terecht dat het UWV een heel belangrijke rol vervult. In de verkiezingscampagne van 50PLUS zijn wij zeer uitgebreid met het UWV in conclaaf gegaan, omdat mijn partij meent dat het werkgelegenheidsbeleid voor ouderen een uitermate zorgwekkende aangelegenheid is. Deze uitgebreide gesprekken met het UWV hebben mij geleerd, en mij niet alleen, dat het UWV, als het gaat om de mogelijkheden tot bemiddeling voor ouderen op de arbeidsmarkt, met een zekere wanhoop de armen in de lucht heft, want het is een bijna onmogelijke opgave gebleken om ouderen in de afgelopen periode in voldoende, significante mate aan het werk te krijgen. De toekomst is een moeilijke zaak en het voorspellen ervan nog meer. Er kan van alles en nog wat gebeuren. Maar als ervaringen uit het verleden maatgevend zijn voor wat we voor de toekomst mogen verwachten, is er op dit moment heel weinig aanleiding om optimistisch te zijn over die toekomst.

Terugkomend op de koopkracht, ik heb geen overzicht gehoord van de cumulatieve effecten die mensen van de groep die nu door een korting op hun partnertoeslag wordt getroffen, kunnen verwachten. Dat cumulatieve effect is juist interessant, want als de oudere partner gepensioneerd is, komt hij met grote regelmaat, jaar in, jaar uit, tegen dat zijn koopkracht in elk geval aanzienlijk achterblijft bij mensen die werken. Ik zei al dat het gaat om 8% bij de grote pensioenfondsen, waarbij 80% van de Nederlanders is aangesloten. Wat mij betreft zijn dat zorgwekkende zaken.

Ik heb de minister ook niet gehoord over een ander punt, maar dat begrijp ik wel, want dat is een beetje pijnlijk, namelijk het feit dat heel veel mensen de overheid als onbetrouwbaar karakteriseren. Dat is toch een relatief nieuw fenomeen. De generatie van mijn ouders ging blind

uit van de betrouwbaarheid van de overheid. Tegenwoordig gaat het merendeel van de mensen helemaal niet meer uit van de betrouwbaarheid van de overheid. Er is dus kennelijk iets gebeurd over een aantal generaties. Ik denk dat het uitermate belangrijk is voor de samenhang van onze samenleving en voor een toekomst, niet alleen voor ouderen van nu, maar ook voor hun kinderen en kleinkinderen, dat het vertrouwen in de overheid waar mogelijk en waar nodig wordt hersteld. Daar zou elk kabinet een heel belangrijke opgave moeten zien, maar helaas hoor ik daar niet voldoende over. Ik dank u voor uw aandacht.

*N

De heer **Backer** (D66): Voorzitter. Allereerst dank ik de minister voor zijn vriendelijke woorden aan mijn adres. Hij legde in zijn betoog heel sterk de nadruk op de stijging van de kosten op de begroting van de AOW, met 3,7 mld., als onderdeel van de vergrijzing. Wij erkennen de vraag van de houdbaarheid van de overheidsfinanciën, maar dit debat gaat eigenlijk over de taakstelling van 100 mln. die intern in het kabinet is opgelegd. Deze heeft geen externe werking en zal dat ook niet hebben, evenmin als een rechtvaardiging, totdat die interne afspraak in wetgeving het parlement heeft overtuigd.

Over 2015 was er geen misverstand tussen ons. Wij waren ook voor die regeling en ik begrijp die. Als iedereen weet dat dit een structurele hervorming is, gaat mijn betoog erover om niet in de tussentijd te gaan sprokkelen op grond van een gelegenheidsredenering, om die interne doelstelling van 100 mln. te halen. Ik vind het illustratief dat de minister zegt dat een vertraging ons 8 mln. per maand kost. Ik ben nieuw in dit huis, maar dat is zo typisch aan de Haagse realiteit. Deze regeling gaat over iets wat de mensen geld gaat kosten, terwijl een uitstel van deze regeling niemand iets kost, anders dan dat er een interne doelstelling is geformuleerd. Dat is iets anders.

Ik heb een enkel woord over de arbeidsmarkt. Degenen die in de actieve arbeidsmarkt werken -- dat zijn volgens mij de meesten van ons -- zien hoe moeilijk het is als bedrijven rationaliseren, wat meestal niet ter bevordering van werkgelegenheid voor oudere werknemers is. Er wordt vaak gesproken van "Een leven lang leren" en er worden budgetten voor uitgetrokken, maar in de praktijk is het buitengewoon moeilijk om dit te realiseren. Vooralsnog zie je een uitstoot. Als de krapte op de arbeidsmarkt toeneemt, zoals de minister aangeeft -- wij geloven allemaal dat dit zo is -- dan zou het anders kunnen zijn. Dan zijn we echter alweer een aantal jaren verder. Als dit wetsvoorstel wordt aangenomen, is een aantal mensen al die jaren gekort op de toeslag.

De minister verwijst naar de bereidheid van de D66-fractie, vooral aan de overkant, maar ook hier, om mee te doen aan het debat over de structurele aanpak van de AOW. Inderdaad, wij zijn bereid daar stappen in te zetten, maar we hebben het dan wel over structurele hervormingen en niet

over een aanpak zoals die nu wordt voorgesteld. Daarin verschillen wij van een aantal andere fracties dat bezwaren heeft tegen dit wetsvoorstel.

De vaste invoeringstermijnen kwamen eerder even aan de orde. Ik geloof dat de heer Elzinga hierover iets had willen zeggen. Ze stonden ook op mijn lijstje. Ik begrijp dat het wenselijk is om de verandermomenten op twee tijdstippen in het jaar te houden. Dit lijkt mij een ordelijke omgangsvorm in het wetgevingsproces, die volgens mij ook overzichtelijk is voor de burger. Het stelt mij teleur dat de minister niet is ingegaan op de nieuwe gevallen, maar ik begrijp dat de uitkomst van die discussie niet erg aantrekkelijk is. Deze nieuwe gevallen ontstaan als je de regeling anders zou invullen voor degenen die hier nu niet voor in aanmerking komen. Ik denk dat we dit onderwerp nu kunnen laten rusten.

Ik heb in de beantwoording geen overtuigende redenen gevonden om mijn fractie te adviseren om anders te stemmen over dit wetsvoorstel.

*N

De heer **Kuiper** (ChristenUnie): Voorzitter. Ik treed op als woordvoerder namens de fractie van de ChristenUnie. Ik was in december al woordvoerder. Vandaar dat ik deze novelle en het wetsvoorstel behandel, nu we in de laatste fase zijn gekomen. We hebben op 20 en 21 december van het vorige jaar een uitvoerige discussie gehad in de Kamer over het wetsvoorstel, dat het vorige kabinet, waar ook de ChristenUnie en de Partij van de Arbeid deel van uitmaakten, inderdaad al had voorbereid. Na een uitvoerig debat in december bleek dat de Kamer zich niet kon verenigen met de hoogte van de destijds door de minister aangehouden inkomensgrens van 110% van het wettelijk minimumloon, €20.000 bruto per jaar. Verscheidene fracties wensten dat deze inkomensgrens, waarbij van een korting sprake zou zijn, zou worden opgetrokken. Dit waren niet alleen de fracties van het CDA en de ChristenUnie, maar ook de OSF zei dat zij zich iets kon voorstellen bij het optrekken van deze grens tot €30.000. Er waren dus verscheidene fracties die meekwamen in deze beweging. Uiteindelijk staat het iedere fractie vrij om nu opnieuw bij weging van alle argumenten een positie in te nemen, maar ik onderstreep dat er verscheidene fracties waren die in die gedachtegang meegingen, overigens ook die van GroenLinks. De minister heeft daarop een novelle toegezegd en die behandelen wij nu. Een consequentie van dit alles is dat de invoering van de maatregel in ieder geval met een halfjaar is uitgesteld. Dit is ook voor de doelgroep winst.

Onze fractie vindt dat deze maatregel in het licht van de bezuinigingsopgave van de overheid te billijken is. Die bezuinigingsopgave is groot en treft iedereen in onze samenleving. Zowel jongeren als ouderen worden getroffen, maar ook gezinnen met opgroeiende kinderen, die straks meer voor de kinderopvang moeten gaan betalen en ouders met studerende kinderen. Ook partners die 65 worden of daar dichtbij zijn, worden getroffen.

In 2015, over enkele jaren, zal de partnertoeslag helemaal worden afgeschaft. De laatste cohorten die nog profiteren van deze maatregel zullen met deze korting worden geconfronteerd. Ook zij dragen een steentje bij aan de bezuinigingsopgave. Nu de minister de inkomensgrens heeft opgetrokken naar 162% van het wettelijk minimumloon, worden bovendien de laagste inkomens ontzien. In het debat in december heb ik een nog iets hogere grens genoemd. De minister weet dat. Ik heb toen de grens van €33.000 genoemd, omdat deze ook bij andere regelingen gehanteerd wordt. Met de verhoging naar €30.000 is de grens iets lager uitgevallen. Onze fractie had dit graag anders gezien. Niettemin zullen we met deze maatregel instemmen.

Ik heb al gezegd dat dit wetsvoorstel is voorbereid door het vorige kabinet. De bezwaren die ook in mijn partij leven over deze maatregel zijn dan ook niet principiële van aard. Ook onze Tweede Kamerfractie heeft nu geen principiële bezwaren ingebracht. Ze betreffen vooral de hoogte van de inkomensgrens en wellicht ook de snelheid van de invoering. Het ligt voor ons nu anders dan in december. In december heb ik inderdaad gesproken van een overvalbezuiniging. De bezuiniging ging wel heel snel. Het kabinet was net aangetreden of we hadden het er al over in de Kamer. De regeling zou per 1 januari moeten ingaan. Ik vind dat het nu anders is. Inderdaad wordt de korting al vanaf 2009 aangekondigd op allerlei manieren. Als je je AOW nadert en als je je gaat afvragen hoe je inkomenssituatie is als je 65 wordt en een partner jonger dan 65 hebt, dan wil je dit toch uitzoeken? Zo zijn Nederlanders toch ook wel? Dan wil je het precies weten, ga je calculeren en ga je bekijken wat er aan de hand is. Je kunt in ons land al twee jaar zien dat deze korting politiek wordt overwogen. Het onderwerp zat in de begroting van 2010, het is hier in december aan de orde geweest en nu is het weer aan de orde. Ik denk niet dat je kunt volhouden dat mensen niet weten dat dit eraan zit te komen. Wij achten ook het argument valide dat mensen verantwoordelijkheid dragen voor hun eigen inkomen. Als zij dat kunnen, moeten zij dat ook doen.

De heer **Nagel** (50PLUS): Ik heb uit de Handelingen begrepen dat er vaak en goed overleg heeft plaatsgevonden met de Tweede Kamerfracties. Hoe is het mogelijk dat deze partijen in de Tweede Kamer wel hebben tegengestemd en de fractie van de ChristenUnie in de Eerste Kamer dit niet gaat doen?

De heer **Kuiper** (ChristenUnie): Wij maken hier een eigen afweging. Zo hoort het ook. Ik geef de argumenten die een rol spelen bij de eigen afweging die wij maken. Als je kijkt naar de bijdrage van de ChristenUnie in de Tweede Kamer, zie je dat men vooral over de inkomensgrens heeft gediscussieerd. Ik trek het verhaal nu breder. We maken hier zonder last een eigen afweging. De twee huizen van het parlement hebben allebei een eigen functie. Onze fractie maakt nu een eigen afweging en vindt dit een draaglijke maatregel,

zeker nu de inkomensgrens is opgetrokken. Ik had die grens nog wel iets hoger gewild, net als de heer Nagel had gewild. Wij denken echter dat dit wetsvoorstel is uit te leggen in een tijd waarin we met zijn allen iets moeten doen aan de overheidsfinanciën.

De heer **Noten** (PvdA): Uiteraard respecteer ik het dat de fractie van de ChristenUnie in de Eerste Kamer een eigen afweging maakt. Zij zal immers zelf verantwoordelijkheid moeten nemen voor haar stem. Ik kom daar straks nog eens op terug, omdat ik denk dat dit de enige juiste benadering is.

De heer Kuiper zegt dat er nu voldoende tijd is om de consequenties op te vangen. Hij bedoelt daarmee vast niet dat de inkomensproblemen die ontstaan door leeftijdsverschillen opgelost kunnen worden door die leeftijdsverschillen op te lossen. Dat zou betekenen dat mensen op zoek moeten naar een andere partner. Het lijkt mij niet dat de heer Kuiper dit wil bevorderen. We hebben het hier over praktijksituaties van mensen die misschien nooit allebei gewerkt hebben. Ook daartegen kan de heer Kuiper geen bezwaar hebben vanuit zijn achtergrond. Hij vindt dit een heel verstandige levenskeuze, bijvoorbeeld omdat mensen gekozen hebben voor het opvoeden van hun kinderen. Op hun zestigste worden deze mensen, die op waardige wijze de keuze en de opvatting van de ChristenUnie in hun dagelijkse leven hebben ingevuld, geconfronteerd met een inkomensachteruitgang die onverwacht is en die bovendien naar mijn opvatting door hen niet kan worden gecompenseerd. Ik zie daartoe althans geen reële mogelijkheden. Ziet de heer Kuiper werkelijk reële mogelijkheden voor compensatie van hun inkomensachteruitgang in dit soort gevallen?

De heer **Kuiper** (ChristenUnie): Ja, die zie ik. De inkomensgrens is nu opgetrokken naar €30.000 per jaar. Snel hoofdrekenend kom ik uit op een salaris van €2500 per maand. In werkelijkheid is dit maandsalaris ietsje lager. Veel mensen verkeren in de situatie dat zij eigen vermogen hebben, bijvoorbeeld uit de woning, en dat de belastingtarieven veranderen, want dat gebeurt met je 65ste. Daarom vinden we het, alles afwegend, verantwoord om dit te doen. Ik ben inderdaad niet bij machte om leeftijdsverschillen uit te wissen, maar bij de meeste paren is het leeftijdsverschil niet zo groot. Uiteindelijk is dit een tijdelijke zaak. Het is inderdaad vervelend dat mensen gekort worden en ik zou het liever niet doen, maar het blijft een tijdelijke situatie die binnen een paar jaar overbrugd wordt. Dan wordt de partner immers ook 65 jaar.

We vinden het terecht en valide -- dat argument was ik aan het ontwikkelen -- om te zeggen dat mensen een eigen verantwoordelijkheid hebben voor de vorming van hun inkomen. Dat geldt ook als je ouder dan 60 bent en zeker als je ouder dan 50 bent. Het hoeft niet eens om het betaalde circuit gegaan, zoals tot nu toe uit de voorbeelden blijkt. Er zijn inmiddels ook

voorbeelden uit het onbetaalde circuit, uit het vrijwilligerswerk dus. Daarvoor bestaan ook vergoedingen. Een vrijwilligersvergoeding bedraagt per uur €4,50. Stel je voor dat je op jaarbasis €900 tekortkomt vanwege deze korting. Dan moet je 200 uur vrijwilligerswerk doen. Dat is een dagdeel in de week. Met een vrijwilligersvergoeding ben je er dan ook. Ik wil er niet gemakkelijk over doen, maar deze mogelijkheden zijn er. Ik zie dat in het licht van de verantwoordelijkheden die mensen zelf voor hun eigen inkomen hebben.

De heer **Noten** (PvdA): Dit punt wil ik toch even markeren. Je kunt inderdaad de afweging maken of gegeven de opgehoogde inkomensgrens de achteruitgang draaglijk is. Je kunt inderdaad zeggen dat de consequenties draaglijk zullen zijn. Ik wil echter markeren dat de heer Kuiper eigenlijk stelt dat hij het goed vindt en wil bevorderen dat vrouwen van 60 jaar die nooit eerder gewerkt hebben, de arbeidsmarkt op gaan. Hij zegt nu voor het eerst dat hij een voorstander is van het bevorderen, ook met financiële prikkels, van de arbeidsmarktpositie van vrouwen van rond de 60. Dat is wel opmerkelijk!

De heer **Kuiper** (ChristenUnie): U vindt het opmerkelijk, maar als ik uitga van het beginsel dat mensen een eigen verantwoordelijkheid hebben voor hun inkomensvorming en daartoe tot hun 65ste gerechtigd zijn en daarvoor alle mogelijkheden hebben, zeg ik niet dat mensen de arbeidsmarkt op móeten. De heer Noten refereert wellicht aan bepaalde posities die in het verleden zijn ingenomen door christelijke politici. Ik zeg dat er allerlei betaalde en onbetaalde mogelijkheden tot compensatie zijn als je vindt dat je die korting niet kunt dragen. Dat hoeft overigens niet alleen de partner te doen bij wie die korting wordt toegepast. De partner die 65 is en ook nog wel mogelijkheden heeft, kan dat natuurlijk ook doen.

De heer **De Lange** (OSF): De heer Kuiper suggereert dat in dit huis verschil van mening zou bestaan over de vraag of ouderen net als jongeren de verantwoordelijkheid zouden moeten nemen voor hun eigen positie in alle opzichten. Volgens mij is daar helemaal geen verschil van mening over. Iedereen die weet wat de waarde is van elke bevolkingsgroep in de Nederlandse samenleving zal dat standpunt van harte onderschrijven. Daar kan het debat dus nauwelijks over gaan. De heer Kuiper suggereert ook dat het voor ouderen ter compensatie van hun inkomen mogelijk moet zijn om dan maar wat vrijwilligerswerk te doen en daarvoor een kleine tegemoetkoming te ontvangen. Weet hij wel hoeveel de ouderen in dit land op vrijwillige basis bijdragen aan het in stand houden van de Nederlandse samenleving? Doe eens een gok?

De heer **Kuiper** (ChristenUnie): Zo te horen kent u het bedrag. Noemt u het maar.

De heer **De Lange** (OSF): Dat gaat om 10 mld. per jaar. We praten vaak over de bezuinigingen van 18

mld. in een periode van vier jaar. Ouderen dragen elk jaar -- met liefde -- 10 mld. bij. In vier jaar kom je dan op een totaal van 40 mld. Daar praten we dus over. Roep dus niet dat die ouderen eens wat meer vrijwilligerswerk moeten gaan doen, want dat lijkt me misplaatst.

De heer **Kuiper** (ChristenUnie): De heer De Lange draait het nu precies om. Ik waardeer iedereen die vrijwilligerswerk doet. Ik doe het zelf ook en ben er een hartgrondig voorstander van. Ik heb alleen gezegd dat je tegenwoordig een vergoeding kunt krijgen voor vrijwilligerswerk. Organisaties weten dat traject meestal wel te vinden voor hun vrijwilligers. Ik wil erop wijzen dat die mogelijkheid er is. Die mogelijkheid kun je benutten als je vindt dat je het tekort op je inkomen veroorzaakt door deze korting niet kunt dragen. Dan kun je manieren proberen te vinden om het inkomen aan te vullen. Dat is echter aan de mensen zelf.

De heer **De Lange** (OSF): Komt dat dan uit de subsidies waarop door dit kabinet drastisch wordt gekort?

De heer **Kuiper** (ChristenUnie): Ik wijs op de regeling die voor vrijwilligers bestaat.

De **voorzitter**: Wilt u afronden, mijnheer Kuiper?
**

De heer **Kuiper** (ChristenUnie): Ik was eigenlijk al klaar, maar men stelt mij veel vragen.

De **voorzitter**: Ja, de heer Nagel heeft ook nog een vraag.
**

De heer **Nagel** (50PLUS): U spreekt ook nadrukkelijk namens de SGP-fractie, toch?

De heer **Kuiper** (ChristenUnie): Nee, ik spreek namens de ChristenUnie. De SGP kan voor zichzelf spreken.

De heer **Nagel** (50PLUS): Laat ik dan in ieder geval de heer Dijkgraaf van de SGP citeren. Hij heeft in de Tweede Kamer gezegd dat je een dergelijk wetsvoorstel moet combineren met eerlijke kansen op werk voor deze groep. Is dit juist de groep die het extra moeilijk heeft? Dat staat dan nog los van het feit dat sommigen uit deze groep ziek zijn en daardoor helemaal niet in staat zijn een baan te zoeken. Die categorie heb je ook.

De heer **Kuiper** (ChristenUnie): Ja, die heb je ook.
De heer **Nagel** (50PLUS): Wat doet u daarvoor?
De heer **Kuiper** (ChristenUnie): Ik ontken niet dat er situaties zijn waarin je mensen dit liever niet gunt. Ik doe het liever ook niet. Je kunt in de politiek echter niet altijd alle individuele gevallen wegen als je maatregelen neemt. Ik vind dit een te verdedigen maatregel. De inkomensgrens is opgetrokken. Ik vind ook niet dat we ouderen het beeld moeten geven dat zij niets meer kunnen. Dat wil de heer Nagel ook niet. Nu de inkomensgrens is

opgetrokken, vinden wij het een verdedigbare maatregel die gedragen kan worden door de doelgroep.

De **voorzitter**: De laatste die mag interrumperen is de heer Elzinga. Ik heb zijn fractievoorzitter tenslotte toegezegd dat ik ruimhartig zou zijn.
**

De heer **Elzinga** (SP): Dank u wel, voorzitter. Als je even wacht, heb je het voordeel dat veel zaken al de revue gepasseerd zijn. Ik zat op iets specifiek te wachten, maar dat kwam niet. Daarom moet ik nu even wat vragen. Toen de heer Kuiper in december nog mede namens de SGP-fractie sprak, gaf hij aan dat het wetsvoorstel in meer dan één opzicht ongelukkig is. Ik begrijp nu dat met het optrekken van de inkomensgrens, ook al had hij die iets hoger gewild, de pijn grotendeels is weggenomen en dat hij het voorstel nu kan billijken. Toch wil ik graag nog zijn inhoudelijke afweging op een ander principiële punt horen. Met het voorstel kwam volgens de heer Kuiper ook het vertrouwen in de overheid in het geding. Daar heb ik hem vandaag nog niet over gehoord.

De heer **Kuiper** (ChristenUnie): Ik heb gezegd dat voor de ChristenUnie-fractie de bezwaren, sinds wij in het vorige kabinet in principe ook hebben ingestemd met dit type maatregel, niet meer van principiële aard zijn. Door verschillende woordvoerders is gesproken over vertrouwen en over een betrouwbare overheid. Dit is een aflopende maatregel die in 2015 sowieso helemaal weg is. Al enkele jaren is duidelijk dat erover gedacht wordt om op dat laatste cohort een korting toe te passen. Die gedachtegang kunnen wij gewoon volgen.

Daarnaast wil ik benadrukken dat dit een generieke maatregel is die op iedereen wordt toegepast, op alle inkomensgroepen dus. Een heel groot deel van de mensen die het aangaat, heeft een inkomen waarbij dit helemaal niet zo nodig is. Als we zoeken naar bezuinigingen, vind ik dat we die juist moeten zoeken bij groepen mensen die door allerlei toeslagen en degelijke inkomen krijgen dat zij eigenlijk niet nodig hebben. Dat geldt voor een behoorlijke groep. Ik vind dat dit meeweegt. Als men in die groep hoort dat het anders zal worden, concludeert men misschien wel dat de overheid op een verantwoorde manier met de overheidsfinanciën bezig is. Misschien denken ze wel: we hebben het niet nodig, we kunnen die korting inderdaad best missen, dus laat het maar gebeuren. Misschien zou je zelfs kunnen beweren dat daardoor bij bepaalde groepen het vertrouwen in de overheid juist wordt versterkt.

*N

De heer **Noten** (PvdA): Voorzitter. Ik dank de heer Elzinga voor de manier waarop hij in eerste termijn onze opvattingen heeft verwoord. Ik zou me ook heel goed hebben kunnen vinden in zijn inbreng in tweede termijn, ware het niet dat de minister mij heeft uitgedaagd. Hij heeft ons namelijk gewezen

op onze opvattingen elders in den lande. De minister zal begrijpen dat ik die uitdaging aan moet gaan. Ik wil even een paar punten maken.

Als het vorige kabinet hier gezeten zou hebben om dit wetsvoorstel te verdedigen, zou ik de volgende punten bij mijn fractie onder de aandacht hebben gebracht. Ten eerste zou ik hebben gezegd dat het hier gaat om een principiële wijziging van de bestaande AOW-systematiek, want er wordt voor het eerst een inkomenstoets geïntroduceerd. De Raad van State is daar vrij vernietigend over, want de complexiteit neemt toe. Een principieel punt is of wij de AOW willen gebruiken om inkomenspolitiek te voeren. Ik sluit hiermee aan bij het laatste punt van de heer Kuiper. Ik denk dat dit daarvoor bij uitstek een ongeschikt instrument is. Als men inkomenspolitiek wil voeren, moet men dat niet via de AOW doen. Dat werkt praktisch verkeerd uit.

Ten tweede zou ik tegen mijn fractie gezegd hebben dat ik praktische bezwaren heb tegen het wetsvoorstel. De uitvoering is immers complex. Dit hangt in feite samen met het vorige punt. Het is complex en daarmee kwetsbaar.

Ten derde zou ik mijn fractie gezegd hebben dat het gaat om een onrechtvaardige regeling, omdat zij mensen confronteert met een forse inkomensachteruitgang die redelijkerwijs niet gecompenseerd kan worden door een groot aantal van hen en die ook buiten de in eerste instantie gewekte verwachtingen valt. Ik constateer overigens samen met de heer Kuiper dat de ophoging naar 30% wel degelijk een verbetering is, gelet op de kwetsbaarheid van mensen. Dat doet echter niets af aan het voorgaande punt dat ik gemaakt heb.

Ten vierde zou ik tegen mijn fractie gezegd hebben dat het wetsvoorstel geen hervorming is. De heer Backer zei het en ik ben het volstrekt met hem eens. Er wordt überhaupt niet nagedacht over de bedoeling van de oudedagsvoorziening en de wijze waarop die gefinancierd zou kunnen worden. Dit is een bezuiniging. Men kan het wetsvoorstel ook niet anders dan als een bezuiniging beoordelen. Dat is ten minste een gemiste kans.

Ten slotte zou ik tegen mijn fractie zeggen dat de bezuiniging niet eens structureel is. Men haalt iets naar voren, maar voor de langetermijnbegroting helpt het niet of nauwelijks.

De voorgaande argumenten bij elkaar opgeteld, zouden mij ertoe gebracht hebben mijn fractie te adviseren om tegen te stemmen.

Ik wil nu een belangrijk punt maken, ook in aanwezigheid van de minister. Ik voel mij vrij om mijn fractie te adviseren op de wijze waarvan ik denk dat die passend is, gelet op de inhoud van het wetsvoorstel. Het is al door anderen gezegd dat wij hier onze eigen afwegingen maken. Natuurlijk kan de minister mij aanspreken op de consistentie van mijn opvattingen binnen deze Kamer en op de consistentie van mijn fractie. In die zin zou ik het prettig vinden als straks blijkt dat er consistentie is tussen mijn inbreng van vandaag en die van de heer Van Driel. Dat is het referentiepunt; er is geen ander. Ik vind het daarom kortweg niet chic om bij voortdoring -- het gebeurde in december ook -- het

debat te belasten met uitspraken die, als ik het wat zwaar formuleer, de integriteit van de inhoudelijke argumenten van mijn fractie ter discussie stellen. Dat helpt niet.

Overigens waarschuw ik de minister. Van huis uit heb ik meegekregen dat je altijd moet oppassen wat je je wenst. Als je consistentie wenst tussen fracties hier en die aan de overzijde, dan betekent het dat de minister van opvatting is dat een zorgvuldig handelende ChristenUnie en een zorgvuldig handelende SGP niet anders kunnen dan tegen dit wetsvoorstel stemmen. Is dit de opvatting van de minister?

*N

De heer **Terpstra** (CDA): Voorzitter. Namens de CDA-fractie en onze hele partij wil ik in de eerste plaats de heer Elzinga dankzeggen voor zijn buitengewone belangstelling voor CDA-standpunten in het algemeen en het CDA-standpunt over dit wetsvoorstel in het bijzonder. Ik kom hier later op terug.

Voordat ik verder ga, wil ik eerst namens mijn fractie de heren De Lange en Nagel van harte gelukwensen met hun maidenspeech. Ik zeg meteen dat er hier en daar wel iets verandert, want in de afgelopen acht jaar heb ik het woord "oudjes" nooit horen noemen. Dat woord wordt nu dagelijks gebruikt, dus ik bespeur een zekere daling van het schitterende woordgebruik tot nu toe.

De heer Nagel vindt dat de CDA-fractie in de Eerste Kamer haar stemgedrag moet afstemmen op de CDA-fractie in de Tweede Kamer. Ik ben het daar principieel mee oneens, maar pragmatisch heb ik er vandaag geen enkel probleem mee. Ik ben het er niet mee eens uit principe, maar ook gelet op het feit dat partijen die alleen in de Eerste Kamer en niet in de Tweede Kamer zitten, geen enkel richtsnoer hebben voor de wijze waarop zij zich moeten gedragen. Dit laatste is voor mij het belangrijkste argument om tegen deze gedachte te zijn.

De heer Nagel en de heer De Lange hebben beiden gewezen op de betrouwbaarheid van de overheid. Dat vind ik uiteraard een belangrijk punt. Zij citeren vaak onderzoek van Maurice de Hond. Ik meen mij te herinneren dat Maurice de Hond onlangs heeft vastgesteld dat het vertrouwen van de burger in het kabinet voor het eerst sinds jaren is gestegen. Wij gaan dus de goede kant op. Maurice de Hond heeft ook een keer onderzocht hoe de Nederlandse bevolking denkt over bezuinigingen. Het blijkt dat de Nederlanders zeer bezuinigingsbelust zijn. Men ziet in dat er iets moet gebeuren om de overheidsfinanciën weer recht te breien. Het CDA is het daarmee eens. Daarnaast vinden wij het heel belangrijk dat wij de bezuinigingen een beetje eerlijk verdelen over de generaties. Ik ben niet van mening dat je in Nederland grootouders geweldig steunt door hun kleinkinderen een poot uit te draaien. Dat is niet het CDA-standpunt. Wij kijken naar een enigszins evenwichtige verdeling van de lasten over de generaties.

Ik ben het eens met de heer Noten dat het niet belangrijk is om te zeggen dat de PvdA en de ChristenUnie hebben meegewerkt aan het standpunt dat er oorspronkelijk lag. Ik ga dus niet mee met de redenering om de genoemde partijen daarvan de schuld te geven. Wel zeg ik dat wij hebben ingestemd met dat standpunt toen wij met deze partijen samen een waardevol kabinet vormden. Op grond daarvan hebben wij het oorspronkelijke standpunt gesteund. In de Tweede Kamerfractie is dat oorspronkelijke idee hervormd tot een betere vorm. Het verbeterde wetsvoorstel is hier aangekomen in de Eerste Kamer. In december van het vorig jaar hebben wij daar diepgaand over nagedacht. Het wetsvoorstel was al een verbetering ten opzichte van het oorspronkelijke wetsvoorstel waarmee het CDA had ingestemd toen wij nog met de ChristenUnie en de PvdA regeerden. Mede op advies van de CDA-fractie, maar ook van de ChristenUnie-fractie, hebben wij echter aangegeven dat het nog een keer zou moeten worden verbeterd. De minister is daarop heel voortvarend aan de slag gegaan en heeft al die verbeteringen toegezegd. Op grond daarvan voelen wij ons drie keer moreel verplicht om met het wetsvoorstel in te stemmen. Dat zullen wij dan ook doen.

De heer **Noten** (PvdA): Kan de heer Terpstra mij vertellen wanneer dat voorstel de Eerste Kamer heeft bereikt en wanneer hij daarmee heeft ingestemd?

De heer **Terpstra** (CDA): Welk voorstel?

De heer **Noten** (PvdA): Het voorstel dat indertijd ontwikkeld is door een kabinet waarin de CDA-fractie zitting had. De heer Terpstra zegt dat zijn fractie daarmee heeft ingestemd. Mijn vraag aan hem is wanneer de fractie van het CDA daarmee heeft ingestemd. Dat is mij gewoon niet bekend; dat is blijkbaar aan mij voorbijgegaan.

De heer **Terpstra** (CDA): Het oorspronkelijke idee was van het kabinet. Dat idee is in de Tweede Kamer hervormd, mede door de CDA-fractie -- ik praat het liefst over mijn eigen fractie -- maar ook door anderen. Dat hervormde voorstel is in de Eerste Kamer gekomen. Het is in december hier besproken. Het bleek dat de meerderheid van de Kamer dat wetsvoorstel geen goed idee vond. Er werd toen gefilosofeerd over een verbetering van de tekst. De minister heeft daarop een novelle toegezegd om de verbetering in het wetsvoorstel op te nemen. Nu het verbeterde voorstel er ligt, vind ik dat de CDA-fractie niet kan zeggen: je doet precies wat wij willen, maar wij zijn toch nog tegen. Dat kan niet.

De heer **Noten** (PvdA): Ik waardeer de spitsvondigheden in de redenering van de heer Terpstra, zoals altijd overigens, maar zijn weergave moet wel feitelijk correct zijn. De CDA-fractie in deze Kamer heeft één keer over dit voorstel gesproken, dat was in december 2010, en heeft toen duidelijk gemaakt dat voor haar het voorstel onacceptabel was. Zij heeft mede aangedrongen op

een novelle, op een zeer correcte en impliciete wijze. Het is dus buiten de orde dat de heer Terpstra nu zegt dat hij al drie keer "ja" heeft gezegd tegen het voorstel, want mij is dat niet bekend. Ik heb hem één keer gehoord en toen zei hij "nee".

De heer **Terpstra** (CDA): De drie keer "ja" slaat op het CDA in de brede zin des woord: het kabinet en de fracties in de Eerste Kamer en Tweede Kamer bij elkaar opgeteld. De heer Noten heeft gelijk dat wij de vorige keer geen "ja" hebben gezegd tegen hetgeen toen op tafel lag. Wij hebben er positief over mee gediscussieerd en wij zijn toen ook meegegaan met andere partijen die het wetsvoorstel nog wilden verbeteren. Wij zijn toen meegegaan in het gedachtegoed over het verbeterde wetsvoorstel.

De heer **Noten** (PvdA): Wij praten hier met de CDA-fractie in de Eerste Kamer. "Het CDA" is mij als gesprekspartner onbekend. Als ik met "het CDA" praat, wil ik graag gedefinieerd hebben wat dat precies is. Ik hecht er namelijk aan dat wij hier precies zijn en dat wij elkaars positie respecteren. Wij praten hier met de volksvertegenwoordigers in de Eerste Kamer, waarvan inderdaad een aantal lid zijn van het CDA; een afnemend aantal, maar ze zijn er nog steeds.

De heer **Terpstra** (CDA): Ik kan het staatsrechtelijk helemaal met de heer Noten eens zijn. Als je echter exact wilt weten welk CDA en welke PvdA je bedoelt, is het makkelijker als het standpunt in een vloeiende lijn ongeveer gelijk gebleven is. Als je als fractie totaal van mening bent veranderd, is het veel interessanter om te weten op welk moment je een bepaald standpunt had en op welk moment je een ander standpunt had. Bij ons is dat een vloeiende overgang.

De heer **Noten** (PvdA): Voorzitter ...

De **voorzitter**: Mijnheer Noten, u moet vragen of u het woord mag. Dat krijgt u nu.

**

De heer **Noten** (PvdA): Voorzitter. Dank u wel. Het is echt ingewikkeld. Wij spreken met de regering, niet alleen met het CDA-deel van de regering. Wij spreken wel met het CDA, maar dat doen wij in het parlement. Als ik als parlementariër word aangesproken en er wordt gezegd dat ik inconsequent ben omdat ik het niet eens ben met de opvatting van de regering, is dat geen staatsrechtelijke fijnslijperij. Eigenlijk wordt mij dan het recht ontzegd om het niet eens te zijn met de regering als daarin PvdA'ers zitten. Daarmee maakt de heer Terpstra de functie van het parlement overbodig. Volgens mij moeten wij dat niet doen; wij moeten dit soort spelletjes niet spelen. Wij hebben hier eigen opvattingen, daarin moeten wij consequent zijn en daarover hebben wij verantwoording af te leggen. Naar mijn opvatting is het onverstandig als wij elkaar aanspreken op het gedrag van bewindslieden. Dat is niet onze rol.

De heer **Terpstra** (CDA): Ik spreek mezelf helemaal niet aan op hun gedrag. De enige die dat tot op zekere hoogte doet, is de heer Noten. Ik heb alleen vastgesteld dat, als je het CDA-gedachtegoed breed bekijkt, men als kabinetspartij een keer heeft ingestemd met het bezuinigen op dit dossier. Daarna is het voorstel in de Tweede Kamer inkomensneutraler of beter geformuleerd. Dat verbeterde voorstel is door de CDA-Tweede Kamerfractie gesteund. Dat voorstel is hier december vorig jaar behandeld met de opdracht of het verzoek aan de minister, hoe dat staatsrechtelijk ook maar heet, om de regeling te verbeteren. De verbeterde regeling ligt nu voor. Juridisch gesproken heeft de CDA-fractie eigenlijk nog nooit een standpunt gehad -- dat kan ik nu zeggen, want wij hebben niet over het wetsvoorstel gestemd -- maar wij hadden al het idee dat wij de verbeterde versie ruwweg zouden steunen en dat doen wij ook.

De **voorzitter**: Volgens mij staat het nu drie keer in de Handelingen. Dan moet het dus volstrekt helder worden.

**

De heer **Kuiper** (ChristenUnie): Ik heb de behoefte om het nog even te verduidelijken voor de heer Noten. Het is volstrekt helder wat er is gebeurd. In de Handelingen van de vergadering van 21 december 2010 zijn precies de voorwaarden aangegeven waaronder de minister bereid was om op verzoek van deze Kamer terug te gaan naar de Tweede Kamer. Het bedrag van €30.000 en ook de 10% zijn toen in alle helderheid genoemd.

Op 8 februari is er een brief gekomen waarin dit precies stond. Die brief hadden alle fracties in eigen verband kunnen bespreken. Dat hebben wij gedaan; wij hebben ons na 8 februari in onze fractie afgevraagd: kunnen wij deze lijn steunen? Daarom sta ik hier als woordvoerder van een van de fracties die in december de novelle mede hebben bewerkstelligd. Het woord "spelletje" lijkt mij niet aan de orde. De voorwaarden waren volstrekt helder. Wij steunden het vanaf het begin.

Volgens mij is hierbij de positie van de Eerste Kamer in het geding. Laten wij het niet over de Tweede Kamer hebben. Hier is een novelle gevraagd en het wetsvoorstel komt in gewijzigde vorm in deze Kamer aan de orde. Dan heeft deze Kamer ook een zekere verplichting om het voorstel op een nieuwe manier te bekijken. Dat willen wij in ieder geval doen.

De heer **Noten** (PvdA): Dat is volstrekt helder. Ik ben het niet eens met de conclusie die de heer Kuiper trekt, maar ik begrijp de positie die hij inneemt. Het is ook legitiem dat hij naar aanleiding van de novelle van opvatting verandert. Hij heeft mij daarover niet gehoord; ik sprak echt de heer Terpstra aan en niet hem. De heer Kuiper mag van mij namelijk nadenken en een opvatting hebben.

De heer **Kuiper** (ChristenUnie): Ik ben niet van opvatting veranderd. Ik ben consistent; mijn

opvatting is precies in lijn met de manier waarop wij op 21 december uit het debat zijn gekomen.

De heer **Terpstra** (CDA): Dat laatste geldt ook voor mij.

Ik heb nog één vraag voor de SP-fractie. Als zij dermate diepgaand met onze partij meeleeft, moet dat ook wederkerig het geval zijn. De heer Elzinga heeft een paar punten naar voren gebracht die volgens hem niet helemaal goed geregeld zijn: men was niet op tijd, de voorlichting was niet goed en de arbeidsmarktpositie van ouderen is ook niet goed geregeld. Stel dat het allemaal wel geregeld zou zijn, had de heer Elzinga dan wel voor gestemd?

De heer **Elzinga** (SP): Het is een beetje vreemd om via de interruptiemicrofoon te antwoorden, maar er werd mij een vraag gesteld. Het is een beetje een hypothetische vraag. Als het echter allemaal in orde zou zijn, hadden wij er in december in deze Kamer al een stuk minder problemen mee gehad.

*N

Minister **Kamp**: Mijnheer de voorzitter. De heer Noten gaf eenzelfde kwalificatie van bezuinigingen als de heer Elzinga. De heer Noten zei: het is geen hervorming, maar een bezuiniging. Volgens mij kan een bezuiniging heel verstandig zijn. Het lijkt me heel goed dat de overheid ervoor zorgt dat het huishoudboekje op orde is en dat de begroting in evenwicht is. Als je een houdbaarheidstekort bespeurt, lijkt het me verstandig om dat weg te werken. Als je met een bezuiniging ervoor zorgt dat je een bijdrage levert aan een sluitende begroting en het indirect wegwerken van het houdbaarheidstekort, lijkt mij dat verstandig.

Ik zeg tegen de heer Elzinga dat, als wij bezuinigingen op de AOW zouden uitsluiten, wij moeten bezuinigen op de bijstand, de arbeidsgehandicapten of de kinderopvang als wij de begroting van Sociale Zaken en Werkgelegenheid toch rond willen krijgen. Daar gaat het dan om. Wij moeten ervoor zorgen dat wij de begroting in evenwicht houden. Ondanks het gegeven dat de AOW-uitgaven sterk stijgen, krijgen wij de begroting van Sociale Zaken de komende jaren in evenwicht. Dat bereiken wij door elders fors op die begroting te bezuinigen.

Ik sta deze week in de Tweede Kamer om een bezuiniging van 1,2 mld. op de kindregelingen te verdedigen. In het geheel, zoals ik het geschetst heb, is het volgens mij niet buitensporig om deze bezuiniging van 100 mln. door te voeren voor degenen met een inkomen hoger dan €30.000. Wij treffen hen daarbij voor een percentage van maximaal 2,25, in een situatie waarin de inkomens van de desbetreffende groep in de afgelopen tien jaar met 37% zijn gestegen terwijl de inkomens van 65-minners maar met 21% zijn gestegen. Daarom stellen wij volgens mij geen buitenproportionele vraag aan de betrokkenen.

De heer **Elzinga** (SP): Ik ga even een stukje terug. De minister vertelde waarom dit wetsvoorstel volgens hem verdedigbaar is. Daarover hebben wij in eerste termijn ook van gedachten gewisseld. De uitspraak dat er op andere posten in de sociale zekerheid en op het departement van Sociale Zaken en Werkgelegenheid moet worden bezuinigd als je niet op de AOW wilt bezuinigen, vind ik een heel vreemd uitgangspunt. Je kunt de inkomsten namelijk ook niet goed hebben afgesproken. Mijn redenatie was dat de stijging van de uitgaven voor de AOW te voorzien was, dat wij daarvoor premies afdragen en dat wij bij het maximeren van de premies hebben afgesproken dat de rest uit algemene middelen komt. Op basis daarvan is er alle reden om bij de begroting, als je een goede begroting presenteert, rekening te houden met de stijgende uitgaven voor de AOW.

Minister **Kamp**: Ik neem zeker verantwoordelijkheid voor het feit dat het kabinet gezegd heeft dat het onverantwoord is om de lastendruk in dit land verder te verhogen. 50% van het geld dat wij verdienen, wordt in de collectieve sfeer uitgegeven. De resterende 50% mogen degenen die het geld verdiend hebben, uitgeven. Wij hebben gezegd dat wij het daarbij laten. Daarom moet de begroting op orde zijn. Als er dan sprake is van uitgavenstijgingen in de AOW, zijn wij bereid om die elders met bezuinigingen op te vangen. Een kleine bijdrage in de sfeer van de AOW, zeker gelet op de achtergrondsituatie die ik net heb geschetst, achten wij zeer verantwoord. Die bijdrage acht ik nog steeds zeer verantwoord.

De heer Elzinga gaf ook aan dat het winst is dat ik de volgende keer de discussie met de Eerste Kamer afwacht. Ik heb gezegd dat ik iedere keer een zo goed mogelijke inschatting zal maken. Ik heb mijn inschatting in deze kwestie de eerste keer zo goed mogelijk gemaakt, maar de uitkomst bleek anders te zijn dan ik had verwacht. Het leek mij niet verantwoord om op dat moment voor de tweede keer exact dezelfde inschatting te maken. Ik heb dus een andere inschatting gemaakt, maar ik zal iedere keer zo goed mogelijk proberen af te wegen hoe ik recht doe aan de Eerste Kamer, die uiteindelijk zelf besluit, en hoe ik recht doe aan de informatiebehoefte van burgers.

De heer Nagel heeft ook gesproken over de informatiebehoefte van burgers. Ik heb hem de voorgeschiedenis geschetst. Die behoefte is al bij een begrotingsbehandeling in beeld gebracht. Er is informatie verkrijgbaar via de website. Ook is er de mogelijkheid dat de Sociale Verzekeringsbank mensen telefonisch kan informeren. Ik denk dat de heer Nagel, met alle respect, de Sociale Verzekeringsbank onrecht doet. Hij zegt dat het een drama is om met die organisatie te bellen. Het is een van de meest klantvriendelijke organisaties van Nederland, een zeer goed functionerende organisatie, waar men je, ook telefonisch, op een goede manier bedient. Dat neemt niet weg dat ik mij de woorden van de heer Nagel aantrek. Ik ga kijken hoe wij dat in vergelijkbare situaties deze keer hebben gedaan en hoe wij dat de volgende keer mogelijk beter kunnen doen. Iedere keer dat

wij dingen doen en er achteraf op terugkijken, moeten wij nagaan of die beter kunnen. Ook in dit geval zal ik proberen lessen te trekken.

De heer Elzinga wees op de nuggers. Dat is vakjargon voor mensen die op dit moment geen uitkering hebben, maar wel werk zoeken. De heer Elzinga zei dat het UWV zich daarmee niet bezighoudt en dat je daarvoor bij de gemeenten moet zijn. Dat is een misverstand. Het UWV heeft de ambitie om een overzicht te hebben van alle vacatures in het land en van alle vragen van werknemers. Die informatie kan door het UWV zelf of door burgers, bedrijven of bemiddelaars bij elkaar worden gebracht. Het bestand van vacatures dat bij het UWV beschikbaar is, alsmede informatie over sectoren waar vacatures zijn, zijn natuurlijk ook beschikbaar voor nuggers. Iedereen die de website van het UWV gebruikt, heeft toegang tot die informatie.

De heer Elzinga sprak de coalitie- en gedoogfracties aan op de wijze waarop zij volgens hem zouden moeten handelen. Ik laat dat graag aan de coalitie- en gedoogfracties zelf over. In de Tweede Kamer is er een inhoudelijke beoordeling gemaakt van het wetsvoorstel. Over de 18 mld. hebben de coalitie- en gedoogfracties afspraken gemaakt. De uitgangssituatie is geaccepteerd zoals die was. Ook deze 100 mln. bezuiniging was onderdeel van die uitgangssituatie. Ik stel vast dat er door de coalitie- en gedoogfracties vervolgens een inhoudelijke afweging is gemaakt die positief is uitgevallen voor dit voorstel.

De heer Nagel sprak ook over de kloof tussen burgers en overheid en stelt dat die toeneemt. Ik weet niet of dat het geval is. Mijn indruk is dat die kloof niet toeneemt. Veel burgers waarderen het dat de overheid probeert om orde op zaken te stellen om te zorgen dat problemen met de financiën in de toekomst nu worden onderkend en dat wordt getracht om die problemen te voorkomen. Ontwikkelingen die de verkeerde kant opgaan, worden tijdig bijgestuurd. De burgers voelen dat de overheid kwetsbaar wordt als dat niet gebeurt. Wij hebben meegemaakt wat er in Ierland, Griekenland, Portugal en misschien in andere landen gebeurt als de overheidsfinanciën niet op orde zijn. Een overheid die de zaak op orde heeft, wordt door veel burgers gewaardeerd. Effectief optreden door de overheid wordt ook door de burgers gewaardeerd. De kloof tussen burgers en overheid kan zo juist kleiner worden.

Ik begreep van de heer De Lange dat hij aangaf wat hij had gedaan in zijn verkiezingscampagne. Hij heeft het woord gevoerd namens de OSF. Namens de OSF heeft hij over mijn reactie gezegd dat er met cijfers over arbeidsdeelname wordt gegooid. Ik hoop dat hij van mij wil aannemen dat ik dat heb gedaan in reactie op hetgeen hij naar voren heeft gebracht. Ik heb gezegd dat alle ontwikkelingen die er in de afgelopen tien jaar op het gebied van koopkracht zijn geweest, hebben geleid tot een einduitkomst. Voor de 65-minners houdt dat in dat zij 21% zijn gestegen en voor de groep 65- tot 69-jarigen dat zij 37% zijn gestegen. Dat is de einduitkomst en

dat zijn de feiten waarvoor de heer De Lange mogelijk waardering kan hebben.

De heer **De Lange** (OSF): Uiteraard heb ik waardering voor de cijfers. Dat is het probleem niet. Cijfers zonder de juiste interpretatie betekenen echter in het algemeen niet zoveel. Ik heb getracht duidelijk te maken wat die cijfers werkelijk betekenen en hoe ze tot stand zijn gekomen. Dan ontstaat er een iets ander beeld dan wanneer wij alleen naar de absolute cijfers kijken. Wij zien dan dat gepensioneerden in vergelijking tot mensen met een baan gepensioneerden in de afgelopen jaren zo'n 8% zijn achtergebleven. Ik geef onmiddellijk toe dat, vergeleken met een aantal jaren geleden, de samenleving als geheel in koopkracht vooruit is gegaan. Dat is voor onze samenleving als geheel natuurlijk alleen maar uiterst plezierig. Ik heb met nadruk gezegd dat het vooral gaat om de relatieve verhoudingen en niet zozeer om het absolute getal waarvan wij allemaal profiteren.

Minister **Kamp**: Ik heb het zowel absoluut als relatief aangegeven. Ik heb gezegd wat per saldo de effecten zijn van alle koopkrachtontwikkelingen. Het is interessant dat de heer De Lange wijst op de 8% als gevolg van het niet indexeren bij het ABP en andere pensioenfondsen waar niet is geïndexeerd. Zo zijn er een heleboel koopkrachtontwikkelingen. Die worden allemaal getotaliseerd en dan krijg je de uitkomsten die ik heb genoemd. Ik heb ze relatief gemaakt door de 65-minners te vergelijken met de 65- tot 69-jarigen.

De heer De Lange sprak in kritische zin uit dat ik gezegd zou hebben dat de markt het wel oplost. Ik heb niet gezegd dat de markt het wel oplost. Als de heer De Lange daarmee echter wil suggereren dat ik vertrouwen heb in de werking van de markt en in het marktmechanisme, is dat juist. Ik heb daarin veel vertrouwen. Dat is de beste basis voor economische ontwikkeling en voor correctie van misstanden. Ik denk wel dat de marktontwikkeling altijd binnen kaders moet plaatsvinden en dat er controle moet zijn. Overheidsingrijpen is noodzakelijk, zowel in het creëren van voorwaarden als in het houden van toezicht. Ik heb binnen die randvoorwaarden zeer veel vertrouwen in marktmechanismen.

De heer De Lange sprak ook uit dat ik weinig vertrouwen zou hebben in de toekomst. Ik heb juist zeer veel vertrouwen in de toekomst. Ik ben optimistisch over de ontwikkeling van arbeidsdeelname van ouderen. Ik ben optimistisch over de kansen om die arbeidsdeelname verder te vergroten. Ik ben positief over wat ouderen op verschillende manieren aan de samenleving kunnen bijdragen, wat mij betreft ten minste tot 65 jaar als werkende. Ik hoop dat zij bij de verhoging van de pensioengerechtigde leeftijd ook tot die verhoogde leeftijd al werkende zullen bijdragen aan de samenleving. De heer Kuiper sprak over andere manieren om aan de samenleving bij te dragen, bijvoorbeeld als vrijwilliger. Die zijn ook zeer waardevol en zijn in dit verband terecht genoemd.

De heer Backer meent dat ik heb gezegd dat het ons 8 mln. per maand kost en dat het eigenlijk maar een interne doelstelling is. Ik zie dat anders. Ik heb tijdelijk de verantwoordelijkheid gekregen voor een deel van het overheidsbudget. Het deel van het overheidsbudget waarvoor ik verantwoordelijk ben, is sociale zaken en werkgelegenheid. Gezamenlijk met andere leden van het kabinet ben ik verantwoordelijk voor de overheidsfinanciën als geheel. De burgers betalen belasting en zij verwachten van ons dat wij daarmee goede dingen doen en dat wij op hun belastingcenten passen. Als er een tekort ontstaat in onze begroting, zie ik dat als ons probleem. Vanuit onze verantwoordelijkheid naar de burgers toe moeten wij dat oplossen. Als ik door uitstel een tekort heb van 8 mln. per maand dat ik elders moet zien te dekken, is dat een zorg voor mij. Dan probeer ik dat probleem zo snel mogelijk op te lossen.

De heer Backer sprak uit dat hij nog geen reactie heeft gekregen op zijn voorstel om deze korting alleen voor nieuwe gevallen te laten ingaan. Wij hebben voor een bedrag van 100 mln. dekking in deze sfeer gezocht. Als wij dat alleen voor nieuwe gevallen laten ingaan, gaat het om een relatief klein bedrag. Nu wij het op deze manier hebben ingevuld, dus zowel voor de bestaande gevallen als voor nieuwe gevallen, hebben wij op een verantwoorde manier dekking gevonden voor het bedrag van 100 mln. Dus dat we het niet alleen voor nieuwe gevallen hebben gedaan, heeft als reden dat we dan onvoldoende een bijdrage aan een oplossing van de begrotingsproblematiek vanuit deze hoek zouden hebben kunnen leveren.

De heer Kuiper heeft zijn afwegingen gegeven. Hij heeft terecht opgemerkt dat de vorige keer door de fracties van de ChristenUnie en het CDA, maar ook namens de fracties van GroenLinks en de SP, naar voren is gebracht dat een wijziging van het voorstel tot een andere beoordeling in tweede instantie zou kunnen leiden. Ik heb daar geen afspraken over kunnen maken. Met de PVV-fractie heb ik hierover zelfs helemaal geen contact gehad. Het was mij niet bekend wat uiteindelijk de afweging van de heer Kuiper zou zijn. De afweging van het CDA was mij ook niet bekend. Wij weten hoe de zaak ligt. Ik heb de vorige keer goed geluisterd naar de Kamer en op grond van de discussie ingeschat wat voor de Kamer mogelijk een acceptabele invulling zou kunnen zijn. Uit de bijdrage van de heer Kuiper blijkt dat ik op dat gebied een goede inschatting heb gemaakt. Daar ben ik dankbaar voor.

Ik moet de heer Kuiper op één punt corrigeren. Hij gaf aan dat deze korting op een bedrag van €900 per jaar zou uitkomen, maar zij komt uit op €620 per jaar. Dat doet niet af aan het feit dat je hiervoor een dekking kunt vinden door twee of tweeënhalve week betaald werk te doen tegen het minimumloon of door elke week enkele uren vrijwilligerswerk te doen. De groep die zo'n dekking hoeft te vinden, is dankzij de inbreng van de Eerste Kamer en de wijziging die daardoor is bewerkstelligd, beperkt tot de mensen met meer dan €30.000. Dat betekent dat dit niet gaat spelen

bij 110% van het minimumloon, maar bij 162% van het minimumloon. Daarmee kom je toch bij een andere groep terecht.

Hiermee hoop ik te hebben gereageerd op hetgeen de woordvoerders naar voren hebben gebracht. Dank u voor de gelegenheid daarvoor.

De **voorzitter**: Ik bedank de minister voor zijn antwoord in tweede termijn.

**

De beraadslaging wordt gesloten.

De **voorzitter**: De heer Elzinga heeft stemming gevraagd over de voorstellen. Ik stel voor, die stemming nu direct te doen plaatsvinden.

**

Daartoe wordt besloten.

De **voorzitter**: We stemmen eerst over het oorspronkelijke wetsvoorstel en daarna over de wijziging daarvan.

**

*B

!Stemmingen!

In stemming komt het wetsvoorstel **Wijziging van de Algemene Ouderdomswet teneinde een korting te kunnen toepassen op de toeslag voor de echtgenoot die jonger is dan 65 jaar (32430)**.

De **voorzitter**: Ik geef gelegenheid tot het afleggen van een stemverklaring vooraf.

**

*N

De heer **Noten** (PvdA): Voorzitter. Ik zal de heer Kamp nog een keer vragen om bilateraal te reageren op mijn vragen, maar wil nu nog het volgende opmerken. Mijn fractie beschouwt de novelle als een verbetering van het slechte wetsvoorstel. Wij zullen dus voor de novelle stemmen en tegen het wetsvoorstel.

In stemming komt het wetsvoorstel.

De **voorzitter**: Ik constateer dat de aanwezige leden van de fracties van de VVD, het CDA, de PVV, de ChristenUnie en de SGP voor dit wetsvoorstel hebben gestemd en de aanwezige leden van de fracties van de PvdA, de SP, GroenLinks, D66, 50PLUS, de PvdD en de OSF ertegen, zodat het is aangenomen.

**

*B

!Stemmingen!

In stemming komt het wetsvoorstel **Wijziging van de wet houdende wijziging van de Algemene Ouderdomswet teneinde een korting te**

kunnen toepassen op de toeslag voor de echtgenoot die jonger is dan 65 jaar (32697).

De **voorzitter**: Ik constateer dat de aanwezige leden van de fracties van de VVD, de PvdA, het CDA, de PVV, de SP, D66, GroenLinks, de ChristenUnie en de SGP voor dit wetsvoorstel hebben gestemd en de aanwezige leden van de fracties van 50PLUS, de PvdD en de OSF ertegen, zodat het is aangenomen.

**

Sluiting 19.30 uur.

!Lijst van besluiten en ingekomen stukken!

*N

Lijst van besluiten:

De Voorzitter heeft na overleg met het College van Senioren besloten om:

a. de plenaire behandeling van de volgende hamerstukken te doen plaatsvinden op 28 juni 2011:

Goedkeuring van het op 26 februari 2010 te 's-Gravenhage tot stand gekomen Verdrag tussen het Koninkrijk der Nederlanden en de Zwitserse Bondsstaat tot het vermijden van dubbele belasting met betrekking tot belastingen naar het inkomen, met Protocol (Trb. 2010, 98) (32536);

Goedkeuring van ministeriële regelingen tot aanpassing van wetten van Nederlands-Antilliaanse oorsprong voor de openbare lichamen Bonaire, Sint Eustatius en Saba (Wet goedkeuring ministeriële regelingen BES) (32616);

b. de gezamenlijke plenaire behandeling (incl. eventuele stemmingen) van de volgende wetsvoorstellen te doen plaatsvinden op 28 juni 2011:

Wijziging van de Algemene Ouderdomswet teneinde een korting te kunnen toepassen op de toeslag voor de echtgenoot die jonger is dan 65 jaar (32430);

Wijziging van de wet houdende wijziging van de Algemene Ouderdomswet teneinde een korting te kunnen toepassen op de toeslag voor de echtgenoot die jonger is dan 65 jaar (32697);

c. het voorbereidend onderzoek van het volgende wetsvoorstel te doen plaatsvinden door de vaste commissie voor Binnenlandse Zaken en de Hoge Colleges van Staat/Algemene Zaken en Huis der Koningin op 28 juni 2011:

Oprichting van het College voor de rechten van de mens (Wet College voor de rechten van de mens) (32467);

d. het voorbereidend onderzoek van het volgende wetsvoorstel te doen plaatsvinden door de vaste commissie voor Onderwijs, Cultuur en Wetenschap op 28 juni 2011:

Wijziging van onder meer de Wet educatie en beroepsonderwijs inzake de beroepsgerichte kwalificatiestructuur (32316);

e. de plenaire behandeling van het volgende wetsvoorstel te doen plaatsvinden op 5 juli 2011:

Wijziging van de Wet op het hoger onderwijs en wetenschappelijk onderzoek in verband met het uitbreiden van de mogelijkheden van selectie van studenten en van verhoging van het collegegeld alsmede in verband met het aanscherpen van de toelatingsvereisten voor aansluitende masteropleidingen in het wetenschappelijk onderwijs (ruim baan voor talent) (32253);

f. het voorbereidend onderzoek van het volgende wetsvoorstel door de vaste commissie voor Veiligheid en Justitie te doen plaatsvinden op 5 juli 2011:

Wijziging van het Wetboek van Strafrecht en het Wetboek van Strafvordering in verband met de invoering van een rechterlijke vrijheidsbeperkende maatregel (rechterlijk gebieds- of contactverbod) (32551);

g. het voorbereidend onderzoek van het volgende wetsvoorstel door de vaste commissie voor Binnenlandse Zaken en de Hoge Colleges van Staat/Algemene Zaken en Huis der Koningin te doen plaatsvinden op 5 juli 2011 en de plenaire behandeling op 13 september 2011:

Samenvoeging van de gemeenten Anna Paulowna, Niedorp, Wieringen en Wieringermeer (32677);

h. het voorbereidend onderzoek van het volgende wetsvoorstel door de vaste commissie voor Infrastructuur, Milieu en Ruimtelijke Ordening te doen plaatsvinden op 13 september 2011:

Wijziging van de Tracéwet met het oog op de versnelling en verbetering van besluitvorming over infrastructurele projecten (32377).

Lijst van ingekomen stukken, met de door de Voorzitter ter zake gedane voorstellen:

1. de volgende door de Tweede Kamer der Staten-Generaal aangenomen wetsvoorstellen:

Wijziging van de Wet bescherming persoonsgegevens in verband met de vermindering van administratieve lasten en nalevingskosten, wijzigingen teneinde wetstechnische gebreken te herstellen en enige andere wijzigingen (31841);

Wijziging van de Telecommunicatiewet in verband met de aanpassing van de bewaartermijn voor telecommunicatiegegevens met betrekking tot internettoegang, e-mail over het internet en internettelefonie (32185);

Wijziging van de Wet voorkoming verontreiniging door schepen en de Wet op de economische delicten in verband met de aanpassing van de definitie van schadelijke stof, de uitvoering van de in Bijlage II van het Internationaal Verdrag ter voorkoming van verontreiniging door schepen opgenomen voorschriften met betrekking tot het

voorwassen van ladingtanks, de uitbreiding van de basis voor het aanwijzen van toezichthouders en enige andere onderwerpen (32375);

Wijziging van de Tracéwet met het oog op de versnelling en verbetering van besluitvorming over infrastructurele projecten (32377);

Wijziging van de Meststoffenwet (herinvoering compartimentering) (32469);

Wijziging van de Algemene Wet Bijzondere Ziektekosten en enkele andere wetten, in verband met de instelling van het zelfstandig bestuursorgaan CAK (32543);

Aanpassing van Boek 3 van het Burgerlijk Wetboek en het Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering aan de richtlijn betreffende bepaalde aspecten van bemiddeling/mediation in burgerlijke en handelszaken (32555);

Wijziging van de Crisis- en herstelwet en enkele andere wetten (verbeteringen en aanvullingen) (32588);

Wijziging van de Wet op het financieel toezicht en het Burgerlijk Wetboek ter implementatie van richtlijn nr. 2009/65/EG van het Europees Parlement en de Raad van de Europese Unie van 13 juli 2009 tot coördinatie van de wettelijke en bestuursrechtelijke bepalingen betreffende bepaalde instellingen voor collectieve belegging in effecten (icbe's) (herschikking) (PbEU L 302) en de daarbij behorende uitvoeringsrichtlijnen (32622);

Wijziging van de wet houdende wijziging van de Algemene Ouderdomswet teneinde een korting te kunnen toepassen op de toeslag voor de echtgenoot die jonger is dan 65 jaar (32697).

Deze wetsvoorstellen zullen in handen worden gesteld van de desbetreffende commissies;

2. de volgende regeringsmissives:

een, van de staatssecretaris van Buitenlandse Zaken, inzake fiche "mededeling herijking nabuurschapsbeleid" (griffiennr. 148721);

een, van alsvoren, ten geleide van fiche Mededeling EU-biodiversiteitsstrategie voor 2020 (griffiennr. 148750);

een, van de ministers van Buitenlandse Zaken en van Defensie, inzake verlenging van de Nederlandse bijdrage aan Operatie Unified Protector - Libië (griffiennr. 148194.03);

een, van de minister en de staatssecretaris van Buitenlandse Zaken, ten geleide van de geannoteerde agenda van de Raad Algemene Zaken van 21 juni 2011 (griffiennr. 148751);

een, van alsvoren, ten geleide van de geannoteerde agenda van de Raad Buitenlandse Zaken van 20 juni 2011 (griffiennr. 148755);

een, van de minister van Veiligheid en Justitie, inzake kabinetsstandpunt internetconsultatie wetgeving (griffiennr. 148753);

een, van de minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties, inzake voorjaarsrapportage van de Rijksvertegenwoordiger (griffiennr. 148726);

een, van alsvoren, inzake wijziging van de Wet op de huurtoeslag (verhoging van het bedrag waarmee de normhuur wordt verhoogd tot de

basishuur) en het Besluit op de huurtoeslag (vaststellen percentages kwaliteitskorting) (griffiennr. 148725);

een, van de minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, ten geleide van het rapport "Vrijheid van Richting" (griffiennr. 148754);

een, van de staatssecretaris van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap en de minister van Infrastructuur en Milieu, inzake Kiezen voor karakter (Visie erfgoed en ruimte) (griffiennr. 147994.01);

een, van de staatssecretaris van Financiën, inzake preadvies Actal Fiscale agenda (griffiennr. 148719);

een, van alsvoren, inzake afschrift van de aan de Europese Commissie gezonden Nederlandse reactie op het Groenboek over "De toekomst van de BTW - naar een eenvoudiger, solider en efficiënter BTW-stelsel" (griffiennr. 148623.01);

een, van de staatssecretaris van Economische Zaken, Landbouw en Innovatie, ten geleide van de jaarstukken Staatsbosbeheer 2010 (griffiennr. 148722);

een, van de minister van Economische Zaken, Landbouw en Innovatie, ten geleide van het jaarverslag TNO 2010 (griffiennr. 148771);

een, van de staatssecretaris van Sociale Zaken en Werkgelegenheid, ten geleide van de Arbobalans 2010 (griffiennr. 148724);

een, van de minister van Sociale Zaken en Werkgelegenheid, ten geleide van de onderzoeksrapportage (griffiennr. 148723);

een, van alsvoren, ten geleide van het rapport "UWV en Walvis, Tiende rapportage" (griffiennr. 148728);

een, van de minister van Volksgezondheid, Welzijn en Sport, inzake ondertekening overeenkomst bekostiging vrij gevestigd medisch specialisten transitie 2012-2014 (griffiennr. 148752);

een, van alsvoren, inzake voornemens curatieve GGZ (griffiennr. 148709).

De Voorzitter stelt voor, deze missives voor kennisgeving aan te nemen. De bijlagen zijn neergelegd op de afdeling inhoudelijke ondersteuning ter inzage voor de leden;

3. de volgende geschriften:

een, van H.M. te t.V., inzake fusie van Niedorp (griffiennr. 147375.05);

een, van T.M., inzake alsvoren (griffiennr. 147375.06).

Deze geschriften worden van belang geacht voor de leden van de vaste commissie voor Binnenlandse Zaken en de Hoge Colleges van Staat/Algemene Zaken en Huis der Koningin;

een, van A.v.R., inzake pgb-hulpkreet (griffiennr. 147732.09).

Dit geschrift wordt van belang geacht voor de leden van de vaste commissie voor Volksgezondheid, Welzijn en Sport.

De Voorzitter stelt voor, deze geschriften voor kennisgeving aan te nemen.